

לא תוכל להתעלם!

אלימות והתעללות במשפחה
חוברת מידע לקהילה המשיחית בישראל

מחסה - עמותה לטיפול במשפחות במשבר

כתיבה, עריכה ואיסוף מקורות: דנה חסון
ייעוץ תיאולוגי: אנדראס יוהנסון, מנו קלישר, עודד שושני.

הדפסה ראשונה: 2015

לא ייעשה שימוש מסחרי ו/או פרסומי מסוג כלשהו בחוברת זו ללא רשות בכתב.

© 2017. כל הזכויות שמורות לעמותת מחסה - עמותה למשפחות במשבר (ע"ר)

עריכת לשון ועימוד: "אות" שירותי הוצאה לאור

כל המובאות מהברית החדשה לקוחות מהתרגום החדש

© כל הזכויות לתרגום החדש שמורות לחברה לכתבי קודש בישראל

נדפס בישראל

תוכן העניינים

5.....	הקדמה
7.....	התא המשפחתי
9.....	כתבי הקודש אוסרים על אלימות והתעללות במשפחה
13.....	התנהגות רצויה בין בני משפחה על פי כתבי הקודש
17.....	דגשים להתנהגות רצויה בחיי הנישואין על פי כתבי הקודש
23.....	אלימות והתעללות במשפחה
27.....	אלימות בין בני זוג
33.....	שניים לטנגו, האמנם?
35.....	אל יפרידנו האדם
39.....	אלימות ו/או התעללות בילדים
59.....	התעללות רוחנית במשפחה
61.....	סוגי אלימות נוספים במשפחה
67.....	הגנה מיידית לנפגעי אלימות
73.....	פתיחת הליך פלילי נגד הפוגע
79.....	הקהילה כגורם מאחה
95.....	כוחה של המעורבות הקהילתית
107.....	סיוע כלכלי למשפחה במשבר
109.....	הצדק בכתבי הקודש
113.....	הצהרת הקהילה בנוגע לאלימות והתעללות במשפחה
115.....	ביבליוגרפיה

הציווי "לא תוכל להִתְעַלֵּם" ממשיך את הפסוק המתייחס "לְכֹל אַבְדָּת אַחֶיךָ
אֲשֶׁר תֵּאבֵד מִמֶּנּוּ" (דברים כב 3). הציווי מדבר לכאורה על אבדות חומריות,
אולם אין ספק שהוא מתייחס גם לאבדות בנפש וברוח. עלינו לשים לב מי
הולך לאיבוד סביבנו ובינינו, מי איבד את צלמו, את דרכו, את אלוהיו...
לא נוכל להתעלם!

הקדמה

התמודדות עם תופעה של אלימות והתעללות במשפחה היא התמודדות מורכבת ביותר, שכן הניסיון לחסל את האלימות במשפחה עלול לחסל גם את המשפחה, והניסיון לשמר את המשפחה עלול לשמר את האלימות. כדי למגר את תופעת האלימות במשפחה, בלי לחסל את המשפחה עצמה, וכדי לשמר את המשפחה בלי לאפשר כל אלימות, חשוב להבין כמה הרסנית האלימות וכמה חיונית המשפחה. הדבר דומה להסרה של גידול ממאיר מאיבר חיוני שכן כדי להסיר את הגידול בלי להרוס את האיבר, נדרשת זהירות רבה.

המשפחה, בצורתה הקלאסית, היא קבוצת אנשים הקשורים זה לזה בקשרי דם, אימוץ או נישואין. כלפי פנים, המשפחה היא בסיס המאפשר לכל פרט המשתייך אליה לגדול, להתפתח, להתעצב, ובבוא היום ליצור משפחה חדשה. כלפי חוץ, המשפחה היא אבן היסוד עליה נבנית כלל החברה האנושית. בהיעדר תאים משפחתיים, לא תתקיים החברה, וכאשר התאים המשפחתיים מתפרקים או לא מתפקדים - יתערער חוסנה.

חוסר תפקוד במשפחה היה נפוץ בעולמנו עוד מימי בראשית ונבע בעיקר מתפיסה דתית-מסורתית שבמסגרתה ניצלו לרעה גברים רבים את האחריות שהופקדה בידם. הם תפסו נשים וילדים כקניינם הפרטי, כבני אדם נחותים מהם, רמסו את כבודם, השתמשו בהם לסיפוק תאוותיהם ושלטו בהם ביד רמה.

במאות האחרונות נאבקו הנשים (בעיקר בעולם המערבי) והשיגו הכרה. כיום הן שוות ערך לגברים, בנות אדם בעלות רצון חופשי וזכויות שוות במרחב החברתי, האזרחי והפוליטי.

יחד עם זאת, מאבק חשוב זה של הנשים התפתח עם הזמן למגמות פמיניסטיות רבות השפעה, אשר הציגו את המשפחה כמבנה מורכב של יחסי כוח, המהווה אבן נגף למושג המימוש העצמי, למשל של האישה. כך, הוגדרו מחדש זהויות ותפקידים מגדריים, באופן

שיצר דילמות כבדות משקל בסדרי העדיפויות האישיים. בסופו של דבר, כתופעת לוואי, התנועה לשחרור האישה מהדיכוי הגברי, נתנה לגיטימציה לרעיון שחרור היחיד מ"כבלי" המחויבות, המשפחה והנישואין.

למעשה, הן הניצול המחפיר שמנצלים הגברים את נשותיהם וילדיהם והן התפתחות מאבקן של הנשים בניצול זה, הביאו לכך שהשיח הציבורי במישור החקיקתי, המשפטי, התקשורתי, והתודעתי מציב נשים נגד גברים וגברים נגד נשים, במחנות מגדריים יריבים. השיח מציב אותם במעין מלחמת מינים הדוחקת הצדה את המשפחה, חרף היותה הדבר החשוב ביותר לפרט, לחברה האנושית ויותר מכול - לאלוהים.

על פי כתבי הקודש, הגבר והאישה נבראו בצלם אלוהים. הוא ייעד אותם לדבוק זה בזה, להפוך לבשר אחד, להביא צאצאים לעולם ולהנהיג יחד, באחריות משותפת, את החיים על פני הארץ. גבר ואישה שהופכים לבשר אחד משקפים את הווייתו ואחדותו של האל, אשר בחר להציג עצמו לבני אדם כמשפחה של אב, רוח וכן. לא בכדי המשפחה היא נזר בריאתו של אלוהים.

על כן, כינון חברה תקינה איננו תלוי בגברים חזקים, נשים חזקות או ילדים חזקים אלא במשפחות מתפקדות, יציבות ובריאות שיאפשרו את קיומה וחוסנה של חברה תקינה. גברים, נשים או ילדים יכולים ליהנות מזכויות רחבות ככל שיהיו, אך כל עוד ימשיכו זכויות אלו לעמוד בפני עצמן, הן יגרמו לנזק חמור. אם הזכויות, בין אם יישאו אופי מסורתי או פמיניסטי, יהיו תלושות מן ההקשר של התא המשפחתי, יהפוך יתרונם לחסרונם, חיסרון שמתבטא בימינו במניעת קיומו של תא משפחתי או בהריסת תאים משפחתיים קיימים.

מניעת קיומה של המשפחה באה לידי ביטוי, למשל, בעידוד המימוש עצמי על חשבון הקמת משפחה, יחסים ללא מחויבות והריונות לא רצויים. הרס התא המשפחתי בא לידי ביטוי בגירושין, אך גם בחוסר נאמנות לבן הזוג, בהעדפת קריירה על פני טיפוח המשפחה וכן - בקיומה של אלימות והתעללות במשפחה.

פעמים רבות, במיוחד במקרי אלימות והתעללות, יכול התא המשפחתי להיראות כלפי חוץ כיחידה שלמה, אך להתפרק פנימה לרסיסים. לכן, עלינו לזכור תמיד כי לא שלמותו של התא המשפחתי מהווה בהכרח אינדיקציה לחוזקו, כי אם שלומו.

התא המשפחתי

המשפחה הוא פרי יצירתו של אלוהים. אלוהים ברא את האדם כדי שיוכל לחיות בתוך המשפחה כתא אנושי מתפתח. אפשר להגדיר את תחילת מחזור החיים של המשפחה עם הנישואין. השלב הבא מאופיין בבניית הגרעין המשפחתי עם הלידה והתפתחות הילדים. לאחר נישואי הילדים, המשפחה הולכת ומתרחבת ואחר כך מגיעה תקופת הזקנה והמשפחה מצטמצמת.

המשפחה היא מערכת היררכית והטרוגנית, הכוללת שני דורות ולפחות שני מינים. המשפחה אחראית להמשכיות הדורות, למענה על צרכיו הבסיסיים של האדם, להתפתחותו ולתיווך בינו לבין החברה. המשפחה מקנה לאדם את זהותו הראשונית, מעניקה לו ביטחון חומרי ורגשי ומהווה מקור לתמיכה רגשית ולסיוע כספי.

המשפחה מצליחה למלא את תפקידיה ואחריותה באמצעות לכידות, תהליכי חברות, יחסים בין-אישיים, שותפות, תמיכה הדדית וצורות תקשורת (מילוליות ולא מילוליות).

הדינאמיקה המשפחתית כמעט תמיד מורכבת, משום שהיא נתונה ללחצים פנימיים בין אדם אחד במשפחה למשנהו וללחצים חיצוניים של הנסיבות שבהן המשפחה מתקיימת. אין משפחה הדומה למשפחה אחרת ואין נוסחה לכינון תא משפחתי מושלם.

לא בכדי עוסקים חלקים נרחבים בכתבי הקודש ביחסים שבתוך המשפחה: יחסים בין אחים, יחסים בין אבות ואימהות לילדיהם ויחסים שבין גבר ואישה. כתבי הקודש משתמשים בדוגמאות רבות, חיוביות ושליליות, של משפחות שונות שנקלעו למשברים שונים. בהקשר זה, מלמדים כתבי הקודש מה גדול כוח ההשפעה, לטוב ולרע, של הפרטים במשפחה, זה על זה ועל מעשיהם.

כתבי הקודש בעצם מלמדים אותנו שאין משפחה מושלמת, אך שחסדו של אלוהים יכול לגבור גם על הטעויות האנושיות שלנו ולעזור לנו לתחזק את הקשרים המשפחתיים בחיינו. זאת כדי לאפשר לכל פרט ופרט במשפחה לממש את מלוא המטרה שלשמה הוא

נברא - לאהוב את האלוהים בכל לבבו, בכל נפשו ובכל מאודו. אהבה, שגם היא עצמה, משולה בכתבי הקודש לאהבה שבין חתן לכלה, שבין הורה לילדיו, שבין הבכור לאחיו.

אין משפחה מושלמת

- בכל משפחה ייתכנו מעת לעת משברים, צעקות, קטטות ומריבות, אי-הבנות, מתח, עלבון וכעס - אבל במשפחה בריאה אין זה קורה בכל יום ובכל עת.
 - בכל משפחה שוגים, אולם משפחה בריאה מסוגלת להודות בטעויות שלה, להתמודד אתן ולהתגבר עליהן.
 - משפחה בריאה מאפשרת לכל פרט בה להרגיש ייחודי. מותר ומקובל לבטא בה רגשות. בני משפחה יכולים לבקש ולתת תשומת לב בחופשיות.
 - במשפחה בריאה יש גבולות, והחוקים הם גלויים וקבועים, ולהם מידת גמישות שתתאים לצרכי הפרט ולנסיבות המשתנות.
 - במשפחה בריאה אפשר לסמוך על ההורים שידאגו ויטפלו בילדיהם בלי שיטילו על ילדיהם אחריות שאינה מותאמת לגילם.
 - במשפחה בריאה הילדים מכבדים את הוריהם וההורים את ילדיהם. הם אינם פוחדים זה מזה.
 - במשפחה בריאה אין מושלמות, אבל יש שלום.
-
-

כתבי הקודש אוסרים על אלימות והתעללות במשפחה

כתבי הקודש אינם רק מלאים בסיפורים ודוגמאות על משפחות, אלא גם מפרטים ציוויים ודינים המתארים בצורה ישירה או עקיפה את היחסים הרצויים במשפחה. ניתן ללמוד, בין היתר, שהשימוש באלימות כלפי בני אדם בכלל, וכלפי נשים וילדים בפרט, אינו הדרך הראויה על-פי כתבי הקודש. זאת בעיקר ניתן להסיק מהאיסורים והעונשים הקיימים על הכאת בעלי חיים, עבדים, שפחות, אמות ורעים.

איסור אלימות כלפי בעלי חיים

כתבי הקודש אוסרים על הריגת בהמה ללא הצדקה מותרת בתורה (קרבנות, אכילה והמתה של בהמה המהווה סיכון לאדם): "וּמִמֶּנּוּ נֶפֶשׁ בְּהֵמָה, יִשְׁלַמְנָהּ נֶפֶשׁ, תַּחַת נֶפֶשׁ" (ויקרא כד 18), או על הכאתה מכת מוות: "וּמִמֶּנּוּ בְּהֵמָה, יִשְׁלַמְנָהּ" (ויקרא כד 21). אם הכאת בעל חיים עד כדי מוות היא אסורה, קל וחומר שהכאת אישה וילדים מכה אשר עלולה לסכן את חייהם, היא אסורה.

איסור אלימות כלפי עבדים ואמות

כתבי הקודש אוסרים על התעללות בעבדים ואמות. אדון שהכה את עבדו באכזריות רבה עד כדי כך שמת, צפוי היה להיענש על כך: "וְכִי יִכֶּה אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ אוֹ אֶת אִמּוֹתָיו, בְּשֹׁבֶט, וּמָת, תַּחַת יָדוֹ נָקָם, יִנָּקֶם" (שמות כא 20). אם אדון הכה את עבדו עד שנפל למשכב, לא צריך היה האדון לפצותו, משום שהעבד נותר קניינו, אך היה עליו לדאוג לו וכך להפסיד את הרווח שאמור היה להרוויח מיום העבודה של העבד הפצוע: "אֲךָ אִם יוֹם אוֹ יוֹמִים, יַעֲמֵד לֹא יִקָּם, כִּי כֶסֶף הוּא" (שמות כא 21).

אם האדון גרם מום לעבדו, חייב היה האדון לשחרר אותו לחופשי:

וְכִי יִכֶּה אִישׁ אֶת עֵין עַבְדּוֹ, אוֹ אֶת עֵין אֶמְתּוֹ וְשִׁחַתָּהּ. לְחַפְּשֵׁי יִשְׁלַחְנּוּ, תַּחַת עֵינָיו.
וְאִם שָׁן עַבְדּוֹ אוֹ שָׁן אֶמְתּוֹ, יִפִּיל לְחַפְּשֵׁי יִשְׁלַחְנּוּ, תַּחַת שָׁנוֹ (שמות כא 26-27).

על פי כתבי הקודש, אישה וילדים חשובים ויקרים יותר מעבד או אמה. לפי דיני שור נגח (שמות כא 28-36 - שור מועד לפורענות שבעליו ידע מכך ולא מנע ממנו מלפגוע בסביבה), במקרה שבו עבד או אמה נפגעו מן השור, נסקל השור והנפגעים קיבלו פיצוי כספי (30 שקלים). לעומת זאת, במקרה שאישה או ילדים נפגעו מן השור נסקל השור ובעליו הומת (או שניתן בעדו כופר נפש). על כן, אם הכאה, גרימת מום ונזק לעבדים ואמות נחשבים לאסורים, קל וחומר שגרימת מום ונזק לאישה וילדים אסורים בהחלט.

אלימות מינית הינה בבחינת עינוי ו/או רצח

כתבי הקודש מתייחסים לאלימות מינית (אינוס) לא רק בבחינת ניאוף או חוסר מוסריות, אלא כאל עינוי, ביזוי ואף רצח. אונס נערה שאינה מאורסת מתואר בתורה כ"עינוי": "תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה" (דברים כב 29), כך שאדם שביצע את האונס צריך לפצות ולכלכל את הנערה כל ימי חייו. אונס נערה המאורסת לאיש מתואר בתורה כרצח: "כִּי כָּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ, וּרְצָחוֹ נִפְשׁוֹ, הַדָּבָר הַזֶּה" (דברים כב 27), כך שעונשו של האדם שביצע את העונש הינו עונש מוות.

איסור אלימות בין אדם לרעהו

על פי לשון המקרא, רע הוא מכר ו/או חבר בקהילה. כתבי הקודש מפרשים את דינו של המכה את חברו וגורם לו לחבלה: על הכאה באבן (או כל חפץ אחר) או באגרוף, המביאה את הנפגע למשכב, מטילה התורה על הפוגע לשלם פיצויים:

וְכִי יִרְבֹּן אֲנָשִׁים וְהָכָה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ, בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֵגָרֶף; וְלֹא יָמוּת, וְנִפְל לְמִשְׁכָּב.
אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בְּחוּץ, עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנָקָה הַמֶּכֶה. רַק שְׁבֵתוֹ יִתֵּן, וְנִפְאֵ יִבְפֹּא (שמות כא 18-19).

כתבי הקודש אוסרים על אלימות והתעללות במשפחה

בגין כל מום שגרם הפוגע לעמיתו, יהיה חייב באותו מום:

אִישׁ, כִּי יִתֵּן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה, כֵּן יַעֲשֶׂה לוֹ. שָׂבֵר, תַּחַת שִׁבְרֵךָ, עֵינַי תַּחַת עֵינַי, שֵׁן תַּחַת שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם, כֵּן יִתֵּן בּוֹ (ויקרא כד 19-20).

כתבי הקודש אינם מפרשים את דינו של המכה את חברו מבלי לגרום לו חבלה, אולם הם אוסרים להלקות את מי שהורשע בדין יותר ממספר המלקות שגזר עליו השופט (עונש המלקות החמור ביותר הוא 40 מלקות). התורה אוסרת להוסיף אפילו מכה אחת יותר, כדי שלא לבזות את הרַע או לזלזל בו, ככתוב בדברים כה 3:

וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת, הַרְשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכְהוֹ לְפָנָיו, כִּדְי וְשָׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר. אַרְבָּעִים יִכּוּ, לֹא יוֹסִיף. פֶּן יוֹסִיף לְהַכּוֹתוֹ עַל אֱלֹהֵי מִכָּה רַבָּה, וְנִקְלָה אַחֲרֶיךָ לְעֵינֶיךָ.

אם אלוהים אסר להוסיף על הכאת המורשע מעבר לעונש שגזר עליו השופט (ובכל מקרה לא יותר מ-40 מלקות), קל וחומר את מי שלא הורשע, ובוודאי את מי שלא חטא.

בנוסף, כתבי הקודש אוסרים על הכאת רַע בסתר, כל מכה שהיא, בין אם גרמה לחבלה ובין אם לא: "אָרוּר, מִכָּה רַעֲהוּ בְּסֵתֶר" (דברים כז 24). זאת, ככל הנראה משום שאי אפשר לחייב את המכה ליטול אחריות על מעשיו וגם משום שבסתר האדם המוכה אינו יכול לקבל הגנה מיידית.

האחריות של אדם על אשתו וילדיו הינה גדולה יותר ולכן אותם איסורים על הכאת רַע מקבלים משנה תוקף כאשר מדובר בבני משפחה. חשוב לציין שאלימות זאת מתרחשת, ברוב המקרים, באופן נסתר מעיני כול.

איסור עריות במשפחה

כתבי הקודש אוסרים בבירור על אדם לגלות ערווה או לקיים כל מגע מיני עם קרובות משפחתו: אמו, אשת אביו, אחותו, נכדתו, דודתו, אשת דודו, אשת בנו, אשת אחיו, אם כלתו, בת אשתו, אחות אשתו, אם אשתו (ראה ויקרא יח 6-18, כ 11-21; דברים כז 20-23).

האיסור אינו מופנה אל נשים, אך מהיפוך הדברים, ניתן להבין כי על אישה חל איסור לגלות ערוה עם קרוביה הבאים: אביה, אביה החורג, בנה, בנה החורג, אחיה, סבה, אחיינה, אחיינו של בעלה, אב בעלה, אחי בעלה, בעלה של בתה, בעלה של אחותה.

אמנם אין איסור עריות מפורש בין איש לאחייניתו (ובהיפוך: בין אישה לדודה) או בין בני דודים, אולם, כתוב "אִישׁ אִישׁ, אֶל כָּל שְׂאֵר בְּשָׂרוֹ, לֹא תִקְרְבוּ לְגִלוֹת עֲרֹוֹה" (ויקרא יח 6). גם איסור על בתו של אדם אינו נזכר מפורשות, אך נלמד בין היתר מכך שאסור לשאת גם את האישה וגם את בתה.

אמנם אין מצוין איסור על גילוי ערוותו של קרוב משפחה ממין זכר, אולם הואיל ומשכב זכר הינו איסור העומד בפני עצמו, אז ודאי כולל הוא גילוי עריות של אדם כלפי קרובי משפחתו ממין זכר.

מאיסור על מגע מיני בין זכר לזכר, ניתן להקיש על איסור מגע מיני בין נקבה לנקבה. לכן, ניתן לומר שאסור על אישה לקיים גילוי עריות עם קרובות משפחתה ממין נקבה. מה גם, שהאיסור על יחסים מיניים בין נשים מופיע במרומוז באגרת אל הרומים א 26.

אלימות מילולית הינה בבחינת רצח

ישוע עושה הקבלה בין אלימות גופנית לאלימות מילולית, מתוך הבנה שמילים יכולות לגרום נזק לא פחות ממכות. ישוע משווה את עונשו של רוצח לעונשו של הכועס על אחיו ללא סיבה: "כָּל הַכּוֹעֵס עַל אָחִיו חֵיב לְעַמֵּד לְדִין". הוא מוסיף כי חמור מזה הוא עונשו של מי שמזלזל באחיו: "הָאוֹמֵר לְאָחִיו 'יֵיק' חֵיב לְעַמֵּד לְמִשְׁפַּט הַסֵּנֶה־דָרִין", ובעצם, באמצעות מילים גורם לו להרגיש חסר ערך. ישוע מלמד כי חמור עוד יותר הוא עונשו של מי שמאשים את אחיו לשווא: "וְהָאוֹמֵר 'אֲוִיל' דִּינוֹ לְאֵשׁ גִּיהֵנוֹם" (ראה מתי ה 21-26).

התנהגות רצויה בין בני משפחה על פי כתבי הקודש

כתבי הקודש אינם מתארים רק את האיסורים על אלימות, אלא מתארים גם את ההתנהגות הרצויה בין רעים ואחים לאמונה. התנהגות זו מהווה בסיס להתנהגות הרצויה בין בני זוג ובין בני משפחה, שכן אם אנו מצווים להתנהג באופן מסוים כלפי מכרינו, שכנינו, חברינו, בני עמנו ואחים לאמונתנו, קל וחומר כך עלינו להתנהג לבשר מבשרנו.

עלינו לאהוב את בני משפחתנו, כפי שאנו אוהבים את עצמנו ולנהוג בהם כפי שהיינו רוצים שינהגו בנו:

- וְאֶהְבֶּתְךָ לְרַעֲךָ כְּמוֹךָ (ויקרא יט 18).
- לָכֵן כָּל מִה שֶׁתִּרְצוּ שְׂעִישׂוּ לָכֶם בְּנֵי הָאָדָם, כֵּן גַּם אַתֶּם עֲשׂוּ לָהֶם, כִּי זֹאת הַתּוֹרָה וְהַנְּבִיאִים (מתי ז 12).
- אֲהַבּוּ זֶה אֶת זֶה; כְּמוֹ שְׂאֵהְבֹתִי אֶתְכֶם כֵּן גַּם אַתֶּם אֲהַבּוּ זֶה אֶת זֶה (יוחנן יג 34).
- נְשִׂים לְבְנוֹ אִישׁ אֶל רַעְהוּ, לְעוֹרֵר זֶה אֶת זֶה לְאֶהְבָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים (עברים י 24).
- אֲהַבּוּ זֶה אֶת זֶה בְּכָל לִבְבְּכֶם וּמְאֹדְכֶם (איגרת פטרוס הראשונה א 22).
- אֲהַבּוּ אִישׁ אֶת רַעְהוּ אֶהְבָּה עִזָּה (איגרת פטרוס הראשונה ד 8).

עלינו לכבד את בני משפחתנו:

- הִקְדִּימוּ אִישׁ אֶת־רַעְהוּ לְנְהוּג בּוֹ כְּבוֹד (רומים יב 10).
- הִכְנַעוּ אִישׁ לְאֶחָיו בְּיָרֵאת אֱלֹהִים (אפסים ה 21).
- חָגְרוּ כְּלַכְּם נְמִיכוֹת רוּחַ אִישׁ כְּלַפֵּי רַעְהוּ (איגרת פטרוס הראשונה ה 5).

עלינו לעזור, לשרת ולתמוך בבני משפחתנו:

- שָׁרְתוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאַהֲבָה (גלטים ה 13).
- עוֹדְדוּ זֶה אֶת זֶה וּבְנוּ אִישׁ אֶת אַחִיו (הראשונה אל התסלוניקים ה 11).
- עוֹדְדוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ יוֹם יוֹם (עברים ג 13).
- הִתְפַּלְלוּ אִישׁ בְּעַד רֵעֵהוּ (יעקב ה 16).
- אִישׁ אִישׁ כְּפִי הַמִּתְנַהֵג אֲשֶׁר קִבַּל יִשְׁרֵת בָּהּ בְּקִרְבָּנְכֶם (איגרת פטרוס הראשונה ד 10).

עלינו להתרחק משפיטה, התנשאות וכל מה שמעורר מריבה או התנצחות ומכשיל את בני משפחתנו:

- אַל נָא נְהִיָה שׂוֹאֲפֵי כְבוֹד שְׂוָא, הַמִּתְגָּרִים וּמְקַנְאִים אִישׁ בְּרֵעֵהוּ (גלטים ה 26).
- לָכֵן אַל נִשְׁפֹּט עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ, אֲלֵא שְׂזָה יְהִיָה שְׁפוֹטְכֶם: שְׁלֵא יִתֵּן אִישׁ אָבֶן נִגָף אוּ מְכַשׁוֹל לְפָנָי אַחִיו (רומים יד 13).

עלינו לשלוט בכעסים שלנו כלפי בני משפחתנו, גם במצבים של משבר וקושי:

- הֲלוֹא אִם תִּיטִיב, שְׂאֵת, וְאִם לֹא תִיטִיב, לְפִתַח חַטָּאת רַבָּה; וְאֵלֶיךָ, תִּשְׁוֹקְתוּ, וְאַתָּה, תִּמְשַׁל בּוֹ (בראשית ד 7).
- רַגְזוּ, וְאַל תִּחַטְּאוּ (תהילים ד 5).
- רַגְזוּ וְאַל תִּחַטְּאוּ; אַל תִּשְׁקַע הַשְּׂמֶשׁ עַל כְּעִסְכֶם, וְאַל תִּתְּנוּ מְקוֹם לְשָׂטָן... (אפסוס ד 25-32).
- הִסִּירוּ גַם אַתֶּם אֶת כָּל אֵלֶה: אֶת הַרְגִז וְהַכְּעַס... (קולוסים ג 8-16).
- יְהֵא כָּל אִישׁ מְהִיר לְשִׁמְעַ, בְּלִתֵּי נַחֲפִז לְדַבֵּר וְקָשָׁה לְכַעַס, שְׁהִרֵי כְּעַס אָדָם לֹא יַפְעַל צְדָקָת אֱלֹהִים (יעקב א 19-20).

עלינו להקפיד לא לדבר רעה אל בני משפחתנו או עליהם:

- אַל יֵצֵא מִפִּיכֶם כָּל דְּבַר נְבוּל, אֲלֵא דְבַר שֶׁהוּא טוֹב בְּעֵתוֹ וַיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְבָנוֹת... (אפסוס ד 25-32).
- אַל תִּשְׁקְרוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ... (קולוסים ג 8-16).

- אֵל תִּדְבְּרוּ רְעוֹת אִישׁ בְּרֵעֵהוּ (יעקב ד 11).
- אֵל תִּתְּלוּנְנוּ אִישׁ עַל רֵעֵהוּ (יעקב ה 9).

עלינו להקפיד לא לנקום בבני משפחתנו או לנטור להם טינה, גם אם פגעו בנו:

- לֹא תִקָּם וְלֹא תִטּוֹר אֶת בְּנֵי עַמְּךָ (ויקרא יט 18).
- אֵל תִּתְּנַקְמוּ אֶלֶּא הַנִּיחוּ לַעֲעִם... (רומים יב 17-21).
- אֵל תִּשְׁלְמוּ לְאִישׁ רָעָה תַּחַת רָעָה (רומים יב 17-21).
- הִסְרִיו מִכֶּם כָּל מְרִירוֹת (אפסים ד 25-32).
- אֵל תִּשְׁלְמוּ רָעָה תַּחַת רָעָה וְלֹא חֲרוּף תַּחַת חֲרוּף (איגרת פטרוס הראשונה ג 9).

עלינו להוכיח את בני משפחתנו באהבה ובחכמה:

- לֹא תִשְׁנֵא אֶת אַחִיךָ בְּלִבְךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא (ויקרא יט 17).
- לְמַדּוֹ וְהוֹכִיחוּ זֶה אֶת זֶה בְּמִלּוֹא חֲכָמָה... (קולוסים ג 8-16).

עלינו לסלוח לבני משפחתנו:

- הִיּוּ מְלֵאֵי רַחֲמִים וְסָלְחוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ... (אפסים ד 25-32).
- סָלְחוּ זֶה לְזֶה כַּאֲשֶׁר לְמִישָׁהוּ טַעֲנָה עַל רֵעֵהוּ. כִּשֵׁם שֶׁהָאָדוֹן סָלַח לְכֶם, כֵּן סָלְחוּ גַם אַתֶּם (קולוסים ג 8-16).

עלינו לגלות סבלנות כלפי בני משפחתנו:

- קִבְּלוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ (רומים טו 7).
- סִבְּלוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאַהֲבָה (אפסים ד 2).
- נִהְגוּ בְּסִבְּלוֹת אִישׁ עִם רֵעֵהוּ (קולוסים ג 8-16).

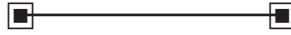
עלינו לרדוף שלום בקרב בני משפחתנו:

- הִיּוּ בְּשָׁלוֹם זֶה עִם זֶה (מרקוס ט 50).
- חִיּוּ בְּשָׁלוֹם עִם כָּל אָדָם... (רומים יב 17-21).
- יִשְׁלַט נָא בְּלִבְכֶם שְׁלוֹם הַמְּשִׁית... (קולוסים ג 8-16).

הפרשנות שנותנים כתבי הקודש לאלימות אסורה ולהתנהגות ראויה במערכות היחסים שלנו עם אחרים, באם הם חלשים מאתנו, שווים לנו או בעלי סמכות בחיינו, תקפה גם ביחסים בין בני אותה משפחה.

אין ספק שדווקא בקרב בני המשפחה שלנו, אנחנו מתקשים לנהוג על פי כתבי הקודש, זאת משום שעם בני משפחתנו איננו עוטים מסכות או מקפידים על גינונים. הדבר הופך אותנו לפגיעים יותר, וכך תחושותינו הרעות והטובות מתעצמות.

קושי זה אינו מהווה נסיבה מקלה ביישום עקרונותיו של אלוהים. נהפוך הוא, דווקא במקום המאתגר אותנו יותר מכול - בקרב בני משפחתנו, עלינו למצוא את ההזדמנות לפעול על פי כתבי הקודש, לנהוג באהבה, בכבוד, בסבלנות ובסלחנות זה לזה, להימנע ממריבה, לשלוט בכעסים שלנו, להוכיח באהבה ולרדוף שלום.

דגשים להתנהגות רצויה בחיי הנישואין על פי כתבי הקודש

לאחר שנברא האדם הוא התבונן בכל בעלי החיים שברא אלוהים ולא מצא יצור השווה לו, יצור שיוכל לרדות על הארץ יחד עמו ולמלא את מצוותו של אלוהים (בראשית א 28; ב 19-20). לכן, נתן לו אלוהים אישה, עֶזְרָא כְּנֶגְדּוֹ (בראשית ב 20). עזר, סיוע בביצוע המשימות שהוטלו על האדם. כנגדו, כלומר שקולה לו, שווה לו, לפניו ולצדו. האישה נועדה לשלוט יחד עם האדם על העולם, לחלוק אתו את האחריות ולמלא את התפקיד שהוטל עליהם.

הנישואין והתא המשפחתי נועדו להציג בצורה הטובה ביותר את האחדות האלוהית, את ההרמוניה האידיאלית בין כמה הוויות. אלוהים הוא אב, בן ורוח, אשר ביניהם שוררים אהבה, כבוד, שיתוף פעולה מתוך רצון חופשי, במסגרת של מערכת יחסים וחלוקת תפקידים. אלוהים ברא את האדם בצלמו כדמותו, זכר ונקבה ברא אותם, כדי שישקפו ביחד כאחד, במסגרת נישואין ומשפחה, את אופיו של אלוהים.

התערערו מערכת היחסים בין אדם וחוה הביאה בסופו של דבר לנפילתם לחטא, הענשתם וגירושם מגן עדן - עובדות טרגיות שהשפיעו על כל המין האנושי.

אחת הקללות שהוטלה על האישה הייתה: "וְאֵל אִישׁךָ תִּשְׁקָתְךָ וְהוּא יִמְשָׁל בְּךָ" (בראשית ג 16). האישה תזדקק לאיש והוא ימשול בה, כלומר יעמוד בראשה ויהיה אחראי עליה, כפי שהשמש והירח "מושלים" ביום ובלילה, כפי שקין נקרא למשול בחטא. הקללה שהוטלה על האישה גרמה לה להיות נזקקת לאיש ותלויה בו ונטעה באיש את הצורך לשלוט באישה. כמובן, קללה זו לא התירה לאיש לעשות באישה כרצונו, בוודאי שלא לנהוג בה באלימות או להתעלל בה, אך משבר זה בהחלט שינה את סדרי הבריאה. התערערו מערכת יחסים בין אדם, חוה ואלוהים והקללות שהוטלו על האיש והאישה, בעיקר הקללה שלפיה האיש ימשול באישה, השרישו בבני האדם את הצורך לשלוט

באדם אחר. השליטה מתקיימת לעתים בכפייה ובמניפולציה, בעיקר במסגרת יחסים בין בני זוג. היה זה רק עניין של זמן עד שמאבקי כוחות יגרמו לזלזול בברית הנישואין ולקריסת התא המשפחתי. יפה תיאר זאת קוהלת כשאמר:

אֶת כָּל זֶה רָאִיתִי, וְנָתַן אֶת לְבִי, לְכָל מַעֲשֵׂה, אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ: עֵת, אֲצַר
שְׁלֹט הָאָדָם בְּאָדָם לְרַע לוֹ (קוהלת ח 9).

טרם בואו של ישוע לארץ, שב והדגיש אלוהים את חשיבות ברית הנישואין בין האיש לאישה, באשר האישה היא "חֲבֵרְתּוֹ" של האיש "וְאִשְׁתּוֹ בְּרִיתוֹ" (מלאכי ב 14). כשישוע הגיע הוא השיב על כנו את מוסד הנישואין בין האיש לאישה, הייעוד הראשוני של השניים מימי בראשית. אותו ייעוד טרם נפילת האדם לחטא, מתן התורה, התרת ריבוי נשים והגירושין, הוא ייעוד של שיקוף צלם האלוהים, דמותו ואופיו עלי אדמות. הואיל ואנחנו עדיין חיים בעולם הנתון לקללות בראשית, כדי להבטיח את שיקום מערכות היחסים בין המינים ובהתחשב בעקרונות הנוגעים להתנהגות ראויה בין אחים, שמים כתבי הקודש דגש מיוחד על התנהגויות מסוימות הנדרשות מהגבר ומהאישה במסגרת הנישואין. זאת, תוך הכרה בחולשות הרווחות בקרב המין הגברי, כמו גם בקרב המין הנשי, כפי שנתגלעו עם התערערות מערכת היחסים הזוגית האנושית הראשונית.

דגשים הנוגעים להתנהגות האיש (הבעל)

על האיש לאהוב את האישה כשם שהוא אוהב את עצמו, כפי שהמשיח אהב את קהילתו:

- זֹאת הַפַּעַם עָצַם מַעְצָמִי, וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי (בראשית ב 23).
- הָאֲנָשִׁים, אֶהְבּוּ אֶת נַשְׂיָכָם (קולוסים ג 19).
- הָאֲנָשִׁים, אֶהְבּוּ אֶת נַשְׂיָכָם כְּשֵׁם שֶׁגַם הַמְּשִׁיחַ אָהַב אֶת הַקְּהֵלָה וּמָסַר אֶת עַצְמוֹ בְּעֵדָה כְּדִי לְקַדְּשָׁהּ וּלְטַהֲרָה... כֵּן חֲיִיבִים גַּם הָאֲנָשִׁים לְאָהֵב אֶת נַשְׂיָהֶם כְּאֶהְבָתָם אֶת גּוֹפָם הֵם. הָאוֹהֵב אֶת אִשְׁתּוֹ אוֹהֵב אֶת עַצְמוֹ. הֵן מַעֲוֹלָם לֹא שָׁנָא אִישׁ אֶת בְּשָׂרוֹ, אֲלָא הוּא מְכַלְכֵּל וּמְטַפֵּחַ אוֹתוֹ כְּדָרֶךְ שֶׁגַם הַמְּשִׁיחַ נוֹהֵג בְּקֵהֵלָה, שֶׁהָרִי אֵיבָרִי גּוֹפּוֹ אֲנַחְנוּ... אִישׁ אִישׁ יָאֵהֵב אֶת אִשְׁתּוֹ כְּאֶהְבָתוֹ אֶת עַצְמוֹ (אפסוס ה 25-33).

איך אהב ישוע את הקהילה? הוא ויתר על כל זכויותיו החוקיות, לקח על עצמו את השלכות חטאי האדם, הקריב עצמו למענם, הכניע עצמו בענווה, בסבלנות ובעדינות. מהי האהבה? "סְבֻלָּנִית וְנִדְיָבָה", "לֹא תִתְפָּאֵר וְלֹא תִתְנַשֵּׂא", "לֹא תִנְהַג בְּגִסוּת" (בצורה לא נאותה או מעוותת), "לֹא תִדְרֹשׁ טוֹבֵת עֲצָמָה" (אנוכיות, נקמה), "לֹא תִרְגֹּז" (לא תצעק, לא תלחץ, לא תתעלל, לא תנהג באלימות), "לֹא תִחְשֹׁב רָעָה" (מרירות, טינה), "לֹא תִשְׁמַח בְּעוֹלָה" (הראשונה לקורבנות יג 4-7).

על האיש לדבוק באישה, לשמור לה אמונים ולא לבגוד בה:

- עַל כֵּן, יַעֲזֹב אִישׁ, אֶת אִבּוֹ, וְאֶת אִמּוֹ; וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ (בראשית ב 24).
- וְנִשְׁמַרְתֶּם, בְּרוּחְכֶם, וּבְאִשְׁתֵּי נְעוּרֵיכֶם, אֶל יְבִגְד (מלאכי ב 15-16) - על האדם להישמר ברוחו ולא לבגוד. הבגידה אינה רק במובן של ניאוף, אלא גם במובן של הפרת הברית.

על האיש לשמוח באישה:

- וּשְׂמַח, מֵאִשְׁתֵּי נְעוּרֵיכֶם... בְּאַהֲבַתָּהּ, תִּשְׂגָּה תְּמִיד (משלי ה 18-20).

על האיש לא להחזיק כל מרירות כנגד האישה:

- אֶל תִּהְיֶה בְּלִבְכֶם מְרִירוֹת נִגְדָן (קולוסים ג 49).

על האיש להבין את האישה ואת צרכיה, לנהוג בה ביתר זהירות ורגישות, כפי שמתייחסים לכלי יקר ושביר, מבלי לנצל את שברירותה ואת כוחו הגברי כנגדה (כוח גופני ו/או כלכלי וכו'):

- וְכֹן אַתֶּם, הַבְּעָלִים, חֵיו יַחַד עִמָּהֶן בַּהֲבִנָּה אֶת הָאִשָּׁה כְּכֶלִי חֲלָשׁ יוֹתֵר, וְתִנּוּ לָהֶן כְּבוֹד בְּאִשֶּׁר הֵן שְׁתַּפּוֹת בְּנִחְלַת חֶסֶד הַחַיִּים, לְמַעַן לֹא תִעַכְבְּנָה תְּפִלוֹתֵיכֶם (איגרת פטרוס הראשונה ג 7).

על האיש להיות סבלני, מרוסן, ללא בעיות התמכרות או אלימות כפי שמצופה ממנהיגים:

- המנהיג צריך להיות איש שצאין בו דפי, בעל אשה אחת, איש מפכח, מאפק, מתנהג בדרך ארץ, מכניס אורחים, יודע ללמד; לא מתמכר לין, לא בעל אגרוף אלא אדם הנוהג בסובלנות, לא נמקר לריב ולא רודף פסוף; אדם שמנהיג היטב את ביתו שלו ובניו נשמעים לו במלוא דרך ארץ... (הראשונה אל טימותיאוס ג 1-6).

דגשים הנוגעים להתנהגות האישה

על האישה לכבד את האיש ולא להבישו:

- אשת חן, תתמך כבוד (משלי יא 16).
- אשת חיל, עטרת בעלה; וכרקב בעצמותיו מבישה (משלי יב 4).
- והאשה תירא את בעלה (אפסים ה 33).

על האישה להימנע מלעורר ריבים, מחלוקות וויכוחים שמובילים לתלונות ותביעות מיותרות:

- דלף טרד, מדיני אשה (משלי יט 13-14).
- טוב, לשבת על פנת גג מאשת מדינים, ובית חבר (משלי כא 9).
- טוב, שבת בארץ מדבר מאשת מדינים וכעס (משלי כא 19).
- דלף טרד, ביום סגרי; ואשת מדינים, נשתנה (משלי כז 15) - [מדון/מדינים (שורש די"נ) = ריב/תלונה/טענה שאדם מעלה נגד רעהו כדי לתבוע אותו לדין. אשת מדינים = אישה שתמיד מוצאת סיבה לריב ולהתלונן].

על האישה להיכנע לאיש:

- הנשים, הכנענה לבעליה, כמו שיאה לנכח האדון (קולוסים ג 18).
- הנשים, הכנענה לבעליה כמו לאדונו... וכשם שהקהלה נכנעת למשיח, כן גם הנשים תכנענה לבעליהן בכל דבר (אפסים ה 22-24).

דגשים להתנהגות רצויה כחיי הנישואין על פי כתבי הקודש

- גם אתו, הנשים, הכנענה לבעליה... ופארכו אל יהא פאר חיצוני... אלא האדם אשר בסתר הלב, הפאר הביתי נשחת של רוח ענוה ושקטה... (האיגרת הראשונה לפטרוס ג 1-6).

כמה מילים על כניעה

חוסר הבנת המושג "כניעה" מצד האישה, הגבר או הקהילה עלול להפעיל לחצים כבדים על האישה, במיוחד כאשר היא מצויה במערכת יחסים אלימה. האישה המצויה במערכת יחסים אלימה עלולה להבין שבעלה צריך לשלוט בה ועליה, גם אם הוא אכזרי כלפיה והיא נמצאת בסיכון. כשהמילה "כניעה" מקבלת משמעות של "שליטה על מישהו" מעגל האלימות גובר ומאפשר את המשך שליטתו של האיש באישה.

לכן, חשוב מאוד להבין את משמעות המושג "כניעה". על פי מילון "רב מילים" "כניעה" פירושה: "קבלת שלטונו או מרותו של אחר; הפסקת הלחימה או ההתנגדות והודאה בניצחונו הרשמי של האויב". יחד עם זאת, בלשון התנ"ך, השימוש בשורש "כנ"ע" מבטא במרבית המקרים הפגנת ענווה ונמיכות רוח לפני אלוהים או אדם:

וראה כל גאה, והשפילהו. ראה כל גאה, הכניעהו (איוב מ 11-12).

הראיתי, כי נכנע אחאב מלפני; יען כי נכנע מפני, לא אבי הרעה בנימיו... (מלכים א' כא 29).

יען רך לבבך ותכנע מפני ה'... ותקרע את בגדיך ותבכה לפני... (מלכים ב' כב 19).

ולא נכנע מלפני יהוה, כהכנע מנשה אביו (דברי הימים ב' לג 23).

ויעש הרע, בעיני יהוה אלהיו. לא נכנע, מלפני ירמיהו הנביא מפי ה' (דברי הימים ב' לו 12).

ובהכנעו, שוב ממנו אף ה' (דברי הימים ב' יב 12).

ויכנעו עמי אשר נקרא שמם עליהם ויתפללו ויבקשו פני וישבו מדרכיהם הרעים (דברי הימים ב' ז 14).

וַיִּכְהָצֵר לוֹ חֵלָה אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהָיו וַיִּכְנַע מֵאֵד מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו (דברי הימים ב' לג 12).

וַעַן רַךְ לְבַבְךָ וּתְכַנַּע מִלִּפְנֵי אֱלֹהִים (דברי הימים ב' לד 27).

וַיִּכְנַעוּ שְׂרָיִי יִשְׂרָאֵל, וְהַמֶּלֶךְ; וַיֹּאמְרוּ, צְדִיק ה'... (דברי הימים ב' יב 6).

וַיִּכְנַעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּעֵת הַהִיא; וַיֶּאֱמְצוּ, בְּנֵי יְהוּדָה, כִּי נִשְׁעֲנוּ, עַל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם (דברי הימים ב' יג 18).

אֲךָ אֲנָשִׁים מֵאֲשֵׁר וּמִנִּשְׂאָה, וּמִזְבָּלוֹן נִכְנְעוּ, וַיָּבֹאוּ לִירוּשָׁלַם (דברי הימים ב' ל 11).

פעמים בודדות בכתובים, נעשה שימוש בשורש כנ"ע במובן של תבוסה והודאה בניצחוננו של האויב כבדיני צבא:

וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם; וַיִּכְנַעוּ, תַּחַת יָדָם (תהילים קו 42).

וַתַּעֲמֵד מִלְחָמָה... אִזָּה הִפָּה... וַיִּכְנַעוּ... (דברי הימים א' כ 4).

המסקנה: כולנו מצווים להיכנע איש לרעהו, כלומר לנהוג איש ברעהו בענווה ובכבוד. דגש מיוחד מוטל על חובתה של האישה לנהוג בבעלה ברוח ענווה, משום שגאוה של אישה המתנשאת מעל בעלה עלולה לפגוע אנושות בכבודו ולרמוס אותו. כפי שהובא לעיל, חובתו של הבעל, האיש, לאהוב את אשתו כמו שהמשיח אהב את הקהילה, להקריב את חייו למענה. על כן, אין הכוונה כאן לכך שהאישה צריכה להיות נתונה למרותו ושלטונו של האיש בהקשר של דיני צבא.

חשוב לשים לב: החובה המוטלת על האיש תבוא לידי ביטוי רק על ידו, וההפך, החובה שמוטלת על האישה תבוא לידי ביטוי רק על ידה.

האיש מצווה לאהוב את אשתו. האישה איננה מצווה לגרום לאיש לאהוב אותה. באותו אופן, האישה מצווה להיכנע לבעלה. האיש אינו מצווה להכניע את אשתו. אם האיש אינו נוהג באהבה כפי שנדרש ממנו והאישה אינה מגלה ענווה כפי שנדרש ממנה, לא ניתן יהיה להכריח אותם לעשות כן. מדובר בעניין פנימי של הלב. ניתן להתפלל עבורם, לדבר על לבם, לפייס ביניהם, לעורר ביניהם שיח, להסביר להם, לנקוט בכל אמצעי שיוכל לעודד את הצד השני, מרצון ולא מתוך כפייה או מניפולציה, למלא אחר הנדרש ממנו.

אלימות והתעללות במשפחה

כתבי הקודש מנחים אותנו כיצד לנהוג וכיצד לא לנהוג במערכות יחסים משפחתיות. סטייה מהנחיות אלו עלולה להידרדר למצבי משבר בזוגיות ואף למצבי אלימות. אף משפחה אינה חסינה מפני תופעה זו. משפחות מכל שכבות האוכלוסייה, בכל מעמד סוציו אקונומי, בכל רמה אינטלקטואלית ובכל דת או אמונה, חשופות לאלימות והתעללות במשפחה.

מהי אלימות? מהי התעללות?

- **אלימות:** כל פעולה שבה אדם אחד כופה את רצונו על אדם אחר בכוח, בניגוד לרצונו.
- **התעללות:** סדרה של מעשים (או מחדלים) המלווים באכזריות ו/או הטלת אימה ו/או השפלה, הגורמים סבל או עלולים לגרום לסבל. לפעמים, גם מעשה (או מחדל) חד-פעמי יכול להוות מעשה התעללות.

אילו מערכות יחסים משפחתיות עלולות לסבול מאלימות והתעללות?

- מערכת יחסים בין בני זוג (נשואים/פרודים): איש המכה את אשתו או אישה המכה את בעלה.
- מערכת יחסים בין הורים לילדים (ביולוגיים/חורגים/מאמצים): הורה המכה את ילדו או ילד (בוגר) המכה את הורהו.
- מערכת יחסים בין אחים.
- מערכת יחסים בין ילדים בגירים להורים מבוגרים.

אילו מערכות יחסים משפחתיות עלולות לסבול מאלימות והתעללות מינית?

- מערכת יחסים בין בני זוג: כאשר בן הזוג כופה אקט מיני על בן הזוג השני.
- מערכת יחסים בין הורים לילדים (ביולוגיים/חורגים/מאומצים): אב/אם כופים אקט מיני על בן/בת.
- מערכת יחסים בין אחים: אח גדול ואח קטן או שני אחים בני אותו גיל.
- מערכת יחסים בין בני דודים: בין אם יש פער גילאים ביניהם ובין אם הם בני אותו גיל - אחד מהם כופה אקט מיני על האחר.
- מערכת יחסים בין סב לנכד/ה: כאשר הסב כופה אקט מיני על נכדו/נכדתו.
- מערכת יחסים בין דוד לאחיינית: כאשר הדוד כופה אקט מיני על אחייניתו.

צורות ביטוי של אלימות והתעללות במשפחה

- אלימות גופנית: מכות.
- אלימות נפשית: שימוש בקללות ו/או בהשפלות ו/או באיומים ו/או במניפולציות רגשיות.
- התעללות מינית: כפיית מגע מיני ללא הסכמה או תוך ניצול יחסי מרות.
- הזנחה (בד"כ כלפי ילדים): חוסר דאגה לצרכים גופניים כגון: תזונה, ביגוד, היגיינה, טיפול רפואי. או לצרכים רגשיים כגון: אהבה, לימוד, חינוך, התפתחות.
- אלימות כלכלית (בד"כ כלפי בנות זוג): יצירת תלות כלכלית, מניעת נגישות לכסף, מתן סכום קצוב מראש, איסור יציאה לעבודה, איסור על בזבזנות.
- אלימות חברתית (בד"כ כלפי בנות זוג): בידוד, שליטה על מקום הימצאות ו/או על התרועעות עם אנשים.
- אלימות מעמדית (בד"כ כלפי בנות זוג): במקרה של נישואין לבת זוג שאינה ישראלית - אי הסדרה מכוונת של מעמד האישה בארץ במשך חיי הנישואין.
- התעללות רוחנית: מתן הצדקה והסברים רוחניים, לרבות מהכתובים, לשימוש לא ראוי בסמכות ו/או כאסמכתא לאחת או יותר מצורות האלימות שהוזכרו.

מעגל האלימות

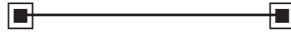
פעמים רבות מתקיים דפוס מעגלי בהופעת האלימות במשפחה. דפוס המתחיל בהצטברות של מתחים ומתפתח עד להתפרצות אלימה. לאחר מכן מגיע שלב ההתפייסות וההתנצלות ואז חזרה לתקופת רגיעה ושלווה - עד להתפרצות הזעם הבאה.

מעגל אלימות שכית: הצטברות של מתח - האדם האלים מתחיל להתרגז, הנפגעים מתהלכים "על ביצים" ← התרחשות אירוע של אלימות ← האדם האלים מאשים את הנפגע שהביא אותו להתנהג באלימות ו/או מכחיש שהתעללות התרחשה ו/או ממזער את חומרת האלימות ו/או מתנצל ו/או מבטיח שזה לא יקרה שוב ← רגיעה: האדם האלים מתנהג כאילו האלימות לא התרחשה, הוא אינו פועל באלימות, הוא מצליח לקיים את הבטחותיו ← שוב מצטבר מתח וחוזר חלילה.

המעגל יכול לחזור על עצמו מאות פעמים במערכת יחסים אלימה. כל שלב נמשך פרק זמן שונה בתוך מערכת היחסים. המעגל השלם יכול להימשך בין כמה שעות ועד כמה שנים.

חשוב לזכור - לא כל צורות ההתעללות במשפחה תואמות את דגם המעגל. כמו כן, לפעמים, עם חלוף הזמן, השלבים של ההתפייסות והרגיעה נעלמים לחלוטין.

אלימות בין בני זוג

אלימות בין בני זוג הינה דפוס הכולל שלל התנהגויות תוקפניות ושתלטניות - חלקן פגיעות גופניות וחלקן לא, חלקן פליליות וחלקן לא, אך כולן יחד משליטות טרור פסיכולוגי מכוון, במטרה להשיג שליטה פסיכולוגית בבן/בת הזוג. ראוי לציין כי האלימות הזוגית אינה מצטמצמת לאלימות גברית ולקרבת נשית. ישנם מקרים שבהם האישה היא האלימה ומקרים אחרים שבהם הן האישה והן האיש הם גם הקרבתות וגם הפוגעים.

צורות אלימות של גברים כלפי נשים

- התעללות גופנית: הכאות, דחיפות, סטירות, חבטות, כוויות, חבלות, סיבוב הגוף או איברים, חניקות, משיכת שער, מניעת הגעה לפתח היציאה, שימוש בנשק.
- התעללות רגשית או נפשית: גרימת נזק ליכולת החשיבה והשימוש בהיגיון של האישה וליכולתה להרגיש, שימוש בהפחדות, ביזוי והשפלה. זלזול שיטתי בערך העצמי של האישה על-ידי מניעת חיבה, שימוש בכינויי גנאי, השפלות, איומים, סירוב לדבר עמה או להקשיב לה. הצגת דרישות פעוטות חוזרות ונשנות ממנה לאורך כל היום. הפגנת קנאה קיצונית, מניעת קשר עם חברים או עיסוק בתחומי התעניינות של האישה, הגבלתה בזמן.
- התעללות מינית: כפיית יחסי מין על האישה או אילוצה לקיים אקטים מיניים כאשר היא אינה מעוניינת בכך, שימוש בכוח או בהפחדה במהלך קיום יחסי מין, שימוש בכינויי גנאי מיניים.

- התעללות כספית: מניעת קבלת החלטות כלכליות מהאישה. האישה נדרשת לתת הצדקה לכל הוצאה לגיטימית, האשמת האישה בבעיות כספיות, מניעת מידע פיננסי, איסור על האישה לעבוד מחוץ לבית.
- גרימת נזק לרכוש: הרס של רכוש פרטי של האישה או של נכסים משפחתיים, או אפילו לחיית המחמד המשפחתית.

השפעות האלימות של האיש על האישה:

- השפלה: חיסול הערך העצמי של האישה, בעיקר אם משפיל אותה בפני אנשים אחרים.
- אבדן שליטה: פעילויות והתנהגויות נורמטיביות ושגרתיות נשללות מהאישה בהדרגה. היכולת של האישה לקבל החלטות נפגמת.
- התשה: הפחתת כוחה הגופני ו/או הנפשי של האישה כדי למנוע ממנה לחפש אלטרנטיבה או להתנגד.
- תקוות שווא: האישה מפתחת אמונה שהבעל מסוגל גם להתנהג אחרת, שהדבר תלוי בה ושאלם תשנה את התנהגותה תוכל לזכות ממנו ליחס טוב יותר לעתים קרובות יותר.
- תלות: האישה מאבדת בהדרגה שליטה על הזמן שלה, המשאבים שלה, הבחירות שלה ולבסוף על מחשבות ודעות.

מדוע נשים מתקשות לבקש עזרה?

- פחד מתגובה אלימה: פעמים רבות האישה חוששת לברוח שמא הבעל ימצא אותה, או לדווח למשטרה או לגורמים אחרים. היא חוששת שמא יובילו הצעדים שלה למעשי אלימות נוספים ואיומים ממשיים על חייה.
- בוש/אשמה/תחושת כישלון: האישה מתביישת לחשוף מה שקורה בינה לבין בעלה.
- הכחשה ואמונה שהמצב ישתפר: האישה מקווה שהבעל ישתנה ו/או יחזור להיות כפי שהיה. זאת, במיוחד בתקופות רגיעה שלאחר התפרצות שבעיצומן הבעל מצטער ומבטיח שהתנהגות מסוג זה לא תישנה.

- אטימות מצד הסביבה: לפעמים דווקא הקהילה והמשפחה מקשות על האישה, כאשר במקום לתמוך ולסייע לה, הן מותחות ביקורת על תפקודה ומדגישות את חשיבות שלמותו של התא המשפחתי.
- תלות כלכלית: לאישה אין תמיד מקורות תמיכה כלכליים מחוץ למסגרת הנישואין, כך שהיא תלויה בבעל ואין ביכולתה לכלכל את עצמה ו/או את ילדיה.
- גירוש מן הארץ: במקרים שבהם לאישה אין מעמד קבוע בארץ, נקיטה מצדה בצעדים להפסקת אלימות עלולים להביא לפרידתה מבן הזוג ומכאן לגירושה מן הארץ.
- שלמות המשפחה: האישה נמצאת בקונפליקט פנימי וחוששת שנקיטת צעדים להגנתה כמו דיווח או בקשת עזרה יביאו לפירוק התא המשפחתי שעליו היא גם רוצה להגן.
- קושי רוחני: האישה חוששת מפירוק התא המשפחתי באופן שיפר את מצוות אלוהים.
- חשש מפגיעה בקריירה או במעמד של הבעל בקהילה: אם הוא מנהיג, מוטב שלא ידעו שהוא מתעלל וכו'. הקושי כרוך גם בחרדה לפרנסה (הבעל עלול לאבד את משרתו), בבושה ובשינוי המעמד החברתי של המשפחה.

השפעות האלימות בין בני הזוג על ילדיהם:

- בן זוג אלים עלול להשתמש בילדים כנשק נגד ההורה השני בצורות שונות:
- למנוע במכוון מההורה השני להרגיע את ילדיהם כשהם במצוקה.
- להתיש את ההורה השני למידה כזאת שלא יוכל עוד להתרכז בצרכים של הילדים.
- לנהוג בקשיחות יתר עם הילד כדי להכאיב להורה השני.
- לדרוש מהילד לעקוב אחר ההורה השני.
- להשתמש בילד כדי להפגין בוז כלפי ההורה השני, עד כדי מתן היתר לילד להשתמש באלימות כלפיו.
- לסכן במכוון את הילד, לחטוף את הילד.
- ללחוץ על הילד לפייס את ההורה השני.

כל הילדים החיים בבית אליים הופכים לקרבנות משניים למתרחש בבית ומושפעים ביותר מחשיפה זו.

הילדים עלולים לסבול ממגוון פגיעות פסיכולוגיות, מצבים רפואיים ובעיות רגשיות או התפתחותיות כגון:

- נדודי שינה.
- פחד להירדם.
- סיוטים.
- פחד מהליכה לבית הספר.
- פחד להיפרד מהאם.
- חרדה מוגזמת מפני פגיעה או סכנות.
- מריבות עם אחרים.
- משחקים אלימים.
- פגיעה בילדים אחרים או בחיות.
- התפרצויות.
- הימנעות מאנשים אחרים ומפעילויות.
- תחושת בדידות ובידוד.
- ניסיונות התאבדות.
- פיתוח דפוס התנהגות מסוכן או לחילופין התנהגות מושלמת.
- הישגיות מוגזמת.
- לקיחת אחריות הורית (מתוך רצון להגן על ההורה הנפגע).
- דאגה.
- הכחשת קיומה של בעיה כלשהי.
- הזדהות עם התוקף.

סימנים העלולים להעיד על בן זוג אליים:

- עסוק באופן אובססיבי בבת הזוג.
- מנהל מעקבים, שיחות טלפון רבות ומבקש לדעת היכן בת זוגו נמצאת בכל רגע נתון. כשלא מצליח להשיגה בטלפון, מצלצל ללא הרף שוב

- ושוב, משאיר הודעות רבות, שואל פעמים רבות במשך היום היכן היא ומה מעשיה, מצפה לדיווח קבוע.
- חושד באישה שמא היא בוגדת בו בעיקר כאשר היא מאחרת או כשלא הצליח להשיגה בטלפון וכו'.
 - קובע ומחליט עבור האישה, מדבר בשמה, מחליט מה תעשה, מה תלבש, מחייב אותה לקבל את אישורו לפעולות ומעשים שלה.
 - מנסה לבודד את בת הזוג ממשפחה ו/או מחברים. בדרך כלל מציג את חברותיה ו/או בני משפחתה ואחרים באור שלילי וטוען שהם מנסים להסית אותה נגדו ולפגוע ביחסים ביניהם.
 - לא רואה בעין יפה כאשר האישה מבלה עם חברות ו/או בני משפחה כשהוא איננו בסביבה. הוא מציג זאת כחוסר נאמנות כלפיו וטוען שהאישה אוהבת אותם יותר מאשר אותו או שהזמן אתם בא על חשבוננו.
 - מעליב, משפיל, לועג ומזלזל באישה ובמעשיה באמצעות מילים, התנהגויות ותנועות, קוטע את דבריה באמצע, עושה סימנים המבטאים שהיא מדברת שטויות, לא נותן לה לדבר - בפרטיות או בציבור.
 - מונע מהאישה לצאת לעבודה או ללימודים או לפעילות חברתית.
 - בעל מצבי רוח קיצוניים המשתנים במהירות. מתאפיינים במחזוריות של גאות ושפל.
 - מתרגז ומתפרץ לעתים קרובות.
 - מקלל את האישה.
 - משליך והורס חפצים.
 - דורש יחסי מין או מעשים מיניים בניגוד לרצונה של אשתו.
 - מכה את האישה, דוחף, סוטר וכו'.
 - מאיים על האישה באופן מילולי ושאינו מילולי בעזיבה או בעונש כלשהו.
 - מאיים באבדנות, בעיקר אם האישה תעזוב אותו.
 - משוכנע שרק אם האישה תשתנה, הוא ישתנה והכול יהיה בסדר.
 - מציב דרישות בלתי אפשריות מבת זוגו ומעניש אותה על כישלון בלתי נמנע.
 - מבקר ומאשים את האישה בבעיות שיש ביחסים ביניהם או בבעיותיו.

- מפרש סיטואציות לא נכון.
- מאשים את בת הזוג או את הסביבה בבעיותיו ואינו לוקח אחריות.
- מצדיק את מעשיו וכעסו בשם הקנאה והאהבה לאשתו.

סימנים העלולים להעיד על אישה הסובלת מאלימות:

- מפחדת מתגובות בעלה.
- חוששת ונמנעת מלעשות דברים טריוויאליים שמא תכעיס את בעלה או תפגע בו.
- מבטלת את רצונותיה, מוותרת על צרכיה באופן שאינו סביר.
- מבקשת רשות מן הבעל בעבור פעולות פשוטות ו/או בעבור הוצאה כספית בסיסית.
- מסבירה, מתנצלת ומתגוננת מפני הבעל.
- מלאה בתחושות אשמה וטוענת: "אני לא בסדר". מרגישה חסרת ערך וחלשה.
- מכסה על התנהגות בעלה בתירוצים כמו: "הוא עבר יום קשה", "לא ישן מספיק" וכו'.
- מבודדת מאחרים.
- נושאת סימני חבלה מתורצים ו/או שאינם מוסברים.
- מתקשה לקבל החלטות בעצמה.

צורות אלימות של נשים כלפי גברים:

כיום, השיח הכללי בדבר אלימות בין בני זוג מתמקד בהתעללות של גבר באישה. לתופעת הגברים המוכים, כחלק מתופעת האלימות במשפחה, אין כמעט התייחסות בתקשורת או במחקר, אף לא בקרב עובדי הרווחה או גורמי אכיפת החוק.

יחד עם זאת, קיימים מקרים שבהם האישה מתעללת באיש. אלימות מצד האישה מאופיינת בדרך כלל בהתעללות מילולית ונפשית, אך קיימים גם מקרים לא מבוטלים של שימוש באלימות גופנית ממש. הגם שאין עדיין מספיק מודעות לנושא, חשוב לעודד גברים לדבר על כך.

שניים לטנגו, האמנם?

דינאמיקה של מערכות יחסים אלימות

"להשתלט ולהיות נשלט יוצרים יחידה פסיכולוגית אחת; אף אחד אינו שלם ללא השני" (ויניקוט)

ביחסי תוקף-מותקף אנו מורגלים לחלק את הצדדים לצד התוקף ולצד הקרבן, לצד השולט ולצד הנשלט. אולם, חשוב לזכור כי המציאות מורכבת יותר ופעמים רבות הדינאמיקה בין שני אנשים מעוררת תוקפנות באחד וקרבנות בשני. פיצול זיכוטומי שנוצר בין תוקף לקרבן, מקבע את חלוקת התפקידים ומונע מעבר/שינוי ממצב מאשים למצב של לקיחת אחריות. התוקף לעתים מרגיש קרבן וגם הקרבן לעתים תוקף, לכן כפי שחשוב שהתוקף יטפל בחלקיו הקרבניים, כך חשוב שהקרבן ייקח אחריות על התנהגויותיו המעצימות את הדינאמיקה הפוגענית. מערכות היחסים בין נשים וגברים במצבים של אלימות והתעללות במשפחה הן מורכבות ביותר. ברור לכול שהצד התוקף מתנהג באלימות קשה ומבזה ולכן אסור לנהוג כלפיה בסבלנות או בהבנה. אולם, אין בכך כדי להתעלם מהקושי שמצוי לא פעם בהתנהגותו של הקרבן. פעמים רבות, התנהגות הקרבן היא תבוסתנית, פאסיבית ומְצָה, כך שהיא מתגמלת ומעודדת את שליטתו האלימה של התוקף וגורמת להחרפתה. הביטול העצמי הגורף של הקרבן, מחזק את האנוכיות והאגרסיביות של התוקף. במצב שבו צד אחד במערכת היחסים לוקח את כל האחריות על עצמו, הוא מונע מהצד השני במערכת היחסים לקחת אחריות על חלקו. בלי אחריות הדדית - נוצרת תלות זוגית מסוכנת. לכן, במצבי אלימות והתעללות במשפחה, תפקידו של הקרבן איננו לקחת אחריות על כישלונותיו של התוקף, לרצות אותו וליצור אשליה שהכול בסדר אצל התוקף. אין זה תפקידו של הקרבן למנוע התפרצות זעם של התוקף. מצב שבו הקרבן הפאסיבי מסתיר

את המציאות הממשית מעיניו של התוקף, מתוך חשש להתפרצותו - הינו מצב הרסני, המקבע את הצד התוקף בתפקידו.

כאשר הצד הנשלט, הקרבן, משתף פעולה עם הצד השולט, התוקף, הרי ששניהם מסכימים לשחק באותו מגרש. לא רק ששניהם קרבנות של האלימות, אלא ששניהם הופכים למערכת זו ראשית של תוקפנות, כיוון שלא זו בלבד שהאחד מרשה לעצמו לנהוג בתוקפנות, אלא השני משמש כסוכן הנאמן ביותר שלה.

לאור זאת, במצבים של אלימות והתעללות במשפחה, חשוב ביותר לגנות בכל תוקף את התנהגותו של התוקף ולסייע לקרבן להבין את דפוסי התנהגותו המשמרים את תוקפנותו של התוקף, כמו גם את יכולותיו לשנותם.

אל יפרידנו האדם

אחד הקשיים המלווים את הקהילה המשיחית בטיפול במצבי אלימות והתעללות בין בני זוג, הוא הפחד להביא בצורה כזו או אחרת למצבי פירוד ו/או גירושין, באופן שעלול להפר את מצוות כתבי הקודש. למרות זאת, קשה להימנע מהתייחסות לנושא הפירוד והגירושין כאשר עוסקים בנושא של אלימות והתעללות במשפחה.

על נושא הפירוד והגירושין הייתה וישנה התדיינות נרחבת בקרב תיאולוגים ואנשי דת רבים. הואיל וחוברת זו עוסקת בנושא מצומצם של אלימות והתעללות במשפחה, ולא בנושא הכולל של נישואין, פירוד וגירושין, תוצג להלן סוגיית הפירוד והגירושין מנקודת מבט צרה הנוגעת למקרי אלימות והתעללות, ולא דיון מעמיק.

קודם לישוע, התיר משה לאיש לגרש את אשתו אם לא מצאה חן בעיניו ו/או אם מצא בה ערוות דבר, כלומר אם מצא בה דבר רע ו/או דבר שיש בו משום ביזיון (ראו דברים כג 15, כד 1-4). בהתאם לזאת, האישה המגורשת יכולה הייתה להינשא לאחר.

ישוע הסביר שמשה התיר זאת בשל קושי לבבם של בני האדם והזכיר כי לא הייתה זאת התכנית המקורית של אלוהים לבני האדם:

בְּגִלְלָה קָשִׁי לְבַבְכֶם פָּתַח לְכֶם אֶת הַמִּצְוָה הַזֹּאת, אֲבָל מֵרֵאשִׁית הַבְּרִיאָה זָכַר וַיִּנְקְבֶה בָרָא אֹתָם. עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ (וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ) וְהָיוּ שְׁנֵי־הֶם לְבֶשֶׁר אֶחָד (מרקוס י 5-8).

ישוע בא לשקם את ברית הנישואין ואת התא המשפחתי, להשיב את סדר בראשית על כנו. הוא הסביר כי כמעט ואין הצדקה לפירוק התא המשפחתי. רק "דְּבַר זְנוּת" עשוי לעמוד כעילה מוצדקת לביטול ברית הנישואין לפני אלוהים (להוציא מוות של אחד מבני הזוג). בהקשר זה, יש לקחת בחשבון כי קיימות פרשנויות שונות למושג "דְּבַר זְנוּת"

וחשוב לזכור כי עילה זו נזכרת רק במתי יט 9 (להבדיל ממרקוס י 9-12 ולוקס טז 18) והיא מתייחסת רק לאפשרות של האיש לגרש את אשתו, "על דְּבַר זְנוּת" שבוצע על ידה. ישוע לימד כי אם בני זוג נפרדים שלא על "דְּבַר זְנוּת" ולאחר מכן נכנסים למערכת יחסים עם אחרים, אזי הם בבחינת נואפים:

וְאֵינִי אוֹמֵר לָכֶם, הַמְּגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ שְׂלָא עַל דְּבַר זְנוּת וְנוֹשֵׂא אֶחָת נוֹאֵף הוּא (מתי יט 9).

מן הצד השני של אותו מטבע, ניתן להסיק שגם אם בני זוג פרודים ואינם חיים יחד או אף נחשבים גרושים מבחינה משפטית, הרי כל זמן שאינם מקיימים מערכת יחסים זוגית עם אדם אחר, הם אינם מפרים את ברית הנישואין לפני אלוהים. כמובן, השאיפה האידיאלית היא שבני זוג יחיו ויתפקדו בפועל כ"בשר אחד" ויפעלו לשמר את שאלוהים חיבר ולא להפרידו:

וְיִכָּן אֵינִם עוֹד שְׁנַיִם אֶלָּא בְּשֵׁר אֶחָד. לְפִיכֵן מֵה שֶׁחִבֵּר אֱלֹהִים אֶל יַפְרִיד אֶדָם (מרקוס י 9-8).

אולם, ציוויו זה של ישוע לא להפריד את מה שחיבר האלוהים, אינו שונה מיתר מצוותיו, כגון אלה המורות לנו לא לשפוט ולא לנאוף במחשבותינו ולא לירוא בני אדם. חרף ציוויים ברורים אלו, פעמים רבות אנו שופטים, נואפים במחשבותינו ויראים מפני בני אדם. באותו אופן, לא פעם פועל האדם להפריד את שחיבר האלוהים. על אף שאין מדובר פה במצב הראוי, הרי שבמקרים מסוימים, זהו המצב המצוי וגם למקרים אלו מתייחסים כתבי הקודש: בראשונה לקורינתים ז 10-15 מצווים הן האיש והן האישה לא להיפרד, אך בה בעת, מכירים הכתובים במציאות שבה פירוד יכול להתרחש גם שלא על דבר זנות. במקרים אלו מצווים בני הזוג כיצד לנהוג, ככתוב:

אם נִפְרְדָה, שֶׁתִּשָּׂאֵר פְּנוּיָה או תִּתְּפִּיֵס עִם בְּעֻלָּה.

בהמשך, מובאת דוגמה למקרים שבהם חל בפועל מצב של פירוד, במקרה שבו אחד מבני הזוג אינו מחזיק באמונה המשיחית ובוחר להיפרד (הראשונה לקורינתים ז 15). יש הטוענים כי בן זוג מאמין שנוהג באלימות עלול להימצא בבחינת מי שאינו מאמין משיחי, מגזירת קל וחומר לדברים שנאמרו בראשונה אל טימותיאוס ה 8:

אל יפרידנו האדם

מי שְׁאַיְנוּ דוֹאָג לְקְרוּכְיוֹ, בְּיַחּוּד לְבְנֵי בֵּיתוֹ, כְּפֶר בְּאַמּוֹנָה וְהוּא גְרוּעַ מִמִּי שְׁאַיְנוּ
מֵאַמֵּין.

בהיותו גרוע ממי שאינו מאמין ובהשליטו טרור בביתו, גם אם אינו מעוניין להיפרד,
הרי הוא יוצר בפועל מצב של פירוד. על פי פרשנות זו, עשויים דבריו של שאול מהראשונה
לקורינתיים ז' 15 לקבל משנה תוקף:

אם זֶה שְׁאַיְנוּ מֵאַמֵּין נִפְרָד, שְׁיִפְרָד לוֹ. גַּם הַמֵּאַמֵּין גַּם הַמֵּאַמֵּינָה אֵינָם מְשַׁעֲבָדִים
בְּמִקְרָים כְּאַלֶּהָ; הֲרִי לְשָׁלוֹם קְרָא אוֹתָנוּ הָאֱלֹהִים.

סוף דבר, כתבי הקודש מכירים בכך שייתכנו מצבים של פירוד בפועל. אם מבחינה
טכנית של פירוד גופני או אם מבחינה משפטית-ארצית של גירושין ממש - הדבר נתון
לפרשנות. אולם בכל מקרה וצורה של פירוד, הואיל ומבחינה רוחנית, בני הזוג באו בברית
נישואין, עליהם להישאר פנויים ולהשאיר פתח של תקווה לפיוס ותשובה ביניהם.
הבנה של הכתוב בכתבי הקודש בנוגע למצבים של פירוד בפועל הינה חיונית ביותר
לטיפול במצבים של אלימות בין בני זוג. הצגת דבריו של ישוע כאיסור מוחלט על פירוד
ו/או גירושין, תעמיד את הפוגע בעמדת כוח ותשאיר את הנפגע בדילמה בלתי אפשרית
- בין הישארות במצב מסכן חיים לבין עברה, לכאורה, על מצוותיו של אלוהים.
אם האדון דאג לתת מוצא גם במצבים חריגים וקשים, אל לנו למנוע מוצא זה
מהזקוקים לו, וחלילה להוות להם מכשול.

אלימות ו/או התעללות בילדים

אלימות ו/או התעללות בילדים היא רעה חולה והרסנית ביותר לילד, להורה ולמשפחה כולה. הילד הוא כחומר ביד היוצר והוא נתון להשפעה גדולה בשנים הראשונות לחייו מהדמויות החשובות ביותר בחייו. לכן, כוחו של הורה לעצב את דמותו של הילד טומן בחובו אחריות גדולה.

אין הורים שאינם טועים ואין הורים שאינם פוגעים ברגשותיהם של ילדיהם מדי פעם, אולם כאשר פגיעות אלו שבות וחוזרות על עצמן, הרי שמדובר בהתעללות. התעללות זו של הורים בילדים יכולה לבוא לידי ביטוי בארבע צורות עיקריות: גופנית, מינית, נפשית והזנחה. כל אחת מהצורות הללו מסכנת את התפתחותם של הילדים, עתידם וחייהם.

ניתן לומר שילדים שחוו התעללות מצד הוריהם יאמצו בדרך כלל דפוסים קרבניים ו/או תוקפניים.

דפוסים קרבניים מתאפיינים בהפנמת הכעס, התוקפנות והחרדה פנימה ובאים לידי ביטוי בנטייה להרס עצמי, דיכאון, מחשבות אבדניות, ביישנות וחוסר תקשורת עם אחרים. דפוסים תוקפניים מתאפיינים בהפניית המצוקה החוצה ובאים לידי ביטוי בנטייה להתנהג בתגובות מוגזמות, חוסר ציות, הרסנות כלפי חפצים ומערכות יחסים. יחד עם זאת, חשוב לזכור שהמקרים הם שונים זה מזה וכן גם הילדים. יש ילדים שיאמצו דפוסים קרבניים, יש ילדים שיפתחו דפוסים תוקפניים ויש ילדים שיאמצו את השניים בו-זמנית או בשלבים שונים בחייהם.

מכיוון שהתעללות מועברת מדור לדור, חשוב להבין שילדים שעוברים התעללות נמצאים בסיכון גבוה להפוך למתעללים בעצמם. ילדים שלא קיבלו את הטיפוח והתמיכה מהוריהם עלולים להתקשות בהמשך להעניק אותם לילדיהם.

משכך, גילוי מוקדם של ילדים הסובלים מהתעללות הינו חשוב ביותר. איתותים המעידים על התעללות יכולים להגיע מהילד, מההורה או מהאינטראקציה ביניהם. הם יכולים להתבטא באמירות ישירות, בשפת גוף, בהתנהגות, בציוור או במשחק. חשוב לזכור שפעמים רבות ההורה המתעלל מודע לכך שהתנהגותו האלימה אינה מקובלת והוא דואג להסתירה. לכן, באירועים חברתיים הוא עשוי להצליח להציג מצג שווה ולהיראות אוהב ורגיש, על אף שהמציאות שונה. לכן, מומלץ לשים לב גם לניואנסים של ההתנהגות ואינטראקציה במשפחה. לילד דרוש אומץ רב כדי לדבר על התעללות מצד ההורה. על אף שלא קל להקשיב לחשיפה של התעללות, במיוחד התעללות מינית, מפיו של ילד, חשוב מאוד להגיב באופן הולם ולהעניק לילד תחושה שמאמינים לדבריו. בוודאי שאין להאשים או לדחות את טענותיו של הילד, גם אם אנו מתקשים להאמין לו. אמונה בכך שהתעללות התרחשה היא חלק בלתי נפרד מהגשת העזרה לילד ולבני משפחתו. ילד שחשף את המעשים בפני אדם כלשהו וקיבל ממנו תגובה שלילית, חווה טראומה ועלול לחוות בעתיד תסמינים פוסט טראומטיים, לעומת ילדים שקיבלו תגובות חיוביות לאחר החשיפה.

עדותה של ילדה שאביה שירת בקהילה

כל בני האדם נולדים עם אגרסיה מסוימת. כאשר הילדים קטנים, הוריהם נוהגים בהם באהבה ובאכפתיות ומלמדים אותם תקשורת, הבנה, שיתוף - כל הדברים האלה אינם נלמדים דרך ספרים, אלא דרך היחס בבית, היחס שכל הורה נוהג בילדו. כשהורה מכה את ילדו, הילד מקבל דוגמה שלילית שמראה לו איך להתנהג. והילד, אין הוא יודע מה נהוג, איננו מכיר את כללי "הנורמה", איננו יודע שאלימות במשפחה היא אסורה, במיוחד משום שגדל עם נורמות כאלה. אנשים מבוגרים יכולים להסתכל על תקופה כזו כאל סיוט מתמשך, אך בעבור הילד אין מדובר בתקופה או בפרק זמן מסוים - אלו הם חייו, כל חייו. הואיל וזהותו של הילד עדיין איננה מגובשת, הוא נוהג להשליך על עצמו את כל מה שקורה מסביבו. הוא נוהג להאשים את עצמו בכל מה שקורה בבית והוא מזדהה עם

ההורה שלו, גם אם הוא איננו רוצה להידמות לו. כל הכעס והתסכול שבתוכו יוצא בשלב מסוים החוצה, לא משום שהוא "ילד רע" אלא משום שהוא איננו יודע להתנהג אחרת. כתוצאה מכך הילד לומד לחיות בשני עולמות: בעולם החיצוני - הוא מתפרץ או מסתגר, ובעולמו הפנימי - הוא מרגיש כאב, תסכול, בושה ופחד... הפחד לא נעלם אף פעם, הפחד שם תמיד.

הכי קשה היה בלילות. קשה היה להירדם. רק אני, המחשבות והפחד. אחרי עוד יום של בכי, צעקות, מכות. אחרי עוד יום שעמדתי מול אבא גבוה וגדול. אחרי עוד יום של חגורה ברוחב 7 ס"מ. אחרי עוד יום שהתחננתי על נפשי "אבא, בבקשה לא.. בבקשה אל תרביץ לי..." רועדת, דומעת, מוצפת בושה... בושה ופחד... ואין, אין לאן לברוח.

אין לאן לברוח, לא מהפחד, לא מהבית ולא מעצמי, יותר נכון ממה שהפכתי להיות - אדם פגיע, אגרסיבי, קר. לא אצליח להכניס מישהו אל מעבר לחומות העבות שניצבות מסביבי, זה קודש הקודשים. לכאן לא מכניסים אף אחד.

אני זוכרת את עצמי. איך הייתי מסתכלת מסביבי, רואה ילדים עם הוריהם - משחקים, צוחקים... חיים באיזו אופוריה לא מובנת, בזמן שאני רק הרגשתי שאין לי באמת ילדות, שאני צריכה להתבגר ומהר, ואין לי עם מי לדבר. אין עם מי לדבר. אף אחד לא מדבר על זה, לא בבית ולא בחוץ. זה משהו אסור, לא כי אמרו, אלא זה פשוט ככה. לא מחטטים בפצעים. הזמן עובר ודברים אינם משתנים, הכאב אינו משתנה, רק שאותו ילד קטן הוא כבר לא כל כך קטן וסביבו נבנות יותר ויותר חומות.

כשהייתי בת 10, העזתי פעם אחת לשאול את אמי למה אנחנו לא עוזבות. אימא אמרה לי שאנחנו לא עוזבות, "כי זה לא בסדר"...

"זה לא בסדר, זה לא בסדר", אמרה אמי. "ולסבול זה בסדר!?!?", חשבתי לעצמי. "אבא יכול להמשיך לעשות מה שהוא רוצה, כי הוא מביא כסף הביתה, אז זה בסדר, אבל אני לא רוצה להמשיך יותר... אני לא רוצה יותר... אני רוצה למות..." וכשילדה קטנה רוצה למות, זה בסדר?

לא. זה לא בסדר. זה לא בסדר! לכן אני כותבת, כדי לומר שזה לא בסדר, כדי להשמיע את קולם של כל אותם הילדים שאינם יכולים כרגע לדבר. אני כותבת כדי להעיד שזאת בעיה קיימת ורבים בגוף המשיחי עוצמים את עיניהם מלראות אותה, כי הם אינם יודעים כיצד להתמודד אתה. אני כותבת כדי להתריע שאם לא נעשה דבר - הבעיה לא תיעלם, היא רק תגדל. ואתה יגדלו ילדים רבים שזקוקים לעזרה בלי לקבל אותה.

התעללות גופנית בילדים

הגדרה:

- גרימת נזק או פציעה נראים לעין (שריטות, חתכים, כוויות, שברים, נשיכה וכו').
- סיכון משמעותי של פגיעה בילד (גם אם המקרה לא הסתיים בפציעות גלויות לעין).

השפעות:

- נזק גופני: ילדים שעוברים התעללות גופנית חווים אחד או חלק מהדברים הבאים:
 - * חתכים, צלקות, כוויות, שברים.
 - * הכאה, ניעור, חניקה, הצלפה, בעיטות, צביטות, הרעלה, הטבעה במים.
- אלו גורמים לכאב מידי, לסבל, לבעיות רפואיות לטווח קצר או ארוך, כגון:
 - * אבדן שמיעה.
 - * נזק לראייה.
 - * קשיים נוירולוגיים.
 - * פיגור מנטלי או התפתחותי.
 - * פציעות פנימיות.
 - * ובמקרים קיצוניים ביותר - למוות.

- נזק רגשי: ילדים שעוברים התעללות גופנית, בהשוואה לילדים שלא עברו התעללות, סובלים בדרך כלל מהדברים הבאים:
 - * דימוי עצמי נמוך.
 - * קשיים לימודיים.
 - * קשיים בשליטה עצמית.
 - * קשיים במערכות יחסים.
 - * בעיות התנהגות: היפראקטיביות, תוקפנות והתפרצויות זעם.
 - * הפרעות נפשיות: פוסט-טראומה, דיכאון או חרדה.
 - * נמצאים בסיכון גבוה להתמכר לסמים ואלכוהול.
 - * סיכון לפתח אישיות אנטי-סוציאלית (עבריינית ואף פסיכופאטית).
 - * סיכון להפוך בעצמם להורים מתעללים.
- נזק חברתי: ההשלכות החברתיות המידיות על ילדים הסובלים מהתעללות גופנית יכולות לבוא לידי ביטוי כך:
 - * פגיעה במיומנויות חברתיות.
 - * קשיי השתלבות בקבוצה.
 - * חוסר יכולת ליצור חברויות עם בני אותו גיל.
 - * כישורים קוגניטיביים ולשוניים דלים.
 - * חוסר אמון באחרים.
 - * נטייה לפתור בעיות בין-אישיות באלימות.

סימנים העלולים להעיד על התנהגות מתעללת מצד ההורה (אב או אם):

- תובעניות כלפי הילד: רמת ציפיות גבוהות ורמת אכזבה גדולה כשהילד אינו עומד בציפיות (דרישה מילד פגוע לא לבכות, דרישה מילד קטן להיות בשקט לאורך זמן וכו').
- דרישה בלתי סבירה מהילד לציית באופן מידי ו/או באופן מדוקדק להוראות.
- תפיסת הילד כאחראי על מצוקותיו של ההורה.
- האשמת הילד בהתנהגויותיו הפוגעניות של ההורה.
- תגובה לא מותאמת של ההורה למצבים התנהגותיים נורמליים של הילד (כעס על בכי של תינוק).

- לייחס למעשיו התמימים של הילד מעשים של כוונת תחילה (התינוק בוכה בכוונה כדי להפריע לי).
- הפגנת דחייה כלפי הילד.
- זלזול ביכולותיו של הילד.
- איומים על הילד או איומים בפגיעה באחר (אנשים או בע"ח).
- אלימות כלפי רכוש: זריקת חפצים, הלימה בקירות או ברהיטים.
- מתן הסבר מעורפל/סותר על חבלות של הילד.
- עיכוב במתן טיפול רפואי לילד או התנגדות למתן טיפול רפואי, בלי להציע חלופה אחרת.
- מניפולציה ו/או סחיטה רגשית, אמירות כמו: "לו היית אוהב אותי, היית עושה/לא עושה כך".
- חוסר הקשבה לעצות ההורה השני בכל הנוגע לחינוך הילדים.

סימנים חריגים בהתנהגות הילד שעלולים להעיד על התעללות בו:

- חריגה משמעותית מעקומות גדילה והתפתחות.
- תלונות על תאונות תכופות.
- סימנים של נשיכות, חבלות, כוויות, צלקות, שטפי דם בעיניים, באופן מלא או חלקי. (למיקומם, טיבם וחומרתם של הסימנים האלה יש משקל חשוב. האם הפצע יכול באמת להיגרם מהגורם שעליו סיפר הילד? האם הגיל ושלב ההתפתחות של הילד קשורים לפציעה מהסוג הזה?)
- רתיעה ו/או פחד ממבוגרים.
- פחד לשמע בכי של תינוק/ילד אחר.
- פחד מלעשות משהו לא נכון, חרדה מטעויות.
- הימצאות במצב כוונות ו/או בחשש מתמיד שיקרה משהו רע.
- התכופות או קפיצה מתוזזות פתאומיות של הזולת.
- חוסר רצון לחזור הביתה ממסגרות חינוכיות או מחברים.
- אידיאליזציה של ההורה ו/או דאגה מוגזמת להורה.

אלימות ו/או התעללות בילדים

- אימוץ תכונות של מבוגרים (דאגה כלפי ילדים אחרים ולקיחת אחריות עליהם) או לחילופין, אימוץ תכונות של ילדים הקטנים ממנו (דיבור של תינוק, מציצת אצבע וכו').
- שינויים פתאומיים וקיצוניים בהתנהגות (מפאסיביות לאגרסיביות, מאיפוק וצייתנות לאימפולסיביות) או במימוש היכולות (עליות וירידות חדות בציונים).
- הכחשת הכעס כלפי ההורה והפניית הכעס כלפי עצמו או כלפי הסביבה.
- התנהגויות של סיכון עצמי: תלישת שיער, הכאת הראש, קפיצות מסוכנות וכו'.
- גילויי אלימות כלפי אחרים/בע"ח/רכוש (העתקת הכעס על ההורה ו/או הזדהות עם ההורה).
- אטימות רגשית.
- חשש מקרבה, חוסר אמון וקושי ביצירת קשרים בין-אישיים.
- הערכה עצמית ירודה ו/או שנאה עצמית.
- חוסר תקווה, תפיסת עתיד שלילית.
- נטיות אבדניות: מחשבות, איומים והגעה למצבי סיכון.
- שימוש באלכוהול/סמים.
- התנהגות אנטי חברתית ונטיות עברייניות.
- קשיים בהסתגלות חברתית, בדינמיקה קבוצתית ובהשתלבות במסגרות.
- הילד חושש בצורה קיצונית ממגע גופני עם מבוגרים.
- הילד נראה מפוחד מפני הוריו או ממבוגרים אחרים.
- הילד מפחד ללכת הביתה.
- הילד מציית בצורה חריגה לדמויות סמכותיות.
- הילד ביישן, מכונס בתוך עצמו ומתקשה לתקשר.
- הילד עשוי לגלות סימנים היפראקטיביים, לנהוג בתוקפנות ולהפריע.
- הילד אינו מפגין רגשות כשהוא נפגע.

התעללות מינית בילדים

הגדרה:

התעללות מינית בילדים בתוך המשפחה כוללת מגע גופני או לא-גופני בין ילד למבוגר בני אותה משפחה (הורה, סב, דוד וכו'), כאשר הילד נתון לניצול או השפלה מיניים או משמש מקור לגירוי מיני של המבוגר. קיימת גם תופעה של התעללות בין ילד צעיר לילד בוגר יותר ובין ילדים בני אותו גיל (אחים, בני דודים וכו').

התעללות זו איננה כרוכה בהכרח בהפעלת כוח או גרימת כאב גופני. פעמים רבות היא מבוצעת מתוך קשר "אוהב" לכאורה, או כחלק מ"משחק", באופן שמסב "הנאה" מעוותת לילד.

צורות ביטוי:

- פנייה אל הילד בבקשה לעסוק בפעילות מינית או הפעלת לחץ על הילד לעסוק בפעילויות מסוג זה.
- חשיפת איברי מין בנוכחות הילד.
- מגע מיני עם הילד, תוך הפגנת חיבה.
- מגע מיני עם הילד תוך שימוש בכוח.
- החזרת איברים/חפצים לאיברים האינטימיים של הילד.
- פעילויות שאינן חודרניות לצורך סיפוק מיני (ליטוף הילד תוך הגעה לכדי סיפוק).
- חשיפת הילד לתקשורת פורנוגרפית.
- הפקת פורנוגרפיית ילדים בעזרת הילד.
- שימוש בילד למטרות זנות.

השפעות:

- **נזק גופני:** התעללות מינית בילדים עלולה לגרום:
 - * מחלות מין וזיהומים.
 - * פציעות ודימום באיברי המין.

- * הטלת מומים באיברי המין.
- * במקרים קשים עלולים האיברים הפנימיים להינזק ובמקרים מסוימים עלולים להיגרם גם נזקים נוירולוגיים.
- **נזק פסיכולוגי:** התעללות מינית בילדים במשפחה ומחוצה לה עלולה לגרום:
 - * דיכאון.
 - * הפרעת דחק פוסט-טראומטית.
 - * חרדה.
 - * הפרעות אכילה.
 - * הערכה עצמית ירודה.
 - * הפרעות חרדה וניתוק.
 - * מצוקה פסיכולוגית כללית.
 - * הפרעות סומטיזציה ונירוזה.
 - * פסיכופתולוגיה.
 - * בעיות בהתנהגות המינית.
 - * בעיות למידה בבית ספר.
 - * בעיות התנהגות (כולל התמכרות לסמים ולאכזוהול, התנהגות הרסנית, נטייה לעבריינות בגיל מאוחר יותר ונטייה להתאבדות).
 - * קרבנות חוזרת.

סימנים בהתנהגות המתעלל:

- אהבת ילדים באופן כללי.
- גוננות יתר על הילד.
- קנאות לילד.
- קרבה גופנית בין המתעלל לילד באופן שאינו מותאם לגיל (אב שמושיב ילדה בת 13 על הברכיים שלו).
- התעסקות עם פורנוגרפיה, לרבות פורנוגרפיה של ילדים.
- דרישה מוגברת לקיום יחסי מין או איבוד עניין בקיום יחסי מין עם בן הזוג השני.

- הבעת התעניינות בילדים או בילדות.
 - התערבות במראה החיצוני של הילד (בד"כ אב כלפי בתו) - הערות (שאינן נוגעות לצניעות) לגבי מצב גופני (רזה/שמנה), לבוש וכו'.
- גם אמהות מתעללות מינית בילדיהן, אך בשל מיעוט בדיווח ובמחקרים בנושא, אין סימני זיהוי מוגדרים, מלבד אפיונים אישיותיים כלליים של הערכה עצמית נמוכה ויכולת אמפאיתית מוגבלת.

סימנים בהתנהגות הילד:

- רתיעה מהשתתפות בפעולות גופניות ו/או מהחלפת בגדים ליד אחרים.
- רצון להחליף תחתונים כמה פעמים ביום.
- קושי ללכת או לשבת.
- תלונות על כאבים במקומות אינטימיים.
- סימנים של נשיכות או נשיקות.
- התנהגות מינית לא מותאמת לגיל.
- הבעת עניין או ידע בפעולות מיניות באופן שאינו מותאם לגיל.
- בידוד חברתי או מיעוט קשר עם קבוצת השווים.
- חיפוש קרבה יתרה למבוגרים.
- בלבול בזהות המינית.
- עייפות/מחסור בשינה.
- סיוטים.
- התפרצויות בכי.
- הפרעות אכילה ו/או שינויים קיצוניים במשקל הגוף.
- שחזור ההתנהגות הפוגענית:
 - * פגיעה מינית בילדים אחרים.
 - שחזור ההתנהגות הקרבנית:
 - * הפיכה למושא של ניצול מיני.
 - שחזור ההתנהגות הפתיינית:
 - * שימוש במיניות כדי לחוש קבלה/קרבה.

התעללות רגשית בילדים

הגדרה:

כל הורה פוגע לעתים ברגשות ילדיו, אך כאשר פגיעות אלו חוזרות על עצמן ופוגעניות באופן משמעותי, ייתכן ומדובר בהתעללות רגשית. התעללות רגשית היא התנהגות הרסנית שיטתית של ההורה שמעוותת, חוסמת או הורסת את התפתחותו החיובית של הילד. התעללות רגשית עלולה לגרום לילד לאבד תחושת זהות ולחבל בתפקוד הרגשי ו/או האינטלקטואלי שלו ובסיכוייו ליצירת קשרים בין-אישיים בהווה ובעתיד. בכוחה גם לעוות תפיסות והנחות יסוד של הילד לגבי עצמו, הזולת, הסביבה והעתיד הצפוי לו. התעללות רגשית תמיד תימצא בהתעללות גופנית ומינית (כלומר, לא ייתכן מצב שבו ילד עובר התעללות גופנית או מינית ואינו עובר גם התעללות רגשית).

צורות ביטוי והשפעות:

- דחייה: מצב שבו נמנעים מחברתו של הילד, הודפים ודוחים אותו, מרחיקים אותו. כתוצאה מכך מרגיש הילד שהוא אינו ראוי, אינו מקובל. לדוגמה, ילד מבקש את חברת בני משפחתו ונענה שוב ושוב במסרים שהוא אינו רצוי, שאין זמן להקדיש לו, שהוא, בניגוד לבני משפחה אחרים, אינו ראוי לקבלת יחס ותשומת לב, שתמיד יש דברים יותר חשובים, דחופים ועדיפים עליו.
- השפלה וזלזול: במצב זה הילד חשוף לביקורת, מוצמדות לו תוויות וסטיגמות מעליבות, נשלל כבודו, הוא עובר השפלות, היחס שהוא מקבל מסביבתו מבהיר לו שהוא נחות יחסית להם. לדוגמה, הילד משמש מושא ללעג, מודבקים לו כינויי גנאי שונים, עוסקים באופן קבע במגרעותיו ובדברים שעשה שלא על פי הציפיות. לועגים לו, מציגים אותו באור שלילי רוב הזמן ואין איזון של משוב חיובי ופרגון.
- הפחדה: מצב שבו הילד מותקף מילולית, מפוחד ומאויים. ילד כזה חי באווירה של טרור בבית, ובתחושה שהבית אינו מקום בטוח ושעליו להישמר

- בו ללא הרף ולהשתדל למהר ולזהות מתי יותקף שוב. הוא מהלך על קצות האצבעות כדי לא לעורר עליו את זעמם של הוריו.
- בידוד: מצב שבו נשללים מהילד קשרים חברתיים מחוץ למשפחתו, לא מרשים לו ליצור קשר עם ילדים בגילו, הוא מוחזק בשטח מוגבל לפרקי זמן ארוכים, ללא אינטראקציה חברתית. ביטוי לפגיעה כזאת יכול להתבטא גם במצבים שבהם אין תנאים שיאפשרו לילד לקיים חיי חברה, שהאווירה בבית מפחידה או מביכה (כמו צעקות והתנהגויות בעייתיות שהילד אינו רוצה שחבריו יהיו עדים להן או קרבן להן).
 - השחתה: מצב שבו הילד עובר מה שנקרא תהליך חִבְרוּת מעוות, שבמסגרתו מלמדים אותו להתנהג בצורה אנטי-סוציאלית, מעודדים אותו לפתח טעמים, העדפות ותחומי עניין שאינם מקובלים בחברה שבה הוא חי. כמו למשל, חשיפה של ילד לתכנים מיניים ו/או אלימים ו/או לא מוסריים.
 - ניצול: מצב שבו הילד מנוצל ומשמש לסיפוק הצרכים הגופניים או הנפשיים של ההורה. ההורה מצפה מהילד להתנכר לצרכיו שלו כדי לשרת אותו (יגלה אמפתיה לבעיות ההורה, יארח לו חברה וכו'), עד כדי כך שחל היפוך תפקידים והילד נוטל על עצמו אחריות הורית. ציפייה שהילד יספק את צרכיו של ההורה.
 - אי-זמינות נפשית: מצב שבו הילד אינו מקבל התייחסות רגשית, דיכוי התפתחותו הרגשית, התעלמות מרגשותיו. דוגמה לכך יכולה להיות אווירה שבה אין התייחסות לרגשותיו של הילד לא ברמה של התעניינות ולא ברמה של קשב למצוקה רגשית שהילד מפגין, עד שהוא לומד להתעלם מרגשותיו בעצמו. ההתייחסות אליו קרה וישנה דאגה לצרכים הגופניים בלבד.
 - חוסר אמינות ועקביות: מצב שבו נדרשות מהילד דרישות סותרות ואמביוולנטיות, חוסר עקביות וחוסר אמינות בתמיכה וטיפול הורי, מניעת יציבות משפחתית מהילד. במצב כזה ההורה מציב בפני הילד חוקים שמתחלפים חדשות לבקרים, ההורה לא ברור בפניותיו לילד ומבלבל אותו, לא עומד בהבטחותיו, משקר לילד ומעביר לו מסרים כפולים.

סימנים בהתנהגות הילד:

- פעוטות: תהליכי ההתקשרות נפגעים, פגיעה בסקרנות הטבעית, היעדר חרדת זרים, תלות באחרים ללא הבחנה. במקרים חריפים - פגיעה קוגניטיבית או עיכוב התפתחותי.
- ילדי הגן: בעיות אכילה, הפרעות שינה, תלות בזרים ללא אבחנה, עיכוב בכישורי משחק, פערים בהתפתחות רגשית ואינטלקטואלית, חוסר יציבות רגשית, דיכאון ותוקפנות, הכאה עצמית.
- ילדי ב"ס יסודי: דימוי עצמי נמוך, חרדה ופסימיות, פסיביות וכעסנות, קושי בעיבוד אינפורמציה, קשיי ריכוז והיעדר עניין בהישגיות, רגרסיה רגשית הבאה לידי ביטוי בהרטבה, מציצת אצבע וכו'. ילדים כאלה עלולים להיות חסרי מיומנויות חברתיות, יתקשו לקבל משובים חיוביים ולהגיב לאתגרים ומתחים חברתיים.
- מתבגרים: לאחר שהתחילו להכיר בכך שהם קרובן להתעללות מצד הוריהם, יפתחו שני סוגי תגובה: 1. התכנסות: הפגנת סימפטומים דיכאוניים, חוסר אונים נרכש ונטיות אבדניות. פיתוח הפרעות סומאטיות (אנורקסיה, למשל), נטייה להסתגרות מהעולם ומהמשפחה. 2. מרדנות: מרדנות, היעדרות מביה"ס, בריחות מהבית, פעילות עבריינית ושימוש בחומרים ממכרים.

מאפיינים הוריים:

- הורים המתעללים רגשית יכולים להיות אמידים ומשכילים שידאגו לכל הצרכים הגופניים והחינוכיים של הילד אך יחסם הרגשי לילד יהיה לקוי ביותר. נמצא קשר בין התעללות רגשית לבין משתנים הוריים ומשפחתיים כמו:
- הפרעות פסיכיאטריות של אחד ההורים או שניהם (לרבות דיכאון).
 - הפרעות אישיות של אחד ההורים או שניהם.
 - קשיים בנישואין.
 - קשיי תקשורת.
 - יכולת התמודדות נמוכה עם מצבי דחק.
 - מיומנות דלה לפתרון בעיות בין-אישיות.

- צורך מתמיד בשליטה.
- הורים בעלי עמדות חינוכיות נוקשות וקיצוניות, הדורשים ציות ללא עוררין.

הזנחה

הגדרה:

הזנחה היא מחדל או פעולה מתמשכת של מניעה מהילד את צרכיו כגון הזנה, טיפול רפואי, טיפול מונע, חינוך וגירויים סביבתיים.

צורות ביטוי:

- הזנחה גופנית: היעדר דאגה לצרכיו הגופניים הבסיסיים של הילד (אוכל, ביגוד תואם) או התעלמות ממרכיבים לא בטיחותיים הנמצאים בבית ועשויים לפגוע בילד.
- הפקרה והיעדר פיקוח: נטישת הילד, עזיבתו בהיעדר פיקוח מתאים (השארת תינוק בהשגחת ילד בן ארבע), לא לחפש אחר ילד שאבד או ברח.
- הזנחה רפואית: מניעת טיפול נפשי או רפואי שהילד זקוק לו. למשל: הזנחת מתן חיסונים, מניעת מכשירי עזר (משקפיים, מכשיר שמיעה), היעדר פנייה לטיפול רפואי במקרים של מחלות, דלקות וכן הלאה. כמו כן, מתן לגיטימציה/שידול לשימוש בסמים ואלכוהול נחשבים להזנחה רפואית.
- הזנחה חינוכית: היעדר דאגה לכך שהילד יזכה להשכלה, ייחשף לגירויים קוגניטיביים, התעלמות מנשירת הילד ממסגרת החינוך וכן הלאה.
- הזנחה רגשית: אי נתינת חום, מגע, תגובות רגשיות ויחס חיובי.

חשוב לזכור:

- למרות קיומם של סממנים מחשידים אלו, לעיתים הם מטעים ואינם מלמדים על הזנחה אלא על בעיה נקודתית:
- עוני: ילדים ממשפחות עניות עלולים להיראות כסובלים מהזנחה, אך במבט מעמיק יתגלה כי הילד אמנם לובש בגד ישן, אך הוא נקי, שמח ומקיים קשר תקין עם בני משפחתו.

- בורות: תאונות ובעיות בריאותיות עלולות להיגרם גם כשההורה אינו מזניח ולעיתים בשל בורות רפואית הדורשת הסברה בלבד.
- משבר זמני: ילדים שמשפחתם נמצאת במשבר זמני (עקב פיטורין, גירושין, הגירה) עשויים להימצא בהזנחה לתקופה זמנית, אותה ניתן לפתור באמצעות העלאת מודעותם של ההורים למצב.

השפעות:

- מבחינה גופנית: ילדים הסובלים מהזנחה עלולים להגיע למצב של היעדר שגשוג (מושג רפואי המצביע על קושי להגיע לגובה ומשקל תואמים). ברמה קיצונית עשוי מצב זה להביא לפגיעה התפתחותית משמעותית.
- מבחינה נפשית: תינוקות הסובלים מהזנחה נוטים לגלות קושי בקשרים עם מבוגרים; בהמשך, עלולים לנטות פעוטות אלו להיעדר יצירתיות וחקרנות. בגילאים מאוחרים יותר מביאה ההזנחה לתחושות אשמה, דימוי עצמי נמוך, פסיביות, קושי ביצירת קשרים חברתיים, חוסר מוטיבציה ללמידה.

מאפיינים הוריים:

נמצא קשר בין הזנחה לבין מבנה המשפחה ואירועים אתם מתמודדת המשפחה: משפחות המתמודדות עם עוני קשה, מחלות, קשיים בזוגיות של ההורה וכן הלאה מתקשות למצוא די משאבים כדי להשקיע בילד. מן הצד השני של המתנס, הורים השקועים באופן בלעדי בהצלחתם האישית ו/או בשירות שהם נותנים בקהילה ו/או בפיתוח קריירה עשויים לספק את צרכיהם החומריים של ילדיהם, אך להזניחם חינוכית או רגשית.

סימנים בהתנהגות הילד:

- עיכובים בגדילה ובהתפתחות.
- היעד טיפול/רפואי/תרופתי במקרה הצורך.
- חוסר אמצעי בטיחות בסביבת המגורים.
- היגיינת גוף ירודה: ריח גוף חריף, שיער לא שטוף, שיניים לא מצוחצחות.
- לבוש לא תואם לגיל ו/או לעונה.

- תזונה: אי הבאת מזון למסגרות חינוך, תת-תזונה, תלונות על רעב.
- ביקורים לא סדירים במסגרת חינוכית, היעדרויות רבות.
- שוטטות ו/או היעדר השגחה.
- בדרך כלל מופנמים ומסתגרים.
- בדרך כלל דחויים מבחינה חברתית, סובלים מהצקות.

ענישה גופנית כאמצעי חינוך לילדים

כפי שכבר ראינו, אלימות כלפי ילדים אסורה כמו אלימות כלפי כל אדם. אולם מה בנוגע לענישה גופנית של ילדים כאמצעי חינוך? ראשית יש להבדיל בין שיטות חינוך לבין עקרונות חינוך, שכן, כתבי הקודש אינם מצדדים בשיטות חינוך מסוימות, אלא מדגישים עקרונות חינוך חשובים. עקרונות חינוך הם אבני יסוד שחשוב שילוו כל שיטת חינוך באשר היא. שיטת החינוך היא האופן שבו אנו מיישמים את עקרונות החינוך בפועל. הפסוקים היחידים שמתייחסים לענישה גופנית של ילדים מופיעים בספר משלי. כדי להבין אם הם באים ללמד שיטת חינוך או עקרונות בחינוך, יש להכיר את ספר משלי. ספר זה הוא ספר שתכליתו להחכים את הקורא וללמד אותו על אורח חיים הנכון. זאת, על ידי פתגמים ואמרי מוסר הנאמרים באופן כללי ו/או בדרך פיוטית ובצורות תחביריות הנקראות משל. המשל משמש כאמצעי חינוכי להעברת מסרים באמצעות שימוש בהגזמה, האנשה, מטאפורות מעולם החי והצומח.

למשל, פסוקים 1-3 במשלי כג מורים לנו שעל האדם לשים סכין בלוע שלו אל מול מטעמיו של מושל ולחם כזבים:

כִּי תִשֵּׁב לְחֹם אֶת מֹשֶׁל, בֵּין תָּבִין אֶת אֲשֶׁר לְפָנָיו. וְשִׁמְתָּ שִׁפְיוֹ בְּלֶעְגְךָ אִם בְּעַל
נֶפֶשׁ אֶתָּה. אֵל תִּתְּאוּ לְמִטְעֵמוֹתָיו, וְהוּא לָחֵם כְּזָבִים.

כמובן שאין הכוונה שעלינו לשים פשוטו כמשמעו סכין בלוע, אלא מדובר בלשון הגזמה שהמסר בצדה הוא: לשמור היטב על מה שנכנס לפה שלנו, לא לתת לדברים להוליך אותנו שולל.

כמו כן, בפסוק 3 במשלי כו כתוב: "שׁוֹט לְסוֹס מִתֵּג לְחִמּוֹר וְשֶׁבֶט לְגֹוֹ פְּסִילִים". ברור שהפסוק אינו מורה לנו להכות אנשים כסילים, אלא הוא מלמד אותנו, על דרך המטאפורה וההגזמה, שכפי שהשוט מדרבן את הסוס לרוץ מהר יותר והמתג מוביל ומנחה את החמור לכיוון הנכון, כך גם יש לדרבן את הכסילים ולהוביל אותם לעשות את הדבר הנכון, כאשר השבט אינו דרוש למכות של ממש, אלא מסמל סמכותיות והנהגה.

בפרקים שונים בספר משלי מופיעים ארבעה פסוקים הנוגעים לחינוך ילדים:

- "חֹשֶׁךְ שֶׁבֶטוֹ שׁוֹנֵא בְּנוֹ וְאֶהְבֹּ שֶׁחָרוּ מוֹסֵר" (משלי יג 24).
- "אִנְלֹת, קְשׁוּרָה בְּלֵב נֶעֱר; שֶׁבֶט מוֹסֵר, יִרְחִיקֶנָה מִמֶּנּוּ" (משלי כב 15).
- "אֵל תִּמְנַע מִנֶּעֱר מוֹסֵר: כִּי תִפְנֹו בְּשֶׁבֶט, לֹא יָמוּת. אֲתָה, בְּשֶׁבֶט תִּפְנֹו; וְנִפְּשׁוּ, מִשְׂאוֹל תִּצְיֵל" (משלי כג 13-14).
- "שֶׁבֶט יְתוֹכַחְתָּ, יִתֵּן חֲכָמָה; וְנֶעֱר מְשַׁלַּח, מִבֵּישׁ אָמוּ" (משלי כט 15).

לכאורה, ניתן להסיק שפסוקים אלו מצדדים בשימוש במכות כשיטת חינוך. פרשנויות נוצריות, משיחיות ויהודיות רבות מפרשות פסוקים אלו כלשונם ומשכך, מצדדות בענישה גופנית כשיטת חינוך לגיטימית.

יחד עם זאת, לשון ההגזמה הנקטת בפסוקים אלו עשויה להצביע גם על כך ששבט או שבט מוסר הינו, כפי שראינו בפסוק המתייחס לכסילים, משל להפעלת סמכות ואכיפת משמעת, שאינה בהכרח באמצעות מכות.

לשון ההגזמה באה לידי ביטוי למשל בשנאה המיוחסת לאב שאינו מכה את בנו, כאשר מובן שהאב אינו שונא את בנו פשוטו כמשמעו. כמו כן, איוולת אינה באופן מוחשי קשורה בלב, אלא באופן נפשי/רגשי. יתרה מכך, מובן שה"שבט" לא באמת יציל את הנפש מן השאול וכי השבט כשלעצמו לא נותן חכמה.

בהתאם לזאת, ניתן להסיק שהפסוקים אינם מעודדים בהכרח שיטת חינוך של ענישה גופנית, אלא מעודדים עיקרון חינוך של סמכותיות והצבת גבולות. הפסוקים שלכאורה מדברים על הכאה בשבט, מתייחסים להכאה של נער. נער מופיעה בתנ"ך במשמעות תינוק, ילד קטן, נער במשמעות אדם צעיר וחסר ניסיון חיים, משרת או עבד ואף איש צבא. בספר משלי בכל הפעמים שבהם נעשה שימוש במילה נער, הכוונה היא לאדם צעיר וחסר ניסיון חיים, אבל בכל

זאת, בר הבנה. ואם בר הבנה הוא, אזי ששימוש במכות אינה הדרך הראויה ללמדו מוסר, ככתוב במשלי יז 10: "תחת גְעָרָה בְּמִבִּין מֵהַכּוֹת פְּסִיל מֵאָה". מפסוק זה, שנאמר גם הוא בלשון הגזמה, ניתן ללמוד שיש לחנך ילד בר הבנה ללא כל צורך בענישה גופנית ואילו במקרה של ילד חסר הבנה, גם מאה מכות לא יועילו. נדמה שהדבר תלוי בילד, בשאלה אם הוא בר הבנה או כסיל. אולם במרבית המקרים, אחריותו של ההורה היא לעזור לילדו להיות בר הבנה או להחליט להשאירו כסיל, חסר בינה.

אחריות זו של ההורה אף נלמדת מספר משלי י 13: "בְּשֹׁפְטֵי נָבוֹן תִּמְצָא חֲכָמָה, וְשֹׁבֵט לִגְוֹן חֶסֶד לֵב". בשפתיו של אדם נבון נמצא חכמה ואצל חסר הלב (חסר חכמה, לא חסר רגש) נמצא שבט, כלומר חסר החכמה משתמש במכות, משום שאינו יודע להסביר וללמד.

הנה כי כן, ענישה גופנית כשיטת חינוך אינה אסורה על פי כתבי הקודש, אולם גם אינה כורח המציאות ואינה הדרך היחידה או הטובה ביותר לחינוך ילדים. הפסוקים בספר משלי, תוך שימוש בלשון הגזמה, באים ללמד כי ילדים ובני נוער זקוקים לסמכות, מנהיגות, תוכחה, מוסר, גבולות שעלולים לצער אותם או לגרום להם לחוסר נוחות, אך הם חיוניים.

פסוקים אלה נכתבו, ככל הנראה, משום שהנטייה הטבעית שאלוהים נתן להורים היא לרחם על ילדיהם, אך הם מסבירים שהגבולות והתוכחה עוזרים לילד ומהווים ביטוי לאהבה אמתית.

עקרונות חשובים נוספים בחינוך נלמדים מתוך הפסוקים הבאים:

- כבוד: לחנך את הילדים לכבד אב ואם. "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ, וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן, יֵאָרְכוּ יְמֵיךָ, עַל הָאֲדָמָה, אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ" (שמות כ 11).
- לימוד: ללמד את הילדים על מצוות האלוהים, מעשיו ונפלאותיו. "רַךְ הַשֶּׁמֶר לְךָ וְשָׁמֵר נִפְשְׁךָ מֵאֵד, פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וְפֶן יִסּוּרוּ מִלְּבָבְךָ, כֹּל, יְמֵי חַיֶּיךָ; וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ, וְלִבְנֵי בְנֶיךָ" (דברים ד 9; ראה גם שמות יב 26-27; דברים ו 6-7, 20-21). "חִי חֵי הוּא יוֹדֵךְ, כְּמוֹנֵי הַיּוֹם; אָב לְבָנִים, יוֹדֵיעַ אֶל אֲמֹתָךְ" (ישעיה לח 19).
- הדרכה וגבולות: למנוע מהילדים ללכת בדרכים רעות ולהניא אותם מהרגלים רעים. "בַּיּוֹם הַהוּא אֶקֶם אֶל עָלְי, אֶת כָּל אֲשֶׁר דָּבַרְתָּ אֵל בֵּיתוֹ"

- החל, וְכֵלָה. וְהִגַּדְתִּי לוֹ, כִּי שִׁפְטָ אֲנִי אֶת בֵּיתוֹ עַד עוֹלָם בְּעֶון אֲשֶׁר יַדַּע, כִּי מִקְלָלִים לָהֶם בְּנָיו, וְלֹא כָּהָה בָּם" (שמואל א' ג 12-13).
- כיוון: לכוון את הילדים ללכת בדרך הנכונה. "כְּחָצִים בְּיַד גְּבוּר כֶּן, בְּנֵי הַנְּעוּרִים (תהילים קכז 4).
 - הנחיה: להנחות את הילד בדרכו. "חֲנֹךְ לַנְּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ, גַּם כִּי יִזְקֵן לֹא יִסּוּר מִמֶּנָּה" (משלי כב 6).
 - הכרה ברצון ובבחירה החופשית: ללמד את הילד שלכל אדם יש רצון חופשי וללמד אותו איך לקבל החלטות נכונות. "הַנְּיָחוּ לְיֻלְדִים לָבוֹא אֵלַי וְאֵל תִּמְנְעוּ בְּעַדְם, כִּי לְכֹאֲלָה מַלְכוּת הַשָּׁמַיִם" (מתי יט 14).
 - רגישות וגמישות: לגלות חסד כלפי ילדים, להבין את מוגבלותם ולא לשבור את רוחם. "הָאֲבוֹת, אֵל תִּרְגְּזוּ אֶת יְלָדֵיכֶם, פֶּן תִּפְּל רִיחָם" (קולוסים ג 20-21); "הָאֲבוֹת, אֵל תִּכְעִסוּ אֶת בְּנֵיכֶם, אֲלֵא גְדְלוּ אוֹתָם בְּמוֹסֵר יְהוָה וּבְתוֹכְחָתוֹ" (אפסוס ו 1-4).
-
-

התייחסות הקהילה המשיחית לחינוך ילדים

בקרב העולם המשיחי יש לפעמים עקרונות חינוכיים שמקבלים דגש הרבה יותר חזק מעקרונות אחרים, כמו למשל עיקרון הציות שלפיו על הילד לציית באופן מידי להוראות של הוריו, מבלי להביע כל התנגדות לבקשותיהם. זאת, מבלי לאזן את עיקרון החינוך הזה יחד עם עקרונות חינוך נוספים.

הדגשת עקרונות של ציות, מבלי להדגיש עקרונות חינוך משלימים, תוך צידוד בשימוש בשיטת חינוך הכוללת ענישה גופנית (בד"כ של מכות בישבן) עלולה לעודד ובמקרים רבים מעודדת - שיטת חינוך אלימה ו/או מתעללת.

על כן, חשוב ביותר ללמד הורים לאמץ כלים שונים ומגוונים לאכיפת משמעת, כמו גם להדגיש בפניהם עקרונות חינוך משלימים החשובים לא פחות מעיקרון הציות.

המצב המשפטי בישראל: איסור גורף על ענישה גופנית כאמצעי לחינוך ילדים:

- בתחילת שנות ה-50 פסק בית המשפט העליון שהורים זכאים להטיל על ילדיהם עונשי גוף כדי לחנכם וללמדם משמעת.

- בינואר 2000 פסק בית המשפט העליון כי ענישה גופנית כלפי ילדים היא פסולה מכול וכול, גם כאשר ההורה מאמין בתום לב שהוא מפעיל את חובתו וזכותו לחינוך ילדו. הסיבה: אנו חיים בחברה אלימה. היתר לאלימות "קלה" עלול להידרדר לאלימות חמורה. כחברה אסור לתת אור ירוק לענישה מסוג זה ולאפשר לכל הורה לפרש את הסוגיה כרצונו.
- כל ענישה גופנית או שיטת חינוך הכרוכה בהכאה (כולל מכות בישבן/ spanking) - אינה מותרת על פי חוק.
- לגבי הורים שהשתמשו בכוח באופן חד פעמי כדי לחנך את הילדים ולהקנות להם משמעת, ההורים עשויים שלא לעמוד לדין לאור קיומן של מסננות שונות בדין הפלילי. מסננת אחת היא שיקול דעת של רשויות האכיפה בהעמדה לדין (חוסר עניין לציבור) המאפשר סגירת תיקים מחוסר עניין לציבור. מסננת נוספת היא הגנת זוטי דברים, המאפשרת להוציא מכלל פליליות מעשה עברה, גם אם מבחינה פורמלית המעשה נחשב בגדר עברה. וזאת, על פי טיבו של המעשה, נסיבות ביצועו, תוצאותיו והאינטרס הציבורי.

דוגמאות לענישה:

- מכות ספורות בישבן באמצעות חגורה. ענישה: מאסר על תנאי למשך 9 חודשים + התחייבות 5,000 ₪ + 150 שעות שירות לתועלת הציבור.
 - אירוע חד-פעמי של סב, אשר מתוך דאגה, הכה את נכדו לאחר שהלך מבלי להודיע ונעלם. ענישה: 100 שעות שירות לתועלת הציבור.
- תהא פרשנות כתבי הקודש אשר תהא, חינוך באמצעות מכות הינו אסור על פי חוקי המדינה ומשנקראנו לכבד את הרשויות, הרי שגם מסיבה זו, מוטב שהקהילות יעודדו הורים לפתח שיטות חינוך לציות ומשמעת שאינן כוללות ענישה גופנית.

התעללות רוחנית במשפחה

הואיל ואורח החיים המשיחי כולל גם פן רוחני מרכזי, חשוב להתייחס בכובד ראש לביטויי אלימות והתעללות במישור הרוחני בין אם הם נלווים לצורות אחרות של אלימות ובין אם הם עומדים בפני עצמם.

קשה מאוד לאבחן התעללות רוחנית, משום שהיא יוצרת מצג שווה של חיי משפחה משיחיים תקינים ואף טובים מאוד כלפי חוץ. האישה תשבח את בעלה ולהפך, והילדים יהיו מנומסים וצייתנים. אולם השבחים והצייתנות לא ייבעו מהבנה או אהבה, אלא מפחד ומתוך חובה לעמוד בסטנדרטים לגליסטיים גבוהים של מחשבה והתנהגות, במטרה להגן על התדמית המשיחית המשפחתית. ככתוב במתי כג 5, 28:

וְעוֹשִׂים אֶת כָּל מַעֲשֵׂיהֶם כְּדֵי לְהִרְאוֹת לְבְנֵי אָדָם... מִבְּחוּץ נִרְאִים צְדִיקִים לְעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת, אֲבָל בְּפְנֵים מְלֵאֵי צָבִיעוֹת וְעָנָל.

כך, כלפי חוץ, האדם המתעלל רוחנית יאמר כי הוא חוטא הזקוק לחסד ולרחמים, אך לא יפעל מתוך תובנה זו. הוא יאמר את הדבר המשיחי הנכון להיאמר ויעשה את הדבר המשיחי הראוי לעשות, אולם כלפי פנים הוא ישתמש לרעה בכתבי הקודש כדי להצדיק את שליטתו על בני ביתו.

הוא ידרוש צייתנות מיידית בכל עת ועלול לקשור כל אי-ציות אליו לאי-ציות לאלוהים. הוא יעורר תחושות אשם כבדות במקרה של כישלון ויעודד תחושות גאווה קיצונית במקרה של הצלחה.

הוא ינחיל בקרב בני ביתו פחד נורא מלאכזב אותו, פחד מלטעות, פחד מן העולם, פחד מן הגיהינום. הוא יעניק לעצמו את הסמכות הבלעדית להחליט עבור בני ביתו על כל צעד ושעל. הוא יפקח על כל פעולה החלטה, רצון, תכנית, לבוש, מקורות מידע וכו'. הוא לא יאפשר לפקפק על סמכותו או על אופן השלטת סמכותו. לא יאפשר מקום

לשאלות או לדין. לא יאפשר חופש לחשוב קצת אחרת, להאמין קצת אחרת. מי שחושב קצת אחרת הוא סוטה מדרך הישר, מורד, לא רוחני, לא קדוש, לא טהור ועוד. אדם המתעלל רוחנית לרוב ישים דגש על עקרונות מקראיים מסוימים או על שיטת לימוד מקראית מסוימת ויזניח עקרונות אחרים ושיטות אחרות באופן בלתי מאוזן. הוא ישתמש בדגשים אלו כדי להבדיל את עצמו ואת משפחתו מאחרים שאינם עומדים בדגשים אלו. כך הוא ייצור תחושה של "אנחנו" מול "הם" ויבקר את כל מי שאינו עומד בסטנדרטים שקבע.

השלכותיה של התעללות זו קשות ביותר, משום שהיא באופן ישיר מסלפת את דבר אלוהים, משחיתה את תפיסתו של הנפגע על אלוהים, מערערת את אמיתות כתבי הקודש ולמעשה מעוותת את בשורת המשיח. דבר זה חמור בפני עצמו ככתוב בגלטים א 7-9:

יֵשׁ כַּמָּה אֲנָשִׁים הַמְבַלְבְּלִים וְחֹפְצִים לְעֹת אֶת בְּשׁוּרַת הַמְּשִׁיחַ. אֲךָ אִם מִיִּשְׁהוּ, אֲפֹלוּ אֲנַחְנוּ אוּ מִלְאָךְ מִן הַשָּׁמַיִם, יְבַשֵּׂר לָכֶם בְּשׁוּרָה שׁוֹנָה מִזֹּאת שֶׁבִּשְׂרָנוּ לָכֶם, חָרָם יִהְיֶה!... אִם מִיִּשְׁהוּ יִשְׁמִיעַ לָכֶם בְּשׁוּרָה שׁוֹנָה מִזֹּאת שֶׁקְּבָלְתֶם, חָרָם יִהְיֶה!.

בעקבות התעללות מסוג זה לומד הנפגע שהאדם המתעלל בו הוא פחות או יותר שווה ערך לאלוהים. משמעות הדבר שאם יאכזב את אותו אדם או יאמר עליו משהו רע הוא בעצם נוהג כך כלפי אלוהים. עובדה זו תקשה מאוד על נפגע להבין שהוא חווה התעללות, לדווח על כך ולפרוץ את המחסום המחשבתי הזה. על כן לאיתור מקרים כאלה ולטיפול בהם דרושה רגישות מיוחדת.

סוגי אלימות נוספים במשפחה

אלימות בין אחים

כתבי הקודש מתארים אלימות בין אחים (קין והבל, יוסף ואחיו, אמנון ותמר, אבשלום ואמנון ועוד).

בסכסוך בין יוסף לאחיו, למשל, מתואר משבר קשה ביותר (בראשית לז 4-11). מבין כל ילדיו אהב יעקב את יוסף יותר מכול. אחיו של יוסף שנאו אותו בשל כך, עד כדי כך שלא יכלו לתקשר עמו ברמה הבסיסית ביותר ככתוב: "וְלֹא יָכֻלוּ דַבְּרוּ לְשָׁלֹם".

הכשל התקשורתי מתבטא לא רק בחוסר יכולתם של האחים לדבר עם יוסף, אלא גם בהתנהגותו המתנשאת של יוסף כשהמשיך לספר להם על כל חלומותיו. מחוסר רגישות כלפי רגשותיהם או מתוך זלזול בהם, לא הצליח לעמוד על רצונם הפנימי של האחים ליחס שווה מצד אביהם.

כך הגבירו הצדדים את השנאה ביניהם. חוסר התקשורת ביניהם הביאה לכך שהאחים "כבשו" את שנאתם בלבם וכשפרצה השנאה במלוא עצמתה, היו תוצאותיה קשות.

הכתובים מלמדים אותנו שאלימות והתעללות בין אחים עשויה להיות הרסנית לא פחות מזו המתרחשת בין הורים לילדים.

ילדים רבים סובלים מתוקפנות מצד אחיהם ולכן חשוב להדריך הורים לשים לב לכך ולדון בתופעה ספציפית זו כשמדברים על אלימות והתעללות במשפחה באופן כללי.

דגשים חשובים:

- אלימות בין אחים עלולה לכלול פגיעות גופניות ו/או מיניות.
- חומרת האלימות גוברת בדרך כלל עם הפער הגילאי.
- על פי המחקר, כחמישית ממקרי האלימות המינית במשפחה מתרחשים בין אח גדול לאח/ות קטן/ה (פגיעות מיניות בין ילדים קרובי משפחה בגילאים צעירים, בני אותו גיל, נפוצות גם הן).
- במקרים שבהם מתגלה התעללות מינית בין אחים, חשוב מאוד לדאוג להוציא את הילד הפוגע למסגרת חוץ ביתית ולהעניק טיפול לילד הנפגע ולילד הפוגע.
- ילד מעל גיל 12 נושא באחריות פלילית למעשיו.

אלימות של ילדים בוגרים כלפי הוריהם:

- הכתובים ברורים באשר לכיבוד אב ואם: "כְּבֹד אֶת אָבִיךָ, וְאֶת אִמְךָ" (שמות כ 12), גם בעת זקנתם: "אֵל תְּבוֹז כִּי זָקְנָה אִמְךָ" (משלי כג 22).
- הכתובים גם מתייחסים לכיבוד אנשים מבוגרים באשר הם: "אֵל תִּשְׁלִיכֵנִי לָעֵת זָקְנָה" (תהילים עא 9), "מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקְוִים, וְהִדַּרְתָּ פְּנֵי זָקֵן..." (ויקרא יט 32).
- בשמות כא 15-17, מצוינים איסורים מפורשים על התעללות של ילדים בהורים: "מִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ, מוֹת יוֹמֶת... וּמִקֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, מוֹת יוֹמֶת". איסורים אלה נוגעים, ככל הנראה, לאנשים בוגרים או מתבגרים (ברי דעת) שמתעללים בהוריהם.
- אלימות זו עלולה לכלול פגיעה מילולית, פגיעה גופנית, הזנחת הורים זקנים מחוסרי ישע, ניצול כלכלי וסחיטת כספים, התעללות מינית, רצח וניסיון לרצח של הורים.
- קיים תת-דיווח משמעותי לגבי תופעה זו ולכן חשוב ביותר להעלות גם תופעה זאת לדיון כשמדברים על אלימות והתעללות במשפחה באופן כללי.

הנפגעים

פעמים רבות מעוררים בנו הנפגעים פחד וחוסר ביטחון. כאנשים המאמינים באלוהים טוב ומגן, המפגש עם משבר וסבל עשוי לאתגר את התפיסה שלנו על אלוהים כריבון השומע תפילה שאינו מאכזב ולערער אותה.

מפגש זה עשוי להזכיר לנו את שבריריות החיים ובניסיוננו הכושל להתכחש לשבריריות זו, ננסה לא פעם להסביר לנפגעים ולעצמנו באופן הגיוני ורציונאלי מדוע זה קרה, אך מוטב שלא ננסה. לא תמיד יש לנו תשובות לשאלות כמו "מדוע זה קרה?" ואין זה מתפקידנו לנסות ולהמציא תשובות או לנסות ולגונן על אלוהים (כפי שעשו חבריו של איוב).

יחד עם זאת, היעדר התשובה לא צריך למנוע מאתנו לתת מקום לשאלה. בסערת הרגשות של הנפגעים נמצא רגשות רבים. הרגשות הם עזים ולא מעובדים ואף "כופרים" המבטאים כעס, כאב, נקם, ייאוש וכו'. עלינו להכיל שאלות ורגשות אלה ולאפשר לנפגעים להתאבל, להתוודות על רגשותיהם ולמצוא אוזן קשבת למכאובם.

הקשיים שאתם מתמודדים הנפגעים לאחר הפגיעה וחשיפתה

- קשיים גופניים: כאבים פסיכוסומאטיים, אינסומניה, עייפות כרונית, עלייה/ירידה במשקל.
- קשיים נפשיים: דיכאון, חרדה, פלאשבקים, סיוטים, חוסר מנוחה, אבדן זיכרון, פוסט טראומה.
- קשיים רוחניים: התערערות באמונה, אבדן אמונה, ספקות, תחושות אשם עצמי. ראייה מעוותת על אלוהים ואהבתו.
- קשיים רגשיים: תחושות של בדידות, רחמים עצמיים, חוסר אונים, חוסר משמעות, נקם; צורך אובססיבי ברציונליזציה של מה שקרה, צורך בקבלת תשובות לשאלות.
- קשיים ביחסים: ריחוק, אבדן כישורים חברתיים/משפחתיים, גוננות יתר על ילדים.
- קשיים כלכליים: עלויות מוגברות בשל תרופות, ייעוץ, הוצאות משפט וכו'.
- קשיים תעסוקתיים: חוסר יציבות בעבודה או התמכרות לעבודה.

צרכי הנפגעים:

- הנפגעים שונים זה מזה, אך בצורה כזו או אחרת, הם זקוקים לדברים הבאים:
- מוגנות בסיסית: לחוש ביטחון בכך שהפגיעה לא תתרחש שוב.
- אוזן קשבת: לספר את סיפורם ולהרגיש שהקשיבו להם.
- תיקוף: לקבל הכרה בתחושות של כאב, כעס, טראומה וכו'.
- שותפות: להיות שותפים מלאים בתהליכים שבאים בעקבות הפגיעות שחוו.
- רפואה: למצוא משמעות בחיים ולשקם מערכות יחסים.
- תמיכה: ייעוץ ועזרה מצד חברים ומצד אנשי מקצוע.
- פיצוי: במקרים מסוימים זקוקים הנפגעים לפיצוי כספי כנגד הנזק שנגרם להם. הפיצוי אמור לכסות על חוסר יכולתם לעבוד ולהשתכר או על היז-קקותם לשירותי החלמה מקצועיים.

הפוגעים

כל אחד מאתנו ודאי חווה לפחות פעם אחת בחייו את היצר הפורץ מבפנים המבקש להכות אדם אחר ו/או להרוס חפץ כלשהו. אלימות היא לרוב התנהגות שמקורה במצוקה וכולנו נתקלים במצבי מצוקה קיצוניים בחיינו.

אדם אלים הוא בדרך כלל אדם שאינו מסוגל להתמודד עם מצבי דחק ומצוקה, פנימיים וחיצוניים, הנפוצים בשגרת החיים. האלימות פורצת בדרך כלל משום שאותו אדם אינו יודע לבטא את צרכיו/רצונותיו/רגשותיו ולהסביר את עצמו לאחרים. כאשר הוא נעלב, נפגע או חש מושפל, אזי במקום לווסת ולהתמודד עם רגשותיו באמצעות דיבור, התייעצות או בקשת עזרה, הוא נעשה מתוסכל, חסר אונים, אוגר כעסים לא פתורים ובסופו של דבר מתפרץ ומגיב באלימות.

האדם המתעלל מינית באחרים סובל מסטייה מינית ו/או מחוסר בשלות רגשית ו/או מחסכים חברתיים בין-אישיים.

פעמים רבות אלימות נובעת מכך שאנשים נפגעו בעצמם בעברם, לרוב בילדותם, ולא הייתה להם אפשרות להביע ולעבד את כאבם. מי שנפגע בילדותו ולא עיבד כראוי את הפגיעה בו, עלול לפגוע שוב ולשמר את מעגל הפגיעה ואת השרשרת הבין דורית של

האלימות. הוא ישפיל את מי שמשקף לו את דמותו כקרובן ומהווה תזכורת בלתי נסבלת לעברו.

כל אחד מאתנו מפתח לעצמו מערכת אמונות, עמדות, תפיסות ודפוסי התנהגות להתמודדות נוכח המשפחה שבה גדל, נסיבות חייו, חוויות ומאורעות שפקדו אותו. כך נותר גם הפוגע לכוד בתוך תפיסה מוגבלת של המציאות כפי שהכיר אותה בילדותו.

עולמם הרגשי של הפוגעים

תפיסת העולם: האדם הפוגע למד לראות את העולם כמקום מסוכן ומאיים ולכן הוא מצוי בכוננות מתמדת. כוננות זאת מאפשרת לו להגיב לכל סכנה ו/או איום ולהישאר בשליטה. מה נחשב לאיום על האדם הפוגע? כל דבר שעלול לחשוף או להציף רגשות שהוא אינו יודע להתמודד עמם ובכך לערער את האיזון והסדר הפנימי שהוא רגיל לו. הדרך הקלה להשיב שליטה היא לבטא כעס. הכעס מאפשר החצנה רגשית וחזרה לתחושת סדר פנימי.

מנגנון הזדהות: לרוב הפוגע גדל במשפחה שבה הייתה דמות קודמת של פוגע (בד"כ האב). הפוגע יעדיף להזדהות עם דמות הפוגע בחייו מתוך רצון לא מודע לחקות אותו.

תפיסה של חוזק וחולשה: הפוגע מסווג רגשות והתנהגויות ל"חלשים" ו"חזקים", כראות עיניו. חולשה בדרך כלל נתפסת על ידו כחוסר אונים, חוסר שליטה, בוש, כאב, היזקקות, צורך בעזרה וביטוי מילולי של רגשות ו/או צרכים. חוזק בדרך כלל נתפס על ידו כהפגנת שליטה, ריחוק, קור רוח וכוחניות. תפיסת העצמי: הפוגע מתקשה לראות את עצמו כחלש או להודות בתחושות הנתפסות בעיניו כחולשה. הוא מבלבל בין מושג של אחריות לתחושות אשם. מהסיבה הזו הוא אינו מסוגל לקחת אחריות, שכן לקחת אחריות משמעותה האשמה עצמית שעמה הוא מתקשה להתמודד.

תפיסת האחר: הפוגע מתגבר על רגשות של חוסר אונים ובושה בניסיונו להכחיש את רגשותיו, פחדיו ופגיעותו ולגרום לאחרים להרגיש אותם. הוא מסיר מעצמו רגשות אשם בכך שהוא מאשים אחרים, משליך עליהם את הרגשות שהוא מסרב לקחת עליהם בעלות. הוא זקוק למישהו שהוא תופס

אותו כחלש כדי להראות לעצמו שהוא חזק ובכך לשמר את תפיסתו על עצמו. קושי בזיהוי רגשות: האדם התוקפן מתקשה לזהות ולהכיל את רגשותיו ואת קשייו. הוא נרתע מרגשות הנתפסים כהבעת חולשה, כך שרוב רגשותיו מתנקזים לצורה של כעס ונגזרותיו. עלינו לגנות את המעשים של הפוגע, אך להיזהר לא לגנות את הפוגע עצמו ולהזכיר לעצמנו שבמקום אחר, בזמן אחר ובנסיבות אחרות, גם אנחנו היינו יכולים לעשות מעשים גרועים לא פחות. יחד עם זאת, ההבנה שנגלה כלפי הפוגעים ונסיבות חייהם איננה יכולה לבוא בשום אופן על חשבון מי שנפגע מהם. את הנזק שהאנשים הפוגעים גורמים כיום לאחרים, יש להפסיק לאלתר. רק לאחר מכן, ניתן לכוון הן את הנפגעים והן את הפוגעים לאפיק שיקומי.

הגנה מיידית לנפגעי אלימות

צו הגנה

אילו מגבלות ניתן להטיל על אדם במסגרת צו הגנה?

- איסור כניסה למקום מגורים של בן המשפחה הנפגע.
- הרחקה ממקום מחייתו של בן המשפחה הנפגע.
- איסור הטרדת בן המשפחה הנפגע בדרך כלשהי.
- הטלת ערבות להבטחת התנהגות הולמת.
- איסור להחזיק/לשאת נשק.
- התחייבות לקבלת טיפול מגורם שיקבע בית המשפט.

אופן הגשת הבקשה לצו הגנה:

- בקשה לצו ניתן להגיש בבית משפט לענייני משפחה או בבית משפט השלום המצויים באזור מגוריו של בן המשפחה. במקרי חירום ניתן להגיש בקשה לצו בבית משפט שאינו באזור המגורים.
- בן המשפחה הנפגע ממלא טופס בקשה ומגיש אותו במזכירות בית המשפט.
- במעמד הגשת הבקשה ייקבע מועד לדיון בבקשה בתוך שבוע.

מהלך הדיון לגבי הוצאת צו הגנה:

- בית המשפט יקיים דיון במעמד שני הצדדים (הפוגע והנפגע), כדי להחליט אם להטיל את הצו.
- במקרה דחוף, יקיים בית המשפט דיון במעמד צד אחד ויקבע דיון המשך במעמד שני הצדדים.

- לאחר קיומו של דיון במעמד שני הצדדים, יחליט בית המשפט אם להוציא את הצו או לא.
- אם נדרש צו הגנה מפני בן משפחה שהוא קטין יוחלט לגבי הצו רק לאחר שהוגש תסקיר מטעם עובד סוציאלי של משרד הרווחה ורק לאחר שתיבחן אפשרות לסידור חוץ ביתי הולם לקטין.

החלטת בית המשפט:

- אם החליט בית המשפט לקבל את הבקשה ולהוציא את צו ההגנה - משך הצו יכול להיות עד שלושה חודשים, עם אפשרויות הארכה עד לשנה, במקרים מיוחדים.
- אם ניתן צו להגנה על קטין, יוגש תסקיר מטעם עובד סוציאלי של משרד הרווחה, אשר יבחן את אפשרויות המשך הקשר של הקטין עם בן המשפחה נגדו הוצא הצו.
- אם לאחר שהוצא הצו הוגשה תלונה במשטרה על הפרת צו ההגנה, ניתן לעצור את המפר.
- בית המשפט יכול לדחות את הבקשה לצו ההגנה ולקבוע שהיא הוגשה ממניעים אישיים או קנטרניים ואף להטיל על מבקש הצו תשלום הוצאות משפט למדינה ו/או למי שנגדו נתבקש הצו.

צו נגד הטרדה מאיימת

באילו מקרים ניתן לבקש צו נגד הטרדה מאיימת?

- אם האדם איים לפגוע בחיים, בגוף, ברכוש, בשם הטוב, בפרטיות או בחירות של בן משפחתו (במפורש/במשתמע, במישרין/בעקיפין, בעל פה/בכתב או בכל אמצעי אחר).
- אם האדם נקט פעולות של בילוש, מארב או התחקות אחר תנועותיו או מעשיו של בן משפחתו (במפורש/במשתמע, במישרין/בעקיפין, בעל פה/ בכתב או בכל אמצעי אחר).

אילו מגבלות ניתן להטיל על אדם במסגרת צו נגד הטרדה מאיימת?

- איסור לאיים על המבקש.
- איסור להטריד את המבקש.
- איסור ליצור כל קשר עם המבקש (בע"פ, בכתב או בכל אמצעי אחר).
- איסור לפגוע בפרטיותו של המבקש.
- איסור לבלוש או להתחקות אחר המבקש.
- הרחקה ממקום מסוים: רק במקרה של חשש לפגיעה ממשית במבקש.
- איסור להחזיק/לשאת נשק: רק במקרה של חשש לפגיעה ממשית במבקש.
- מתן ערובה להבטחת התנהגות הולמת.

אופן הגשת בקשה לצו נגד הטרדה מאיימת:

- בקשה לצו כנגד בן משפחה ניתן להגיש בבית משפט לענייני משפחה או בבית משפט השלום המצויים באזור מגוריו של בן המשפחה המבקש.
- בן המשפחה ממלא טופס בקשה ומגיש אותה במזכירות בית המשפט.
- במעמד הגשת הבקשה, ייקבע מועד לדיון בבקשה בתוך שבוע.

מהלך הדיון לגבי הוצאת צו נגד הטרדה מאיימת:

- בית המשפט יקיים דיון במעמד שני הצדדים (הפוגע והנפגע), כדי להחליט אם להטיל את הצו.
- במקרה דחוף, יקיים בית המשפט דיון במעמד צד אחד ויקבע דיון המשך במעמד שני הצדדים.
- לאחר קיומו של דיון במעמד שני הצדדים, יחליט בית המשפט אם להוציא את הצו או לא.

החלטת בית המשפט:

- אם החליט בית המשפט לקבל את הבקשה ולהוציא את צו נגד הטרדה מאיימת - משך הצו יכול להיות עד שנה, עם אפשרויות הארכה עד לשנתיים, במקרים מיוחדים.

- אם לאחר שהוצא הצו הוגשה תלונה במשטרה על הפרת צו נגד הטרדה מאיימת, ניתן לעצור את המפר.
- אם החליט בית המשפט לדחות את הבקשה לצו נגד הטרדה מאיימת הוא יכול לקבוע שהיא הוגשה ממניעים אישיים או קנטרניים ואף להטיל על מבקש הצו תשלום הוצאות משפט למדינה ו/או למי שנגדו נתבקש הצו.

מקלט לנשים מוכות

הפנייה למקלט לנשים מוכות:

- אם אישה אינה מסוגלת להישאר בקרבת בן זוגה לפעמים הדרך היחידה למנוע את המשך האלימות היא להפנותה למקלט לנשים מוכות.
- הפנייה זו תיעשה על ידי המשטרה ו/או רשויות הרווחה, תוך קבלת הנחיות מהנהלת המקלט.
- הכתובות של המקלטים חסויות, והמקלטים מוגנים מכניסה של אנשים בלתי רצויים.
- יש אפשרות להביא גם את הילדים למקלט.
- במקלט תוכל הנפגעת לקבל ייעוץ משפטי וכלכלי, וכך תוכל לבחון את צעדיה העתידיים.

הודעה על שהייה במקלט לנשים מוכות:

- אישה עובדת ששוהה במקלט לנשים מוכות צריכה להודיע למעסיקה שהיא מבקשת למשש את זכותה להיעדר מן העבודה בשל שהותה במקלט.
- על האישה לשלוח למעסיקה הודעה כאמור במועד סמוך, ככל האפשר, לתחילת היעדרותה מן העבודה.
- עד 14 ימי עבודה מתחילת ההיעדרות צריכה העובדת להעביר למעסיקה אישור ממשד הרווחה על שהייתה במקלט.
- בתום ההיעדרות תמציא העובדת למעסיקה הצהרה המציינת את המועד לסיום שהייתה במקלט.

מענק הסתגלות לנשים ששהו במקלט לנשים מוכות:

- אישה ששהתה חודשיים ומעלה במקלט לנשים מוכות, באישור משרד הרווחה, ולא שבה למקום מגוריה הקבוע, זכאית עם יציאתה מהמקלט למענק הסתגלות בהתאם לתכנית טיפולית-שיקומית שנקבעה בעבורה.
- מענק ההסתגלות יהיה בסכום של כ-8,000 ₪ לערך, ועם ילדיה עמה - תוספת של כ-2,000-1,000 ₪, לערך (סכומים אלה נכונים נכון לשנת 2015, ונתונים לשינויים).
- בקשה לקבל מענק הסתגלות תוגש למשרד הרווחה.
- מענק ההסתגלות ישולם עד חודשיים לאחר יציאתה של האישה מהמקלט לנשים מוכות.

זכותם של פעוטות בסיכון למעון יום:

- פעוט עד גיל 3 שאינו מתפקד כראוי מחמת אלימות במשפחה, הפרעה נפשית, מחלת נפש, אלכוהוליזם, התמכרות לסמים, זנות או עבריינות של אחד מבני המשפחה זכאי לשהות במעון יום הסמוך למקום מגוריו.
- מעון היום יישא ב-5% מעלות השהות של הפעוט במעון. הרשות המקומית תישא ב-25% מיתרת עלות השהות של הפעוט במעון, היתרה תשולם על ידי האפוטרופוס או משרד הרווחה.

מרכזי הגנה לקטינים

ילדים שנפגעו מעברות שונות נאלצים לעבור בין שירותים שונים לצורך הגשת תלונה, חקירה, והתערבות שירותי הרווחה. פעמים רבות שירותים אלה אינם פועלים באופן מתואם, באופן שמתחשב בצורכי החקירה הפלילית מחד ובצרכים של הילד ושל משפחתו מאידך.

משום כך, קטין נפגע עברת מין או אלימות זכאי לגשת למרכזי הגנה מיוחדים. מרכזי ההגנה לילדים ולנוער נועדו לשפר את הטיפול הראשוני בילדים נפגעי עברה ובבני משפחותיהם. המרכז מאויש בבעלי תפקידים מכלל הרשויות

(משרד הרווחה, משרד הבריאות, משרד המשפטים ומשטרת ישראל) ומאפשר לבצע תחת קורת-גג אחת, באווירה נעימה ומכבדת, את חקירת המקרה, הערכה של מצב הילד והמשפחה, התערבות במשבר והפניית הילד ומשפחתו לשירותים הנדרשים בתיאום עם שירותי הרווחה. זאת, מתוך מגמה למצוא פתרון מידי בעבור הילד. באם יהיה צורך, יועבר הקטין ממרכז ההגנה למסגרת השמה חוץ ביתית זמנית ו/או קבועה.

חשוב שהילד יגיע למרכזים אלו כשהוא מלווה באדם שהוא בוטח בו ושיש לאדם זה היכרות עם המשפחה של הילד, עם מקורות התמיכה של המשפחה, שמות וכתובות של קרובים שיוכלו לטפל בילד, במקרה הצורך, ובכך למנוע את הוצאתו למסגרת חוץ ביתית.

סוג הסיוע הניתן לקטינים במרכז הגנה:

- אבחון וטיפול רפואי.
- אבחון וטיפול נפשי.
- מילוי צרכים גופניים מידיים, לרבות מזון וביגוד.
- פגישה עם חוקר ילדים, חוקר משטרה, עובד סוציאלי חוק הנוער או גורם מוסמך אחר, לשם חקירה וטיפול, לפי העניין.
- הפנייה לשירותי סיוע ממשלתיים או לא ממשלתיים, לשם קבלת ייעוץ משפטי ו/או מדור חירום ו/או ליווי או טיפול ארוך טווח.

פתיחת הליך פלילי נגד הפוגע

בספר החוקים של מדינת ישראל קיימים סעיפי עונשין רבים האוסרים על אלימות ו/או התעללות בכלל ועל אלימות ו/או התעללות בבני משפחה בפרט. בגין סעיפי העבירות ניתן להעמיד לדין הורים ו/או בני משפחה בגירים/קטינים אחרים (מעל גיל 12). ככל שהעבירה קלה יותר או חד-פעמית או במקרים בהם יש מוכנות להשתקם, בית המשפט עשוי להפנות את הנאשם להליך טיפולי.

סעיפי עונשין

- הזנחה: היעדר השגחה באופן המסכן את הילד או אי אספקה של צרכים חיוניים - עד 3 שנות מאסר.
- תקיפת קטין או בן זוג: עד 4 שנות מאסר.
- גרימת חבלה/פציעה בן זוג או קטין: עד 6 שנות מאסר.
- גרימת חבלה של ממש (גופנית/נפשית) לקטין: עד 7 שנות מאסר.
- גרימת חבלה חמורה (גופנית/נפשית) לקטין: עד 9 שנות מאסר.
- התעללות בקטין גופנית/נפשית/מינית: עד 9 שנות מאסר.
- חבלה חמורה בבן משפחה: עד 10 שנות מאסר.
- מעשה מגונה בבת זוג: עד 3 שנות מאסר.
- מעשה מגונה בקטין בן משפחה: עד 10 שנות מאסר.
- מעשה מגונה בכוח בקטין בן משפחה: עד 15 שנות מאסר.
- אינוס בת זוג: עד 16 שנות מאסר.
- אינוס בת זוג בכוח/התעללות: עד 20 שנות מאסר.
- אינוס/מעשה סדום בקטין בן משפחה: עד 20 שנות מאסר.

- תקיפת זקן: עד 5 שנות מאסר.
- גרימת חבלה חמורה לזקן: עד 7 שנות מאסר.
- פגיעה בפרטיות: הטרדה/בילוש/התחקות/פרסום עניין אישי של אדם - עד 5 שנות מאסר.
- הטרדה מינית: הצעות חוזרות בעלות אופי מיני או התייחסויות חוזרות המתמקדות במיניות האדם או התייחסות מבזה/משפילה ביחס למיניותו של אדם. "זאת, כל עוד האדם הראה (במילים/התנהגות) כי אינו מעוניין בהצעות/התייחסויות אלה (ובמקרים של קטין, גם אם לא הראה) - עד 2 שנות מאסר.
- הטרדה באמצעות מתקן בזק (או מכשיר נייד/נייד כלשהו): שימוש בטלפון נייד/נייד במטרה להפחיד, לפגוע, להטריד או להרגיז - עד 3 שנות מאסר.

חובות דיווח ויידוע במקרים של אלימות במשפחה

הגשת תלונה במשטרה:

- כל גורם רשאי לדווח למשטרה על אלימות במשפחה (מטפלים, קרובי משפחה, שכנים, חברים וכו').
- תלונה בגין עברת אלימות יכולה להתקבל כקריאת חירום טלפונית (100) או בתחנת המשטרה.
- כאשר מתקבלת קריאת חירום על עברה, תטופל פנייה זו בעדיפות גבוהה ותישלח ניידת משטרתית.
- קבלת התלונה וחקירתה ייעשו ע"י חוקר אלימות שהוכשר במיוחד לתחום זה.
- בכל מקרה של חקירת חשוד בעברות אלימות בין בני זוג, יישקל הצורך במעצרו. אם לא ייעצר, יישקל שחרורו בערבות, כאשר תנאי השחרור ייקבעו בהתאם לצורכי ההגנה על נפגע העברה.

פתיחת הליך פלילי נגד הפוגע

- בקשת נפגע עברת האלימות במשפחה לחזור בו מתלונתו ולהפסיק את הליך החקירה/התביעה תירשם, אך בדרך כלל לא תיענה. זאת, מתוך הבנת המורכבות במצבי אלימות במשפחה.
- במהלך החקירה יוצעו לנפגע ולפוגע אפשרויות טיפול וסיוע ממשרד הרווחה ו/או מארגונים שונים.

חובת דיווח בעברות נגד בן/בת זוג:

חובת דיווח במקרה של חשד לאלימות בין בני זוג, חלה רק על בתי חולים בכל מקרה שבו מתעורר חשש שאדם שהגיע לקבל טיפול רפואי בבית חולים היה מעורב במעשה אלימות.

חובת יידוע בעברות נגד בן/בת זוג:

איש דת אשר עקב טיפול או ייעוץ שנתן לאדם במסגרת עיסוקו, במקצועו או בתפקידו, קיבל רושם סביר לחשוב כי זה מקרוב נעברה עברה (של אלימות גופנית/מינית) כלפי אותו אדם על ידי בן זוגו בהווה או בעבר, חייב לעשות את הפעולות הבאות:

- ליידע את האדם שפנה על כך שבאפשרותו לפנות לתחנת משטרה, למחלקה לשירותי הרווחה ו/או למרכז לטיפול ולמניעת אלימות במשפחה מטעם המחלקה לשירותי הרווחה.
- לתת לאדם כתובות ומספרי טלפון של המקומות האמורים, הקרובים למקום מגוריו, לפי רשימות שיפורסמו באתר האינטרנט של משרד המשפטים.
- לתעד בכתב את הפעולות שעשה היועץ בעניין האדם שפנה אליו ולשמור את התיעוד במקום ולתקופה שנשמר בידו שאר המידע על האדם.

חובת דיווח בעברות נגד קטינים:

על כל אדם, לרבות איש דת, מוטלת חובה לדווח בהקדם האפשרי לעובד סוציאלי חוק הנוער או למשטרה אם התקיימו כל התנאים הבאים:

- סביר לחשוב כי נעברה עברה של אלימות, מין, התעללות או הזנחה בקטין.
- העברה בוצעה בקטין על ידי האחראי עליו (הורים או בני משפחה בגירים אחרים) או עברת מין בוצעה בקטין על ידי בן משפחה שגם הוא קטין.
- העברה נעברה זה מקרוב (בתוך ימים או שבועות).
- חובה מוגברת חלה על איש מקצוע (לא איש דת) או על האחראי על הקטין (ההורה) לדווח זאת, גם אם העברה לא נעברה זה מקרוב. על אי דיווח במקרה זה מוטל עונש עד 6 חודשי מאסר.

זכויות נפגעי עברה במסגרת הליכים פליליים

נפגע העברה אינו צד בהליך הפלילי. במקומו מנהלת המדינה את ההליך כנגד החשוד בביצוע העברה. כדי לאזן את חוסר מעורבותו של הנפגע בתיק, הוענקו לנפגע זכויות שונות מכוח חוק זכויות נפגעי עברה. בעת הגשת התלונה במשטרה, יקבל נפגע העברה קוד גישה למערכת טלפונית ו/או ממוחשבת, באמצעותה יימסרו לו פרטים אודות מצב ההתקדמות בתיק וסטטוס החשוד, כדלקמן:

זכויותיו של נפגע עברה מכל סוג:

- קבלת מידע על זכויותיו כנפגע עברה ועל הדרך שבה מתנהל הליך פלילי.
- קבלת מידע על השלב שבו מצוי ההליך הפלילי בקשר לעבירה ממנה נפגע (העברת התיק, החלטה לסגור/לעכב, מעצר/שחרור/תנאים, מועדי דיונים וכו').
- עיון בכתב האישום ו/או בהסדר לסגירת תיק.
- קבלת מידע על שירותי סיוע הניתנים לנפגעי עברה על ידי המדינה ו/או על ידי גופים לא ממשלתיים.
- נוכחות בדיונים בבית משפט, בליווי אדם נוסף, גם אם הדיון מתקיים בדלתיים סגורות.

פתיחת הליך פלילי נגד הפוגע

- מסירת הצהרה בכתב לגוף החוקר/התובע, על כל פגיעה ונזק (לגוף, נפש, רכוש) שנגרמו בשעת העברה, אשר תובא לפני בית המשפט בדיון בעניין גזר דינו של הנאשם.
- הגשת בקשה לקבלת מידע וקבלת קוד אישי מזהה מהמענה הממוחשב של משטרת ישראל.
- הקצאת חדר/אזור בכל בית המשפט בו יוכל הנפגע להמתין עד לתחילת הדיון בקשר לעברה שנפגע ממנה ושאליו לא תותר כניסת החשוד/הנאשם, שלוחיו או מקורביו.

זכויות נוספות של נפגע עברת אלימות/מין:

- הזדמנות להביע את עמדתו בכתב לפני ועדת שחרורים לעניין הסיכון הצפוי משחרור הנידון.
- הזדמנות להביע את עמדתו בכתב לפני החלטת נשיא המדינה בבקשה לחנינה.
- קבלת מידע על מהלך מאסרו/אשפוזו של הנידון (תחילת ריצוי, מועד חופשה/שחרור מוקדם/חנינה).
- קיום ההליכים הנוגעים לעברה בתוך זמן סביר, כדי למנוע עינוי דין.
- איסור על חקירת הנפגע אודות עברו המיני במהלך חקירת הגוף החוקר, למעט חקירה הנדרשת בנסיבות העניין בדבר קשר מיני קודם עם החשוד, ולמעט במקרה שחקירה זו חיונית לחקר האמת ובלבד שתיעשה תוך שמירה קפדנית על כבודו ופרטיותו.
- נוכחות אדם מלווה בעת חקירתו בגוף החוקר.
- במקרה של עברות מין, ניתן לבקש הקלות בתנאי מתן העדות (שלא בנוכחות הנאשם, למשל).
- ילד מתחת לגיל 14 שעברות מין, אלימות, התעללות, הזנחה, חטיפה, נעברו בגופו או בנוכחותו, או שהוא עצמו חשוד בביצוע - ייחקר אודותן על ידי חוקר ילדים, בחקירה מתועדת בווידאו ולא יעיד בבית המשפט, אלא ברשות חוקר הילדים ובתנאים מקלים (לא בנוכחות נאשם, לא על דוכן עדים).

זכויות נוספות של נפגע עברת אלימות/מין חמורה:

- איסור מסירת פרטיו האישיים שלא לצורך הליכים פליליים (הגנת נאשם, מידע בין רשויות וכו').
 - קבלת מידע על פרטים נוספים בהליך (שם חוקר, פרטי מעצר/שחרור, פרטי הסדר טיעון וכו').
 - הזדמנות להביע עמדתו בכתב לפני היועמ"ש (יועץ משפטי) לפני החלטתו בדבר עיכוב ההליך הפלילי נגד הנאשם.
 - הזדמנות להביע עמדתו לפני התובע, לפני קבלת החלטת התביעה בעניין הסדר טיעון או סגירת תיק.
-
-

הקהילה כגורם מאחה

במקביל להליכי הגנה על הנפגעים או להליכים פליליים נגד הפוגעים, יכולה הקהילה המשיחית לקחת חלק פעיל כגורם מאחה במשבר המשפחתי. על הקהילה לא לחשוש מטיפול במשברים וקונפליקטים, שכן הם חלק בלתי נפרד מהמציאות האנושית. זוהי הזדמנות ייחודית ללמוד יחד כקהילה איך לשרת את האחר, ללמוד על התמודדות עם סבל, על סבלנות, סליחה וריצוי.

פשעים ומשברים של יחידים ומשפחות פוגעים בכלל הקהילה ומשפיעים עליה. לפעמים, הם אף עשויים להצביע על בעיות או קשיים או נסיבות בקהילה עצמה, הדורשים טיפול, תיקון או שיפור. מן הראוי שהקהילה תביע את דעתה ורגשותיה במצבי משבר המשפיעים עליה, תבחן את עצמה ותבדוק מה מידת האחריות שלה על המשבר ותנסה לעזור ולשקם את המצב.

יתרה מזאת, כקהילה משיחית ועל פי כתבי הקודש, אנו איברים איש לרעהו וערבים איש לחיי רעהו. על פי כתבי הקודש, מצופה מאתנו להתערב בצרה של אח ולא לעמוד מנגד. לקהילה שאבריה קרובים וערבים זה לזה, יש את הזכות והחובה לשאול לשלום חברי הקהילה, גם בנושאים פרטיים, במיוחד אם קיימים סימנים למצוקה או שינויים שליליים בחייהם. הכניסה לפרטיות של האחר איננה לשם רכילות או עניין אישי, אלא מתוך דאגה לאחר ולקהילה.

כמובן, הזכות להיות מעורבים בחיים האישיים של בני הקהילה אינה נרכשת כלאחר יד. ילד מוכה או אישה מוכה לא יגיעו לפתחם של חברי הקהילה, אם לא נבנה ביניהם לבין הקהילה אמון לאורך זמן בכבוד ובאהבה. עלינו לרכוש את לב הנפגעים ולהקל עליהם לגשת אלינו לקבל ייעוץ ועזרה. עלינו לבנות אמון בלב התוקפים כך שיסכימו למעורבותנו בחייהם ובחיי בני המשפחה.

בעמודים הבאים יוצג דגם שיסייע לקהילה למנוע מצבי משבר במשפחה ולהתערב על פי הצורך. הדגם נועד לספק לקהילות השונות כלים להתמודד עם התופעה של אלימות במשפחה, בטרם התרחשו, בזמן התרחשותה ולאחר שהופסקה.

הצעדים להתערבות בזמן המשבר או לאחריו יכולים להתקיים במקביל להליכי הגנה ו/או להליכים פליליים, לאחר סיום הליכים אלו או כחלופה להם, תלוי בנסיבות של כל מקרה ומקרה וביכולותיה של כל קהילה וקהילה.

יש מקרים שבהם הטיפול מצד הקהילה המקומית יהיה תהליך מרכזי לטיפול ושיקום המשפחה; יש מקרים שבהם הוא יהווה תוספת תמיכה וחיוק להליכים המשפטיים; ויש מקרים שבהם לא יהיה ניתן להתחיל ו/או להשלים את תהליך הטיפול הקהילתי, לפני סיומם של הליכים משפטיים.

יחד עם זאת ובכל מקרה, לטובת הקהילה והמשפחות שבה, חשוב שבכל קהילה יהיה מענה מובנה כלשהו למצבי משבר במשפחה, שיהווה בסיס להכוונה בעת הצורך. מענה כזה עשוי לסייע רבות הן לקהילה והן למשפחה הנמצאת במשבר.

הנפגע והקהילה - החובה לצעוק והחובה להקשיב

בדברים כב 23-27 מובאים דיני התורה באשר לאינוס נערה מאורסת. מדובר בציוויים שאינם קלים לאוזן המודרנית, אולם ניתן לגזור מדינים אלו עקרונות חשובים ביותר לאופן שבו רואה אלוהים את הנפגע ואת הקהילה. על פי דינים אלו, נערה מאורסת שנאנסה בעיר ולא צעקה לעזרה דינה להיסקל יחד עם האדם שאנס אותה. נערה מאורסת שנאנסה בשדה לא תיסקל, בין אם צעקה ובין אם לאו.

פירוש הדבר שעל הנפגע מוטלת אחריות ואף חובה להשמיע את קולו כנגד פגיעה המבוצעת נגדו ולהביא למניעתה או הפסקתה. אחריותו וחובתו של הנפגע קמה לו בכפוף לחובת הקהילה לשמוע אותו, להקשיב לו. "העיר" עשויה להיות משל למקרה שבו הנפגע צועק מתוך הנחה שמישהו ישמע אותו. "השדה" עשוי להיות משל למקרה שבו הנפגע אינו משמיע את קולו, מתוך הנחה שלא יהיה מי שישמע אותו.

הקהילה כגורם מאחה

דינים אלו לוקחים כמובן מאליו את האחריות שיש לאנשים לשמוע את קולו של הנפגע, להקשיב לו ולהגיש לו עזרה. הקהילות שלנו עשויות להיות "עיר" - המקום שבו הנפגעים יכולים להשמיע את קולם, משום שהם יודעים כי יש מי שישמע את זעקתם ויחוש לעזרתם. מצד שני, עלולות הקהילות שלנו להיות "שדה" - המקום שבו לא נשמע קולם של הנפגעים, עד כי הם ממעטים להשמיע אותו.

דגם מוצע ליישום בקהילות

הדגם הוא מורכב ובהחלט מצביע על המציאות שאותה הוא מייצג. מובן שלא לכל קהילה יהיו המשאבים והיכולת לנהל ולתחזק דגם שכזה. עם זאת, מומלץ לכל קהילה לשאוב מן הדגם רעיונות, עקרונות ודגשים, באופן המתאים לה ולהשקיע במה שכן תוכל לאמץ לעצמה.

רוכד אחד - מניעה

המטרה: הגברת מודעות; בנייה וחיזוק של תאים משפחתיים שטרם התעורר בהם משבר.

דרכי ביצוע:

- סדרת לימוד חד-שנתית (פעם בשנה) שתכלול את נושאי הליכה הבאים:
 - * זהות ואחריות הגבר, זהות ואחריות האישה.
 - * מערכות יחסים טרום נישואין ובמסגרת חיי הנישואין.
 - * גידול וחינוך ילדים בדגש על מתן כלים חינוכיים מגוונים להורים.
 - * חשיבות התא המשפחתי בדגש על שלמותו ושלומו.
 - * צורות ביטוי להרס התא המשפחתי.
 - * משברים במשפחה, אלימות והתעללות במשפחה, בדגש על תקווה לשיקום.
 - * הסבר על מקום הקהילה, אופן פעולתה והתערבותה במצבי משבר במשפחה.

עידוד והפנייה לטיפול וייעוץ זוגי:

- זוגות לפני הנישואין ו/או בזמן הנישואין.
- יחידים נשואים או לא נשואים עקב טראומות/משברים שחוו (בעברם, בילדותם ו/או במשפחתם).

רוכד שני - איתור

המטרה: זיהוי זוגות, הורים ו/או ילדים הסובלים מבעיות אלימות ו/או התעללות במשפחה.

דרכי ביצוע:

- הכשרה של מנהיגים, מדריכים ויועצים בדבר זיהוי אפשרי של ילדים/תבגרים/מבוגרים במצבי משבר.
- ביקורי בית: בעלי התפקידים בקהילה, מנהיגים, מדריכים ו/או יועצים יערכו ביקורי בית אצל חברי הקהילה.

רוכד שלישי - דיווח

המטרה: לעודד נפגעים לדווח על מצבים של אלימות ו/או התעללות במשפחה.

דרכי ביצוע:

- לימוד מותאם לילדים ולבני נוער בנושאים של אלימות והתעללות במשפחה במסגרת כיתות הילדים וקבוצות הנוער. יש לעודד את הילדים/בני הנוער לדווח, במידת הצורך, לאדם מבוגר שהם סומכים עליו.
- חלוקת דפי מידע עם רשימת מקורות סיוע לפוגעים ולנפגעים, בקהילה המשיחית ומחוצה לה.
- עידוד חברי קהילה היודעים על מקרים של אלימות והתעללות במשפחה בקהילה, לעודד את חבריהם הנפגעים לדווח על המצב. במידה ויש ילדים בסיכון, לעודד אותם לדווח בעצמם.
- מינוי אחראי על קבלת פניות ודיווחים: מינוי איש/ה (עדיפות לזוג לא צעיר), שתפקידם המוגדר יהיה לקבל פניות ודיווחים לגבי מצבי משבר, אלימות והתעללות במשפחה. יש לדאוג להכשיר את האנשים האלו להתמודד עם

פניות מסוג זה ולתת יעוץ ראשוני. רצוי שתפקיד זה יהיה התפקיד המרכזי של אותו איש/אישה/זוג בקהילה.

רוכד רביעי - טיפול והתערבות

המטרה: מתן סיוע והכוונה מתאימים למשפחה בטווח הקצר והארוך.

דרכי ביצוע:

- האחראי על קבלת הפניות והדיווחים בתחום האלימות וההתעללות במשפחה יאסוף, ככל הניתן, את מירב נתוני המקרה, יגבש תכנית התערבות קהילתית וחוף קהילתית, לטווח הקצר ולטווח הארוך. תכניות אלו ישתנו ממקרה למקרה, על פי רצון המדווח, דרישות החוק וחומרת המקרה.
- האחראי ילווה את המשפחה לאורך כל התהליך, או ימנה אדם/זוג אחר/נוסף ללוות את המשפחה.
- על האחראי להיות ער לעובדה כי ייתכנו מקרים חריגים של דיווחי שווא. יחד עם זאת, דיווחי שווא הינם סממן מובהק כשלעצמו למשבר תוך משפחתי ולכן, בכל מקרה, יש להגיש סיוע בהתאם.

נקודות המוצא של רוכד ההתערבות - לחפש את האובד:

- מה דעתכם? אם יש לאיש מאה כבשים ואבד אחד מהם, האם לא יעזב את התשעים ותשעה על ההרים וילך לחפש את האובד? וכאשר ימצא אותו, אמן אומר אני לכם, ישמח עליו יותר מאשר על התשעים ותשעה שלא אבדו. כך אין רצון מלפני אביכם שבשמים שיאבד אחד מן הקטנים האלה (מתי יח 12-14).
- במצבים של אלימות והתעללות במשפחה, כמו גם מחוצה לה יש שני אובדים - הפוגע והנפגע.
 - על חברי הקהילה לחפש אחר הכבש שאבד. לחפש אחר הנפגע ואחר הפוגע ולעשות כל שביכולתם כדי להשיבם לחיק הקהילה.
 - הדאגה לשלום שני הכבשים האובדים, אשר אחד מהם פוגע ואחד נפגע, הינה מורכבת ויוצרת מתח בין הרצון להגן על הנפגע ועל הקהילה ועל הרצון להשיב את הפוגע לחיק הקהילה.

לבו של ישוע היה קשוב לנפגעים. בסיפור על השומרוני הטוב (לוקס י 30-37) לימד ישוע על האחריות שיש לנו לאלה שנפלו קרבן לאלימות ופשע:

אִישׁ אֶחָד יָרַד מִירוּשָׁלַיִם לְיַרְיָחוֹ וְנָפַל בְּיַד שׁוֹדְדִים. הִלְלוּ הַפְּשִׁיטוֹ אוֹתוֹ וְהִכּוּהוּ, וְהִלְכוּ לָהֶם בְּעֶזְבָם אוֹתוֹ מִטֵּל בֵּין מְנוֹת לְחַיִּים... וְהִנֵּה שׁוֹמְרוֹנִי אֶחָד, שֶׁעָבַר בַּדֶּרֶךְ, הִגִּיעַ אֵלָיו, וּכְשָׂרָאָה אוֹתוֹ נִתְמַלֵּא רַחֲמִים. נִגַּשׁ אֵלָיו, יִצַק שָׁמֶן וַיִּזֶן עַל פְּצָעָיו וְחָבַשׁ אוֹתָם. אַחֲרַי כֵּן הוֹשִׁיבוֹ עַל בְּהֵמָתוֹ וְהוֹבִיל אוֹתוֹ אֶל פְּנֵדֶק וְשָׁם דָּאָג לְצַרְכָּיו. לְמַחֲרָת הוֹצִיא שְׁנֵי דִינָרִים, נָתַנָם לְבַעַל הַפְּנֵדֶק וְאָמַר: 'דָּאָג לוֹ אֶתָּה; וְכָל מַה שֶׁתּוֹסִיף אַחֲזִיר לָךְ בְּשׁוּבִי'.

השומרוני העניק לו טיפול רפואי ראשוני, בלי לשאול שאלות. הוא נשא אותן למקום בטוח, דאג לכל צרכיו, שילם לאחור שידאג לו וחזר לבדוק מה מצבו.

לבו של ישוע היה קשוב גם לפוגעים

אִז הִבִּיאוּ הַסּוֹפְרִים וְהַפְּרוּשִׁים אִשָּׁה שֶׁנִּתְפַּסָּה בְּנֵאוּף, הֶעֱמִידוּ אוֹתָהּ בְּאִמְצָע וְאָמְרוּ לוֹ: 'רַבִּי, הָאִשָּׁה הַזֹּאת נִתְפַּסָּה בְּנֵאוּף, בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה. מִנְּשֵׂה צָנּוּ בַתּוֹרָה לְסַקֵּל נָשִׁים כְּאַלֶּה, וּמָה אַתָּה אוֹמֵר?' זֹאת אָמְרוּ כְּדֵי לְנַסּוֹת אוֹתוֹ, שֶׁיְהִיָּה לָהֶם בְּמַה לְהֶאֱשִׁימוֹ. אוּלַם יִשׁוּעַ הִתְכּוֹפֵף וּבִאֲצָבְעוֹ כָּתַב עַל הָאֶרֶץ. כְּשֶׁהוֹסִיפוּ לְשֹׂאֵל אוֹתוֹ, זָקַף קוֹמָתוֹ וְאָמַר: "מִי מִכֶּם נָקִי מִחַטָּא, שֶׁיְהִיָּה הוּא רִאשׁוֹן לְהַשְׁלִיךְ עָלֶיהָ אֶבֶן?" וְשׁוֹב הִתְכּוֹפֵף וְכָתַב עַל הָאֶרֶץ. כְּשֶׁמָּעַם זֹאת יָצְאוּ אֶחָד אֶחָד, הִחַל מִהַזְקִינִים. הוּא נוֹתֵר לְבַדּוֹ וְהָאִשָּׁה עוֹדְנָה בְּמִקּוּמָהּ. הִזְדַּקֵּף יִשׁוּעַ וְאָמַר לָהּ: "אִשָּׁה, אֵיפֹה הָם? הֵאֵם לֹא הִרְשִׁיעַ אוֹתְךָ אִישׁ?" הִשִּׁיבָה וְאָמְרָהּ: "אֵף לֹא אֶחָד, אֲדוֹנָי". אָמַר לָהּ: "גַּם אֲנִי אֵינְנִי מְרַשִּׁיעַ אוֹתְךָ; לְכִי וְאֵל תּוֹסִיפִי לְחַטָּא עוֹד" (יוחנן ח 3-7).

גם לבנו צריך להיות קשוב לנפגעים ולפוגעים. לכן, במקרים רגישים אלו, הדאגה לאובדים צריכה לבוא לידי ביטוי בשתי צורות:

(1) **בטווח הקצר:** סיום האלימות והבטחת הגנה לנפגעים: הבטחת שלומו הגופני, הנפשי והרוחני של הנפגע. לפעמים אף נדרש פירוד זמני בין בני המשפחה הפוגעים לנפגעים.

(2) **בטווח הארוך:** תוכחת הפוגע: להזמין את הפוגע לשוב בתשובה, לעזור לו לאחות את הפגיעה ולבנות מחדש את התא המשפחתי.

התערבות בטווח הקצר - סיום האלימות והבטחת הגנה לנפגעים

דרכי ביצוע:

- קיום חובת היידוע במקרים של אלימות בין בני זוג.
- קיום חובת הדיווח במקרים של אלימות ו/או התעללות בילדים.
- במקרים של צורך בטיפול רפואי: הפנייה למרפאה/בית חולים/מרכז חירום רפואי בהתאם.
- במקרים מתמשכים ו/או חמורים: הפסקת האלימות או ההתעללות על ידי בקשה של צווי הגנה ו/או העברת הנפגע/ים למקום מוגן (מקלט, בית בטוח) על ידי פנייה לגופים בתוך הקהילה המקומית או מחוצה לה (משטרה/רווחה/ארגוני סיוע).
- גם במקרים של שיתוף פעולה עם גורמים מחוץ לקהילה המקומית או בין קהילתיים, חשוב שקהילת המקור תמשיך ללוות את המשפחה.
- הענקת סיוע כלכלי וסיוע בטיפול בילדים על פי הצורך וככל הניתן.
- הפניית הצדדים לסיוע משפטי, ככל הנדרש.

מה צריך לקחת מהבית (ככל שניתן ובהתאם לנסיבות) במקרי חירום שבהם האישה ו/או הילדים צריכים לצאת מהבית?

- מפתחות נוספים לבית ו/או למכונית.
- מסמכים חשובים (מסמכים הקשורים לנכסים [חוזי שכירות], חשבונות בנק, הסמכים בין בני הזוג, רישיונות רכב, תעודות ביטוח, פוליסות ביטוח).
- מסמכים רפואיים (כרטיסי קופות חולים, פנקסי חיסונים, מרשמים, תעודות רפואיות וכו').
- מסמכים לימודיים (תעודות של הילדים, אבחונים וכו').
- תכשירים וחפצי ערך שאפשר יהיה למכור למקרה של צורך דחוף בכסף.
- תמונות של בני המשפחה.
- עצועים ומשחקים לילדים.

התערבות בטווח הארוך - איחוי הפגיעות והבנייה מחדש של התא המשפחתי

אם יִחָטָא לְךָ אַחִיךָ, לֵךְ וְהוֹכַח אֹתוֹ בֵּינְךָ וּבֵינִי לְבַד. אִם יִשְׁמַע לְךָ, קִנִּיתָ לְךָ אֶת אַחִיךָ. וְאִם לֹא יִשְׁמַע, קַח אֶתְךָ עֹד אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם, כְּדֵי שֶׁעַל פִּי שְׁנַיִם אוֹ שְׁלוּשָׁה עֲדִים יִקּוּם כָּל דְּבָר. אִם לֹא יִשְׁמַע לָהֶם, הֲגֵד לְקַהְלָה; וְאִם לֹא יִשְׁמַע גַּם לְקַהְלָה, שְׁיִהְיֶה לְךָ פְּגוּי וְכַמוֹכָס (מתי יח 15-17).

עקרונות בסיס ביישום התהליך לטווח הארוך:

"יִחָטָא לְךָ":

התהליך כולו מתאר את הנפגע כבעל הזכות והחובה להניע את תהליך התוכחה. לנפגע יש את הסמכות המוסרית. הוא זה שבכוחו לעמת, להתעמת, לדרוש דין וחשבון. הנפגע הוא שותף מרכזי בתהליך ויש עדיפות ראשונה לרצונותיו ודרישותיו. הוא אינו חלש ואינו מוחלש.

"הוֹכַח אֹתוֹ":

לפועל הוכיח (שורש יכ"ח) שתי משמעויות:

- (1) להראות באמצעים שונים שמהו נכון או אמת, לתת או להביא הוכחה;
- (2) להציב את המציאות, לפיה אדם טעה/חטא, בפני אותו אדם, במטרה להשיבו לדרך הישר.

המטרה של התוכחה היא להביא את האדם לכדי תיקון, למען ייטב לו. המניע לתוכחה הוא הרצון לסייע לאדם שסטה מדרך הישר לשוב אליה, שכן נאמר: לֹא תִשְׁנֵא אֶת אַחִיךָ בְּלִבְךָ; הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ, וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חָטָא" (ויקרא יט 17).

אין לפעול מתוך שנאה ולקוות לראות את האדם מקבל עונש וגמול על מעשיו, אלא לקוות לראות שהאדם יתקן את דרכיו. יש להיזהר פן נישא עליו חטא בכך שנשנא אותו בלי לתת לו הזדמנות לחזור בתשובה ולהשתקם.

"טוֹבָה תּוֹכַחַת מִגְלָה מֵאַהֲבָה מִסְתַּרְת" (משלי כז 5). תוכחה גלויה טובה יותר לאדם מן האשליה שמסכימים עם מעשיו. "כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה' יוֹכִיחַ" (משלי

הקהילה כגורם מאחה

ג 11-12); "אֲשֶׁרִי אֲנֹשׁ יוֹכְחֵנוּ אֱלֹהִי" (איוב ה 17). התוכחה היא בעצם ביטוי לאהבה.

במסגרת התוכחה האדם הנפגע יכול לשקף בפני הפוגע את המציאות של מעשי הפוגע ותוצאותיהם. באפשרותו להביע את כאבו, כעסו, תסכולו ולתת לפוגע הזדמנות להתמודד עמו.

"אם ישמע לך":

מובן שהכוונה כאן אינה רק לפעולה טכנית של שמיעה (יישמע לך, ולא ישמע אותך), אלא שמיעה במובן של קבלת התוכחה וכוונה לפעול לפיה. שכן, אם האח יקבל את התוכחה ויפעל על פיה, אזי "קִנִּיתָ לְךָ אֶת אַחִיךָ", כלומר "הרווחת אותו" חזרה.

מהם הסימנים לקבלת התוכחה? הודאה, לקיחת אחריות, הכרה בפגיעות ובכאב הנפגע, מתן דין וחשבון ואיחוי הפגיעות, מוכנות לשיקום ולטיפול ככל הנדרש - חזרה מלאה בתשובה.

יש מקרים שבהם יש להקדים ולעבוד עם הפוגע כדי שיהיה בכלל מסוגל לשמוע (בד"כ במקרים של תחלואה כפולה שבהם בנוסף לאלימות, יש צורך לטפל קודם בהתמכרות או במחלת נפש כזאת או אחרת אצל הפוגע).

שלבים בהתערבות:

שלב ראשון: אחד על אחד "לְבַד"

- הנפגע מנסה להוכיח את הפוגע.
- במצבי אלימות והתעללות במשפחה: סביר להניח שהנפגע ניסה פעמים רבות להסביר לפוגע בצורה כזו או אחרת שהתנהגותו אינה רצויה, אך לשווא.

← אם הפוגע אינו שומע

שלב שני: מספר אנשים נוספים

- הנפגע לוקח עמו אדם נוסף או שניים ויחד הם מוכיחים את הפוגע.
- אם הנפגע אינו מסוגל לעמוד מול הפוגע, יוכל להעניק את סמכותו לאחרים.
- לפעמים מוטב להוסיף צד שלישי שמתווך בין הצדדים, מנווט את השיחה, מקנה ביטחון לנפגע ומסייע לפוגע להקשיב.
- מומלץ לפנות לגורמים שלישיים שהפוגע מקבל את סמכויותיהם ו/או מכבד את דעתם.

← אם הפוגע אינו שומע

שלב שלישי: הקהילה

- הנפגע פונה לקהילה והקהילה כולה מוכיחה את הפוגע (בנוכחות הנפגע או לא - תלוי ברצונו וביכולתו).
- כשאדם אינו חוזר בתשובה, הוא מערער את שלומה של כלל הקהילה ולכן העניין הופך להיות עניין לכלל.
- במרבית המקרים קשר השתיקה במסגרת של אלימות/התעללות במשפחה מעניק את הכוח לפוגע להמשיך ולפגוע. הפנייה לקהילה מפרה באופן גורף את קשר השתיקה שנוצר סביב הפגיעה ובמקום קשר השתיקה נוצרת בושה מרתיעה (כולם יודעים).
- כשדברים עולים על פני השטח אין דרך לברוח מהתמודדות. חשוב להדגיש: אין מדובר בהודעה פומבית על מעשיו של הפוגע במסגרת האספה הראשית של הקהילה, אלא במפגש שיוחד לשם כך. במפגש זה יהיו נוכחים חברי גרעין הקהילה לשם הוכחת הפוגע.

← אם הפוגע אינו שומע

הפוגע אינו יכול לקחת עוד חלק בחיי הקהילה, אך דלת הקהילה נותרת פתוחה בעבורו.

יש להתייחס כאל גוי ומוכס כלפי מי שאינו מוכן לשמוע. ישוע התייחס לגויים ולמוכסים כחוטאים הזקוקים לישועתו ורפואתו. הוא ישב אתם ובישר להם על מלכות האלוהים. כשאדם פגע ואינו מוכן לחזור בתשובה, אל לקהילה לבזבז את כל הזמן והאנרגיות בטיפול בו, אולם חובתה של הקהילה להשאיר את הדלת פתוחה בעבורו, להבהיר לו שיש השלכות למעשים שלו אך גם תקווה והזדמנות לשיקום המשפחה וחזרה לקהילה.

כמו כן, תמיד יש לקחת בחשבון את האפשרות שהפוגע לא יודה בחלקו משום שהוא באמת מאמין בחפותו ו/או באמת חף מפשע. כמובן, אין למנוע מאדם את זכותו למשפט שבו יוכל לנסות ולהוכיח את חפותו.

אם הפוגע שומע בכל אחד מהשלבים ←

"קְנִיֵת לְךָ אֶת אָחִיךָ"

הפוגע מודה כי חטא, הוא מוכן לחזור בתשובה ולהשתנות. בהקשר זה, ראוי לזכור שבמצבי משבר במשפחה, לרוב לא די בתוכחה והודאה גרידא. כפי שראינו, "שמיעת" התוכחה פירושה הודאה, לקיחת אחריות (מצד הפוגע, לפעמים גם מצד הקהילה ובמקרים חריגים, גם מצד הנפגע), הכרה בפגיעות ובנזק שנגרם לנפגע/לקהילה, מתן דין וחשבון לנפגע/לקהילה, איחוי הפגיעות שנגרמו לנפגע/לקרוביו/לקהילה, מוכנות לשיקום ולטיפול ככל הנדרש, חזרה מלאה בתשובה. במקרים של משבר מתמשך ופגיעות מתמשכות, מדובר בתהליך המתרחש לאורך זמן.

לכן, במסגרת השלב שבו התחיל והסכים הפוגע לשמוע, מומלץ להתחייב ולערוך מפגש יחיד או סדרה של מפגשי היוועצות והחלטה שבהם ייוועדו הצדדים, גורמי תמיכה שלהם ונציגי הקהילה, כדי להסכים יחד על תכנית פיצוי, איחוי, ריצוי ושיקום לנפגע, לפוגע, לתא המשפחתי ולקהילה. תכנית זאת תוביל ל"שמיעת התוכחה" ול"קניית האח" חזרה לקהילה.

מפגשי היוועצות והחלטה

כל קהילה יכולה לחשוב על אופי וצורת מפגשים התואמים את אופייה. להלן כמה הצעות למבנה וכללים חיוניים להצלחת מפגשים מן הסוג הזה:

הרכב המשתתפים:

- היוועדות פוגע-נפגע: הפוגע והנפגע הם המשתתפים היחידים.
- היוועדות פוגע-נפגע-תומכים: הפוגע והנפגע הם המשתתפים העיקריים, כל אחד מהם מלווה באדם אחד או שניים כגורמי תמיכה.
- היוועדות פוגע-נפגע-קהילה: המשתתפים הם הפוגע, הנפגע, תומכיהם ונציגי הקהילה. מתאים בעיקר למצבים של פגיעה מתמשכת, התעללות מינית.

מתאם:

מומלץ שאת תהליך ההיוועצות ילווה מתאם מקצועי בתחום מדעי החברה או אדם בעל הכשרה בייעוץ או הנחיית קבוצות. חשוב שמתאם הקבוצה יהיה נטול אינטרסים, ללא נגיעה אישית למקרה. במצבים של אלימות או התעללות מינית במשפחה, מומלץ שיהיה זוג מתאמים (גבר ואישה).

תפקידו המרכזי של המתאם אינו להביע עמדה, אלא לאפשר תהליך הידברות סימטרי בין הצדדים, תוך חיזוק ושימור התקשורת הבין-אישית, ופתיחת ערוצים ליצירת הסכמות בין הצדדים.

בתוך כך, על המתאם ללוות את המשתתפים לאורך כל התהליך, לבחון את הסכמת הצדדים ומחויבותם לתהליך, להכין את המשתתפים, להגדיר מטרות, נקודות תורפה, צרכים, מחלוקות, להקפיד על שמירת הכללים, להנחות ולתחזק את התהליך, לשאול שאלות מנחות, לבקש הבהרות, לדאוג לתת מקום לרוח הקודש. להקדיש זמן לתפילה ולהקשבה בתפילה, לסייע לצדדים להגיע להסכמות, לעקוב אחר מילוי ההתחייבויות.

הסכמה:

תהליך של היוועצות והחלטה צריך להיעשות בהסכמה מלאה של הצדדים. יש להבהיר להם שדבר לא יקרה בלי הסכמתם ושיתופם המלא.

הגנה:

לאורך כל תהליך ההיוועצות וההחלטה, יש להשתדל להבטיח לנפגעים סביבה מוגנת. בין היתר, כדי להבטיח הגנה ושקיפות בתהליך, יש להתחייב על שמירת סודיות.

במקרים מסוימים שבהם הפוגע היה אלים באופן גופני ו/או מיני, והנפגע מעוניין להיות נוכח במפגשים עמו, מומלץ לשקול לערוך הערכת סיכון מצד הפוגע.

הואיל ואין ערבות להגנה מלאה, הרי שבמקרה שהנפגע או מתאם התהליך מרגישים שהנפגע אינו מסוגל לעמוד מול הפוגע, ניתן לערוך סדרה של מפגשים גם בלעדיו, אך חשוב שיהיה נוכח אדם שייצג את האינטרסים שלו וישמיע את קולו במקומו. לחילופין, ניתן לערוך מפגשים לסירוגין בהשתתפות הנפגע בלא הפוגע ובהשתתפות הפוגע בלא הנפגע.

הכנה:

מעבר להסכמת המשתתפים לתהליך, דרושים מפגשי הכנה עם כל אחד מהם. לדוגמה:

• שאלות הכנה לנפגע:

* איך השפיע המשבר עליך, על קרוביך? מה הנזק שנגרם לך? איך תרגיש אם הפוגע יבקש סליחה? האם אתה מעוניין ביחסים כלשהם עם הפוגע?

• שאלות הכנה לפוגע:

* מה משמעות החזרה בתשובה בעבורך? האם אתה מוכן לפצות את הנפגע? האם אתה מוכן לעשות כל שיידרש כדי להבטיח שלא תחזור על מעשיך? איך השפיע המשבר עליך, על קרוביך?

• **שלב ההכנה:** חשוב לשים לב לדברים הבאים:

- * מאבקי כוח ומניפולציה, נזק נפשי פוטנציאלי לנפגע (במיוחד במצבים בהם הוא סובל מפוסט-טראומה), צורך לא מאוזן של הנפגע לרצות את הפוגע.

• **תיאום ציפיות:**

- * לאחר ההסכמה וההכנה, מומלץ לערוך תיאום ציפיות מוסכם לפיו יסכימו הצדדים בנוגע לזהות המשתתפים בתהליך, תפקידם, כללי התנהגות, כללי התקשרות (בעיקר כללים הנוגעים לרשות הדיבור והקשבה), מחויבות להשתתף בתהליך עד סופו (אלא אם יחליטו כולם כי אין עוד טעם בכך), סודיות, שיתוף פעולה עם החלטות ותוצאות שיתקבלו בסוף התהליך.

• **סדר המפגשים:** מומלץ שסדרת המפגשים תכלול:

- * חזרה על ההסכמות.
- * ההכנה ותיאום הציפיות יתרחשו בנפרד.
- * סיפור המעשים שנעשו.
- * הודאת הפוגע בנוגע למעשים שעשה.
- * סיפורו של הנפגע (תחושות, שאלות, השלכות, הנזק שנגרם).
- * סיפורו של הפוגע (רקע, סיבות, תחושות, חרטה).
- * התייחסות מצד התומכים בנפגע.
- * התייחסות מצד התומכים בפוגע.
- * התייחסות של נציגי הקהילה (תיאור ההשפעה על הקהילה, האחריות של הקהילה).
- * דיון על תכנית שיקום מתאימה לפוגע, לנפגע ולמשפחה.
- * דיון על אפשרויות לאיחוי הנזק, עד הגעה לכדי הסכמות.

הקהילה כגורם מאחה

בסיום תהליך בניית התכנית, יחתמו הצדדים על הסכם פשוט, ריאליסטי ומפורט שיעגן את הסכמות הצדדים והמשתתפים לגבי: אופן הפיצוי של הנפגע/הקהילה, החובות המוטלות על הפוגע/הקהילה, המחויבות של הפוגע לתכנית השיקום, גורמי התמיכה בנפגע/בפוגע, גורמי פיקוח/מעקב/תיעוד וכו', מה יקרה באם יופרו ההסכמות וכו'.

דחיית המועד של מפגשי ההיוועצות:

במקרים שבהם הפוגע מראה רצון לשמוע ולקבל את התוכחה, אך הוא סובל מתחלואה כפולה (בעיות התמכרות, בעיות נפשיות), עשוי תהליך מקיף זה גם כן להידחות לשלב מאוחר, עד שהפוגע יתאזן מבחינה נפשית. במקרים שבהם לא היה מנוס מפנייה להליך הפלילי, עשוי תהליך זה להידחות לשלב מאוחר יותר. במצבים אלו, התהליך התוך קהילתי האמור יכול להיעשות באופן מקביל להליכים משפטיים ולהשפיע עליהם.

כוחה של המעורבות הקהילתית

משמעותה של היוועדות

עוד אומר אני לכם, אם שנים מכם יסכימו עלי אדמות בכל דבר אשר יבקשו, יהיה יהיה להם מאת אבי בשמים; כי במקום אשר שנים או שלושה נאספים לשמי שם אני בתוכם (מתי יח 19-20).

אלוהים הוא המרפא והמאחה, אך הקהילה יכולה לספק מרחב שבתוכו יוכל לפעול. במקרה של משבר, יש משקל רוחני להסכמות ולבקשות המשותפות המתקבלות בניסיון לפתור אותו.

הסכמות ובקשות הנוגעות לסליחה, ריצוי, חזרה בתשובה, שיקום ואיחוי של הפגיעות הן דוגמה חיה למפגש של צדק ושלו, חסד ואמת (תהילים פה 11). רוח אלוהים נוכחת ברגעים אלו, משום שהן דוגמאות קטנות לאופיו של ישוע ולמה שהשיג על הצלב כששבר מעגלים אנושיים אינסופיים של אלימות ונקם, בניגוד מוחלט ללוגיקה של העולם כשעשה זאת על ידי הסליחה.

משקלן של החלטות המתקבלות במפגשים:

כל מה שתאסרו על הארץ אסור יהיה בשמים וכל מה שתתירו על הארץ יהיה מתיר בשמים (מתי יח 18).

במצבים של קונפליקט או משבר, לקהילה ניתנה סמכות רוחנית מעין משפטית "לאסור ולהתיר" מעשים/פתרונות כאלו ואחרים על פי עקרונותיו של אלוהים.

הבראת קשר נפגע-פוגע:

הפגיעה קושרת בין הפוגע לנפגע בצורה לא בריאה. החטא והשלכותיו משפיעים על שניהם. לכן, הם זקוקים זה לזה כדי להתיר את הקשר ולחוות את השחרור מההשלכות המתמשכות של הפגיעה. הנפגע זקוק לכך שהפוגע ישמע אותו, יכיר בהשלכות הפגיעה בנפגע ויצטער על כך, ייקח אחריות על מעשיו, ייתן דין וחשבון על מעשיו, יעשה מעשים לאיחוי הפגיעה (פיצוי, שיקום וכו'). הפוגע זקוק לכך שהנפגע יספר את סיפורו ויעזור לו להבין איך ועד כמה התנהגותו גרמה לנזק. הוא זקוק לכך שהנפגע ישמע את וידויו ואולי אף יסלח לו. המפגש עם הנפגע עשוי לעזור לפוגע להתמודד עם רגשות האשמה שלו ולחזק את יכולתו להתחיל מחדש ולחזור לקהילה.

גבורת הסליחה:

כִּיפָּא נְגַשׁ וְשָׂאֵל אוֹתוֹ: "אֲדוֹנָי, כַּמָּה פְּעָמִים יַחֲטָא לִי אָחִי וְאֶסְלַח לוֹ? הֲאֵם עַד שְׁבַע פְּעָמִים?" הַשִּׁיב לוֹ יֵשׁוּעַ: "אֵינְנִי אוֹמֵר לָךְ עַד שְׁבַע פְּעָמִים אֶלָּא עַד שְׁבַעִים וְשִׁבְעִים" (מתי יח 21-22).

אִם יַחֲטָא אָחִיךָ הוֹכַח אוֹתוֹ, וְאִם יִתְחַרֵּט סְלַח לוֹ. וְגַם אִם שְׁבַע פְּעָמִים בְּיוֹם יַחֲטָא לָךְ וְשְׁבַע פְּעָמִים יִפְנֶה אֵלֶיךָ לְאָמֹר, "אֲנִי מִתְחַרֵּט" סְלַח לוֹ" (לוקס יז 3-4).

ישוע מלמד אותנו קודם כול לנסות ולהוכיח את הפוגעים בנו, לשים קץ לפגיעה, לדרוש דין וחשבון, לנסות לברר את המשבר, לתת הזדמנות לשינוי, לריצוי, לאיחוי. אחר כך - לסלוח, בין אם האדם הפוגע מקבל את התוכחה ומשנה דרכיו ובין אם לא.

ניתן ללמוד על אופייה של הסליחה מהצורה שבה סלח ישוע לאישה הנואפת, שרבים איימו לסקול אותה בגין ניאופיה והביאו אותה לפני ישוע, לראות כיצד ינהג בה (יוחנן ח 3-10). ישוע לא הרשיע את האישה, אך גם לא התיר לה לחזור לחטוא. סליחה אין פירושה לאפשר לאדם האחר להמשיך ולחטוא כלפינו. סליחה פירושה לשחרר את האדם שפגע בנו מחטאי העבר ובכך לאפשר לו לעצור את מעגל החטא.

במילים אחרות, הסליחה איננה הישארות במצבי סיכון של אלימות, התעללות או פגיעה, ובוודאי אין לדרוש מאדם שנפגע להישאר במצב כזה. זו לא משמעותה של סליחה. לדוגמה, במצבים של אלימות במשפחה, יש מעגל של התפרצות והתרחקות. הבעל מכה את אשתו ומצטער על כך, מכה אותה שוב ומצטער על כך. מובן שישוע לא התכוון שאדם שמתעללים בו יישאר נתון תחת אלימות ויוכה שבע פעמים ויותר ביום. אין זוהי משמעותה של הסליחה. הסליחה אינה חסד זול. הסליחה היא מצב נתון של לב הנפגע ברמה הרוחנית והרגשית. אי אפשר להכריח נפגע לסלוח ואל לנו להפעיל עליו כל לחץ או מניפולציה. הסליחה היא עניין שבין הנפגע לאלוהים והיא מחווה של חסד של הנפגע כלפי הפוגע. זוהי בחירה של הנפגע לבדו, לפני אלוהיו. יחד עם זאת, כדאי, בזמן הנכון, להסביר לנפגע על כוחה של הסליחה להביא להתחדשות, לשחרור מעול הפגיעה והשעבוד לה, לשבירת מעגלים של פגיעות, אלימות וענישה.

אפיקי טיפול ושיקום

אחת המטרות של המפגשים היא לקבל החלטות באשר לדרכי הטיפול והשיקום של כל אחד מבני המשפחה והמשפחה כולה. כמובן, מאחר שכל משפחה הסובלת מאלימות והתעללות היא שונה, טיפול יעיל צריך להיות מכוון לבעיות ולליקויים של המשפחה המטופלת. חשוב לציין כי במקרים של תחלואה כפולה של אחד מבני המשפחה (אלימות בתוספת התמכרויות, בעיות נפשיות ו/או פדופיליה), ייתכן צורך בטיפול מקביל ו/או קודם בבעיה הנוספת. באופן כללי, הן עבור הפוגע והן עבור הנפגע, קבלת אחריות עצמית היא הדרך הבטוחה לשיקום. לקיחת אחריות מצד הנפגעים פירושה להכיר בערכם וביכולתם לדאוג לעצמם ולשנות את המצב. לקיחת אחריות מצד הפוגעים משמעה לחזור בתשובה ולהפסיק להאשים אחרים בסבלם ובתוצאות מעשיהם.

שיטות הטיפול השונות עשויות לסייע לפוגעים ולנפגעים לשאת באחריות ולהביא תקווה לשיקום המשפחה.

טיפול בנשים נפגעות אלימות

יציאתה של אישה ממעגל אלימות הוא תהליך ארוך של ריפוי נפשי היכול להתקיים רק בעזרת תמיכה רגשית ומעשית, אינטנסיבית ומקיפה, המכבדת את האישה כישות עצמאית, בעלת רצון חופשי משל עצמה. גרעין חוויית הטראומה הנפשית שחוותה האישה המוכה הוא נישולה מכוח וניתוקה מן הסביבה. לכן, צריכה ההחלמה להיות מבוססת על הקניית כישורים נפשיים כמו אמון בסיסי, עצמאות ויזמה שנפגעו או עוותו בידי גורם פוגע או אלים, כמו גם יצירת קשרים חדשים ובונים.

טיפול פרטני:

- כיוון שהטראומה של נשים נפגעות אלימות התרחשה במסגרת של קשר, אזי הסביבה הבין-אישית של הקשר הטיפולי תעורר רגשות מעורבים ולכן יש לשים דגש רב על בניית אמון בטיפול הפרטני.
- הטיפול בנפגעות אלימות מאופיין בהתמקדות בהיבטים השונים של האלימות בחיי האישה, תוך שימת דגש על המרכיבים האפקטיביים (רגשיים), הקוגניטיביים, ההתנהגותיים והבין-אישיים.
- בין היתר, עוסק הטיפול בשאלות של חיבור וניתוק, משום שנשים נפגעות אלימות מפתחות מנגנון שבו הן מתנתקות מן המציאות כדי לא להרגיש, כך שיוכלו לשמור על הקשר האלים בלי להתעמת עם הסכנה הטמונה בו.

טיפול קבוצתי:

- נשים מוכות רבות חשות שהן לבד עם הבעיה שלהן. בקבוצה טיפולית פוגשות הנשים עוד נשים שסובלות מאותה בעיה. המפגש הקבוצתי נותן הרבה כוח ותמיכה למשתתפות והבנה שהן אינן אשמות במצבן.

כוחה של המעורבות הקהילתית

- בקבוצה, האישה יכולה לספר את סיפורה במקום בטוח, לשתף בתחושותיה הקשות, להרגיש שמכילים אותה בלי לשפוט אותה, תחושה שמהווה מרכיב חשוב מאוד בדרך להחלמה.
- הקבוצה מסייעת לאישה בהפרכת אמונות שגויות. האישה לומדת להבין שאלומות איננה גזרת גורל, שהיא איננה חייבת להסכים לחיות תחת איומי טרור ופחד.
- בקבוצה מקבלת האישה מידע מקצועי לגבי המנגנונים המשפיעים על מעגל האלימות במשפחה. היא לומדת לזהות את המעגל ולקבל כלים יעילים כיצד למנוע את גלגולו.

חיזוק מיומנויות הוריות לנשים נפגעות אלימות:

אימהותן של נשים הסובלות מאלימות נפגעת בכל רבדיה: יכולתה של האישה להיות אמפאיתית לילדיה, להיות מקור לנחמה וביטחון לילדיה, יכולתה לתפקד כאם וכו'.

טיפול המתמקד בחיזוק מיומנויות הוריות מפחית את תחושת הדחק של הנשים ביחס לאימהותן ועוזר להן להעריך את היכולות והמיומנויות שלהן כאימהות.

טיפול בילדים נפגעי אלימות והתעללות

לילדים נפגעים דרוש טיפול רחב היקף בהשלכות הרגשיות וההתנהגותיות מהם הם עלולים לסבול.

הטיפול הנפשי של ילדים צעירים מצריך בדרך כלל מעורבות רבה, באם אפשר, של לפחות אחד מהוריהם ולכן הם עשויים להפיק תועלת מטיפול משפחתי, או טיפול פרטני עם הדרכת הורים.

מתבגרים נוטים להיות יותר עצמאיים ולכן יכולים להפיק תועלת מטיפול פרטני או קבוצתי, כאשר טיפול קבוצתי עשוי לתרום לאחר שנעשתה התקדמות מסוימת במפגשים הפרטניים.

טיפול פרטני:

- הטיפול הפרטני מספק לילד הזדמנויות לעיבוד רגשות של כאב, להקניית טכניקות של שליטה בחרדה, לזיהוי מוקדם של סימני כעס ולתרגול מיומנויות אלו.
- ילד נפגע אלימות עלול לפתח תפיסות שגויות כגון: אדם צריך לדכא כעס כי הוא יכול לצאת מכלל שליטה; נפגע האלימות הוא האשם; אנשים שפוגעים באחרים לא יסתבכו בעקבות מעשיהם; אלימות ואיומים ישיגו את המטרה, יעזרו לנצח ולפתור בעיות; אדם יכול לאהוב ולהתעלל בו-זמנית; אי שוויון בין חזקים לחלשים הוא דבר לגיטימי; נשים הן חלשות, חסרות אוניס או טיפשות.
- הטיפול הפרטני עוזר לילד לתקן תפיסות שגויות אלה ואחרות לגבי יחסים, משפחה, חברה, רגש ומוסר.

טיפול קבוצתי:

- הקבוצה עוזרת לילד להבין שהוא אינו לבד ושיש עוד ילדים במצב דומה לשלו. היא מסייעת לחזק את הביטחון העצמי של הילד ולשקם את אמונו בקרובי משפחה ובאנשים בכלל.
- הקבוצה עוזרת לילדים לרכוש מיומנויות חברתיות, לנהל אינטראקציות חיוביות עם ילדים אחרים ולמצוא פתרונות לבעיות ודרכים להתמודד עם מצבי לחץ או עם מצבים חברתיים בעייתיים.

תרפיות, הטיפולים השונים:

- פעמים רבות, ילדים מתקשים להביע עצמם באופן מילולי, כך שטיפול ללא שיחה שיאפשר הבעת רגשות תוך עקיפת מחסומים והתנגדויות העולות בטיפול בין-אישי, יועיל להם יותר. תרפיות שונות עשויות לסייע לילד לחזק את דימויו העצמי על ידי טיפוח כישוריו הייחודיים.
- טיפול בתנועה: משלב חוויות תנועתיות שונות ומקדם אינטגרציה רגשית, גופנית, חברתית וקוגניטיבית.

כוחה של המעורבות הקהילתית

- טיפול בעזרת בעלי חיים: מקדם תפקוד עצמאי, התנסות ועיבוד סימבולי של חוויות. התעוררות רגשות קרבה ו/או חשש מבעל חיים, מאפשרת לבחון ולקדם דרכי התמודדות וכישורים תקשורתיים וחברתיים.
- טיפול באומנות: מאפשר להביע מחשבות ורגשות, מודעים או שאינם מודעים.
- טיפול באמצעות משחק: משחקי חשיבה, דמיון, קופסה, מחשב, ספורט ועוד הם כלי ההבעה והתקשורת הטבעיים לילד שמאפשרים לו להביע את עצמו באמצעותם ולדבר על קשייו.
- טיפול באמצעות דרמה: מאפשר לילד "לשחק" את עצמו, או דמות אחרת, להתבונן בעצמו בתפקיד או בנושא, שהוא בעייתי או קשה, ממרחק בטוח ("זה לא אני, זו הדמות") ובכך, לחוות את המציאות שלו ולעבד אותה. כך הוא גם יוכל לשלב אל תוך חיי היום יום שלו מגוון תפקידים והתנהגויות.
- טיפול באמצעות מוסיקה: עוזר לשפר את יכולת הריכוז ומיקוד הקשב, לשנות ולשפר תבניות חשיבה, לפתח ולשקם שפה ותקשורת.
- טיפול באמצעות סיפור (ביבליותרפיה): מסייע להבנה עצמית, למניעה ולפתרון בעיות נפשיות וחברתיות באמצעות קריאה עצמית או מודרכת המעוררת אצל הילד רגשות שונים.

סיוע לגברים אלימים

הקושי של גבר אלים להגיע לטיפול נובע מתוך הצורך שלו בשליטה מלאה במצב, והקושי שלו להיות בעמדת החלש והזקוק לעזרה. זאת משום שבתהליך הטיפולי הוא אמור לשחרר שליטה ולאפשר למטפל לעזור לו. בדרך כלל, גברים אלימים מגיעים לטיפול כאשר מופעל עליהם לחץ שיש בו מבחינתם איום ממשי על אבדן גדול יותר (אבדן שליטה, פגיעה בשמם הטוב וכו') מאשר האיום שמצל עליהם בעת הטיפול. מסיבה זו, לא פעם מגיעים גברים אלימים לטיפול מרצון, אך מתוך מניע תועלתני (כגון הימנעות מהגשת תלונה נגדם) ורבים נושרים כאשר מטרתם הושגה. לכן, לפעמים, תכניות טיפול

המבוססות על רצונו של הגבר בלבד אינן מאפשרות טיפול תובעני ומחייב, כפי שמאפשרות תכניות טיפול המבוססות על חובה חוקית או משפטית.

מטרות עיקריות לטיפול בגברים אלימים:

- הבנה והפנמה של השפעות ההתנהגות שלהם על בני משפחתם ועל עצמם.
- הכרה בהתנהגות השלילית: לא רק בהתנהגות האלימה (הנראית בבירור לעין), אלא גם בהתעללות הפסיכולוגית ובהתנהגויות שליליות אחרות.
- זיהוי שרשרת האירועים שמובילה לתקריות אלימות, תוך הגברת המודעות לרמזים פסיכולוגיים, קוגניטיביים ומצביים שיכולים להזהיר מפני ההתנהגות האלימה.
- למידת מגוון רחב של התנהגויות לא אלימות: החלפת הרמזים להתנהגות אלימה בהתנהגות לא אלימה, התנתקות ממצב המזוהה כמצב סיכון פוטנציאלי לאלימות.

טיפול קבוצתי:

- הטיפול הקבוצתי הוא הטיפול המועדף כיום בגברים אלימים, לרבות אבות מתעללים מינית.
- הקבוצה ממעיטה את תחושת הבידוד והשונות של הגבר האלים ומציעה עזרה הדדית והזדהות.
- הקבוצה מסייעת בפיתוח נורמות לשינוי אישי וחברתי ומציעה לגבר האלים מגוון של דגמים ומקורות משוב המציעים התבוננות עצמית ושינוי דפוסי חשיבה.
- הקבוצה מספקת הזדמנות לגבר האלים לעזור לאחרים ולתמוך בהם. כאשר הוא תומך ומלמד, הוא אינו רק עוזר לאחרים, אלא גם מחזק את הלמידה העצמית שלו.
- הקבוצה מקשה על הגבר האלים להכחיש או למזער את אחריותו למעשיו, כאשר גברים הנמצאים במצב דומה לשלו מתעמתים אתו.
- הקבוצה מפחיתה את תחושת הבושה של הגבר האלים, באופן המאפשר לו לקחת אחריות על התנהגותו ולאזור אומץ לשנותה.

כוחה של המעורבות הקהילתית

- מערכות היחסים המתפתחות בין המשתתפים מפחיתות את התלות של הגבר בבת הזוג ואת הציפייה שהיא תטפל בכל צרכיו הרגשיים.

טיפול פרטני:

- רוב תכניות ההתערבות לגברים אלימים מאפשרות טיפול פרטני במקביל לטיפול הקבוצתי.
- ברוב המקרים, תוכן השיחות האישיות מתמקד בחומרים המוצגים בטיפול הקבוצתי, אך הטיפול הפרטני מאפשר יותר תשומת לב אישית, מאשר זו המתאפשרת ליחיד בקבוצה.
- במקרים אחרים, ניתן טיפול פרטני משום שהאלימות/ההתעללות המינית נובעת מהפרעת אישיות או מחוויית טראומה מוקדמת.

טיפול זוגי

רלוונטי בעיקר לאלימות בין בני זוג:

- טיפול זוגי אינו מתאים במצב של אלימות פעילה כלפי בן זוג ו/או כאשר הגבר האלים אינו מכיר בבעיה שלו, אינו מגלה כל מוטיבציה לשינוי עצמי ומאשים את אשתו ו/או אחרים במצב.
- הטיפול הזוגי כולל בדרך כלל גם טיפול בנפרד לכל אחד מבני הזוג, בנקודות זמן שונות ולפי הצורך.
- הטיפול הזוגי מאפשר תרגול של טכניקות וכישורים למניעת אלימות, יחד עם בת הזוג ותחת פיקוח.
- טיפול זוגי עלול להיות מסוכן ולא מתאים במקרים שבהם נשים לא ירצו להעלות נושאים רגישים, לחלוק על בני זוגן או להתעמת עמם מפחד מפני פעולת תגמול.
- בבסיס הטיפול הזוגי עומד העיקרון שלפיו המטפל נשאר ניטרלי בנוגע למחלוקות שמעלים בני הזוג. במקרים של בן זוג אלים, ניטרליות זו עלולה להעביר מסר של אחריות שווה של הגבר והאישה לאלימות. לכן,

- גישה ניטראלית בטיפול זוגי במצבים של אלימות במשפחה צריכה להינקט בזהירות רבה בהקשר זה.
- בדרך כלל, מומלץ להתחיל טיפול זוגי רק לאחר שהגבר המכה עבר תהליך טיפולי והפסיק את האלימות הגופנית. בכל מקרה, חשוב לברר עם האישה האם היא מרגישה בטוחה במפגשים הזוגיים.

סיוע להורים אלימים

התערבות בנושא הורות מסייעת להורה האלים להבין את ילדיו, את צרכיהם ואת הפגיעה בהם. מהלך זה מסייע לו, מעודד וממריץ אותו לטפל בדפוסים האלימים שלו.

מטרות הטיפול בהורים אלימים ו/או מתעללים הן:

- הגברת יכולת ההתבוננות העצמית של ההורים.
- הגברת האמפתיה של ההורים ביחס לרגשות ילדיהם.
- הגברת הבנתם של ההורים ביחס להשפעות האלימות על ילדיהם.
- הגברת מעורבותם של ההורים בחיי ילדיהם וגיוונם.
- הרחבת מאגר המיומנויות ההוריות של ההורים.
- שיפור באופן שבו אומדים ההורים את יכולותיהם ההוריות.

דוגמאות להתערבות:

- למידה של טכניקות לשליטה בכעס (שיפור שיטות ההתמודדות של ההורה, זיהוי רגשות כעס לפני תגובה וכו'). מתאימה להורים שסובלים מחוסר יכולת לשלוט בכעס בצורה ראויה.
- הקנייה של מיומנויות שימושיות כמו הקשבה אקטיבית, תקשורת ברורה ועקבית, שיטות בלתי אלימות להשגת משמעת וכו'. מתאימה להורים שאינם מודעים לשיטות הורות יעילות.
- קישור ההורים עם גורמים רפואיים ו/או סוציאליים שיכולים לטפל בנסיבות החיצוניות מתאים להורים שסובלים מלחצים חיצוניים כמו בעיות

כלכליות, קשיים בין-אישיים, משברים בנישואין, הפרעות נפשיות, מחלות נפש או התמכרויות לסמים ואלכוהול.

טיפול משפחתי

טיפול משפחתי מתבסס על תיאוריות פסיכולוגיות טיפוליות שונות, הבוחנות את תפקוד האדם במסגרת המשפחתית, כחלק בלתי נפרד ממכלול של תהליכים רגשיים ודינמיים, המתרחשים בין בני המשפחה. קיימים סוגים שונים של טיפול משפחתי: טיפול קצר, טיפול ממוקד מטרה, טיפול ארוך טווח וטיפול משולב.

חשוב לגבש הסכמה משפחתית רחבה וכוללת ככל שניתן לגבי נחיצותו של טיפול משפחתי מתוך התחייבות אישית של כל אחד מבני המשפחה. על כל אחד מבני המשפחה להשקיע בתהליך הטיפולי כל משאב נפשי נדרש וכל מאמץ הכרחי, לרבות טכני, שכן לעתים צריך לצאת מוקדם מהעבודה, להתארגן לצורך הטיפול.

הטיפול המשפחתי מאפשר למשפחה להתמודד בהצלחה עם נושאים שבאופן רגיל קשה להעלותם לשיחה במסגרת משפחתית. טיפול משפחתי מהווה מסגרת שבו יכולות לעלות כל התחושות והמחשבות. הטיפול מאפשר לבני המשפחה ללמוד שיח חדש, תרבותי, קשוב, מאופק.

בטיפול המשפחתי כל משפחה מומשגת כיחידה מערכתית שלמה הנמצאת במוקד ההתייחסות הטיפולית, כאשר הפרט אינו מוצא מההקשר המשפחתי. המטרה היא להבין בעיות במשפחה ולמצוא להן פתרונות בהקשרים המשפחתיים ולא בקרב הפרט.

הטיפול המשפחתי מגדיר את הפרט כסוכן לשינוי, ומנסה ללמוד מה מאפיין אותו ברמה התפקודית ביחס לבני המשפחה האחרים. המטפל מעוניין לאתר את הפוטנציאל הטמון בפרט ולתרגמו למגוון התנהגויות אפשריות שאינן באות לידי ביטוי בגלל ההקשר שבתוכו הוא חי. התכלית היא להפעיל את המשפחה כך שכל פרט יקבל על עצמו אחריות בתהליך השינוי בטיפול.

החייאתם של הקונפליקטים המשפחתיים כמו שהם בשעת הטיפולים ושחזורם מסייעים לזהות את משחק התפקידים של בני המשפחה (כגון: המזינים, המרפאים והמאשימים). כך גם ניתן לאבחן את אפיוני המשפחה על ידי מיפוי עמדות יחסיות של בני המשפחה זה מול זה, מידת שיתוף הפעולה ביניהם, קונפליקטים גלויים או סמויים ודרכים שבהן המשפחה פותרת או איננה פותרת אותם.

לפעמים, במסגרת ההתערבויות הפעילות יינתנו הנחיות לבני המשפחה לביצוע מטלות מסוימות בזמן הפגישה ומחוצה לה, במטרה לגרום לשינוי ביחסים בין בני המשפחה: הוראות לניהול משא ומתן בין בני המשפחה, הסכמים וחוזים, שינוי שיטות שליטה ושיטות תגמול, עבודה על מערכות יחסים מסוימות (בין הורה לילד, בין בני זוג), הכוונת המשפחה בתכנון לעתיד, שיפור האווירה ושיפור באיכות חייהם של בני המשפחה, סיוע בהשמה של חוקי משפחה ברורים, עבודה על תקשורת רגשית לקויה בין בני המשפחה.

חיפוש ואיתור הכוחות במשפחה, מנתב את המשפחה להתארגנות חדשה ותפקוד במציאות שבה היא חיה.

טיפול משפחתי אינו מתאים במצב של אלימות פעילה במשפחה או כאשר הפוגע אינו מכיר בבעיה שלו, אינו מגלה כל מוטיבציה לשינוי עצמי ומאשים את משפחתו ו/או אחרים במצב.

מומלץ להתחיל בטיפול זה רק לאחר שהפוגע עבר תהליך טיפולי והפסיק את האלימות הגופנית. בכל מקרה, חשוב לברר עם הנפגעים אם הם מרגישים בטוחים במפגשים המשפחתיים ולאחריהם.

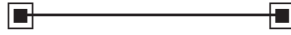
סיוע כלכלי למשפחה במשבר

כאשר הורה אלים מופרד ממשפחתו על ידי השלטונות ו/או בשל תהליך טיפולי שבו הוא נמצא, ייתכן ולא יהיה באפשרותו לדאוג לכלכלת בני משפחתו, דבר אשר יחייב את בני המשפחה ללמוד להתנהל כלכלית בלא גורם פרנסה עיקרי או משני.

דרכי התמודדות מוצעות

- **קבלת ייעוץ כלכלי למשפחה:** ייעוץ מסוג זה יסייע למשפחה לבחון את תרבות ההוצאות של בני המשפחה, וללמוד התנהלות כלכלית נבונה.
- **קבלת ייעוץ משפטי:** ייעוץ מסוג זה יעזור למשפחה להבין מהן ההטבות להן זכאים בני המשפחה על פי חוק (בתחומי רווחה, ביטוח לאומי ודיוור) וכיצד להשיגן.
- **מאמץ משותף:** על כל איבר במשפחה לנסות ולתרום למאמץ הכלכלי המשפחתי, בהתאם לגיל וליכולת.
- **סיוע מן הקהילה:** באחריות הקהילה לוודא שמרכיבי חייהם החיוניים של בני המשפחה יסופקו להם (אוכל, מחסה, חינוך ולבוש). על כל משפחות הקהילה להתאחד ולתת כפי יכולתן למען אותה משפחה במשבר. כמובן, במקרה שבו הקהילה ממלאת מקום של מקור פרנסה עיקרי, יש חשיבות רבה לשקיפות כלכלית מרבית מצד המשפחה.
- בקשת סיוע מקרובי משפחה.
- בקשת סיוע מקרנות סיוע.

הצדק בכתבי הקודש

צדק נוגע בראש ובראשונה למערכות היחסים עם אלוהים, האדם והקהילה. צדק משמעו למלא את הדרישות והחובות של מערכת היחסים ולשקם מערכות יחסים שבהן לא מולאו הדרישות כראוי.

בימי בראשית הבטיח אלוהים כי: "כָּל הַיָּג קָיָן, שְׁבַעֲתִים יִקָּם" (בראשית ד 15). יתרה מזאת, לְמַךְ שָׁגַם הוּא הֵרַג אָדָם אַחֵר הַגְדִּיל וְהִכְרִיז: "כִּי שְׁבַעֲתִים יִקָּם קָיָן; וְלְמַךְ, שְׁבַעֲתִים יִשְׁבָּעָה" (פסוק 24). כלומר, העונש הבא כנקמה הוא פי שבע ואף שבעים ושבעה ממעשה הגמול/הנקם.

מאוחר יותר, על פי התורה - העונש הגמולי הפך פרופורציונאלי למעשה:

וְאִישׁ, כִּי יִתֵּן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ כְּאֲשֶׁר עָשָׂה, כֵּן יַעֲשֶׂה לוֹ. שָׁבַר, תַּחַת שֶׁבַר, עֵינַי תַּחַת עֵינַי, שֶׁן תַּחַת שֶׁן כְּאֲשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם, כֵּן יִנָּתֵן בּוֹ (ויקרא כד 19-20).

לאחר מכן, נביאים ומלכים דיברו בה בעת הן על הצדק, הצדקה, האמת והמשפט של אלוהים, הן על החסד, האהבה, הרחמים והשלום. ככתוב, למשל בזכריה ח 16:

אַמֶּת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שְׁפָטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם.

ישוע קרא תיגר על רף ימי בראשית והתורה, משום שלפיו, ענישה כנקמה אינה מהווה עשייה של צדק. ישוע טען שהאהבה והחסד הם הכוחות שיכולים לשבור את מעגל האלימות, הכעס והנקם.

אלפי שנים אחר כך, עודד אותנו ישוע לפעול על פי מידת החסד:

אֵינְנִי אוֹמֵר לָכֶם עַד שְׁבַע פְּעָמִים אֶלָּא עַד שְׁבַעֲתִים וְשִׁבְעִים (מתי יח 22).

ישוע המשיך ואמר:

שְׁמַעְתֶּם כִּי נֹאמַר 'עֵין תַּחַת עֵין, שֵׁן תַּחַת שֵׁן'. וְאֲנִי אוֹמֵר לָכֶם שְׁלֵא לְהִתְקוֹמֵם
עַל עוֹשֵׂה הָרַע (מתי ה' 38-39).

ישוע היווה במותו על חטאינו את המפגש בין הצדק והשלום, בין החסד והאמת. הוא הפיג את המתח או הניגוד ששרו בין שתי קבוצות המושגים (צדק וחמלה). ישוע אפשר לחמלה להיות אמצעי לעשיית צדק. הוא לימד אותנו שקבלה מלאת חסד של היכולות האנושיות הכושלות הינה חיונית להשגת הצדק ואיחוי של מערכות יחסים רעועות. במובנים רבים, העולם עודו פועל על פי תפיסת העולם של ימי בראשית. החברה האנושית שמה לעצמה מטרה להעניש יותר מאשר לשקם. הגמול והנקם עומדים בלב השיטה העונשית-הפלילית, מתוך אמונה שזה ישליט סדר בחברה או ימנע פשע ואלימות. אולם, מחקרים רק מלמדים על כישלון המערכת הפלילית, משום שהצדק האנושי הגמולי אינו פותר את הקושי האנושי.

החברה האנושית מתייגת את האדם הפוגע מתוך פריזמה של תכונה, מעשה או רצף מעשים, בעוד ישוע מלמד אותנו להסתכל על האדם כמכלול, לאהוב אותו ובו בזמן לגנות את מעשיו. הוא אומר "שְׁלֵא לְהִתְקוֹמֵם עַל עוֹשֵׂה הָרַע" (מתי ה' 39), אולם כן לצאת כנגד הרע עצמו, בתקווה "לקנות" את אחינו חזרה לאלוהים ולקהילה.

השיטה העונשית של החברה האנושית מעודדת אדם שלא לקחת אחריות על מעשיו, שכן היא הפכה לטקטיקה של סדרי דין, ראיות ופרשנויות, במסגרתה הכחשה של ביצוע עברה איננה מהווה בהכרח אמירה כגון "לא עשיתי", אלא "תוכיחו שעשיתי".

ישוע החליף את שתי הקטגוריות המקובלות, זכאי ואשם, בשתי קטגוריות שונות בתכלית: חוטאים שמודים וחוטאים שמכחישים. ישוע מעודד את האדם לקבל אחריות על מעשיו ולתת דין וחשבון, שכן על פי דרכו של ישוע, הרווח מן ההודאה והחזרה בתשובה גדול לאין ערוך מן הרווח שבהכחשה.

השיטה העונשית מקדמת לגליסטיות, מעקרת את קולם של הנפגע והפוגע, "גונבת" מהם את הקונפליקט והופכת אנשים לתיקים ממוספרים. הנפגע מוצא מחוץ למשוואה, החברה כגורם משפיע (לטוב ולרע) כלל אינה מובאת בחשבון והפוגע הופך לקרבן של המערכת. מעגל האלימות נמשך.

הצדק בכתבי הקודש

החוק ומערכת המשפט האנושית עשויים כמובן להיות חיוניים במקרים שונים. כמו, למשל במקרה שבו אדם אינו מודה במעשיו משום שבאמת לא עשה את המעשה כדי שיוכל להוכיח את חפותו. כמו כן, במקרה שבו אדם אינו מודה משום שאינו מוכן לחזור בתשובה, עשוי אלוהים להשתמש במערכת החוק והמשפט האנושית בכדי לרכך את לבו של אותו אדם ולפנות בו מקום לשינוי ולתקווה.

נדמה כי הדרך שמעודד אותנו ישוע לנקוט בה היא הדרך האידיאלית. דרך זו מחזירה את השליטה על הקונפליקט לידי הצדדים המעורבים ולידי הקהילה כגורם מכיל ותומך, לא בתהליך יריבי אלא שיתופי, שאינו נצמד להוראות קבועות. התהליך כולל בתוכו ניסיון למפגש אנושי בין הצדדים המעורבים, מפגש שבו רגשות יכולים להיות מובעים בלי מסננות משפטיות פרשניות המאפשר שינוי אמתי של הלב.

המוקד של ישוע הוא על מצב לבו של האדם ועל הנזק שנגרם ולא על החוקים שהופרו. הנזק שנגרם מוגדר לא במונחים של עברה על חוק אלא במונחים של פגיעה בקשר עם אלוהים, האדם והקהילה. הנפגע עצמו הוא המניע את התהליך, הוא מגדיר את הפגיעה בו במונחיו שלו ומשפיע ישירות על התגובה החברתית למעשה. כך, מציע לנו האדון ישוע להביא לאיחוי וריפוי מערכת היחסים בין הפוגע לנפגע לקהילה ולאלוהיו.

הצהרת הקהילה בנוגע לאלימות והתעללות במשפחה

אלימות והתעללות במשפחה הן חלק מהכשלים הגדולים ביותר של החברה מבחינה אנושית, מוסרית, רוחנית וחברתית. באחריות הקהילה המשיחית לנקוט עמדה כנגד התופעה של אלימות והתעללות במשפחה ולהתמודד עמה.

בהתאם לכך, אנו כקהילה, מצהירים כדלקמן:

- המשפחה היא נזר בריאתו של אלוהים.
- חשיבותה של שלמות המשפחה שוות ערך לחשיבות שלום המשפחה.
- טובתן של המשפחות בקהילה שלנו היא באחריות שלנו.
- אלימות והתעללות במשפחה אינן מקובלות, ולעולם לא יהיו מוצדקות.

לאור ההצהרות הנ"ל אנו מתחייבים, כדלקמן:

- לא לסבול כל גילויי אלימות ו/או התעללות במשפחות החברות בקהילתנו.
- לשאוף לספק מקומות בטוחים עבור הילדים והמשפחות של הקהילות שלנו.
- לקחת אחריות על מקרים של אלימות במשפחה בקהילה שלנו.
- לא להעלים עין מן התופעה, ולשמוע את זעקתם של הנפגעים.
- לפתח אמצעים שיסייעו לנפגעים ולפוגעים לדווח על מצבי משבר ולקבל סיוע.
- לוודא שהצוות שלנו יוכשר להתמודד עם מצבים של אלימות והתעללות במשפחה ולהיענות להם.
- להגן על ילדים, נשים וגברים שנפגעו מאלימות זו.

הצהרת הקהילה בנוגע לאלימות והתעללות במשפחה

- לדרוש דין וחשבון מן הצד הפוגע ולספק תמיכה לנפגעים.
- לסייע לנפגעים לקבל את הסיוע המגיע להם כחוק.
- ליידע את הנפגעים לגבי המדיניות הממשלתית.
- לשתף פעולה עם ארגונים וגורמים שונים בחברה כדי לוודא שמשפחות הסובלות מאלימות יטופלו.
- להטיף נגד כל גילוי של אלימות והתעללות במשפחה.

ביבליוגרפיה

1. הרמן, ג. ל. (1992). טראומה והחלמה. תל אביב: עם עובד.
2. וילצ'ק-אביעד י., מזא"ה י. (עורכים). (2014). אלימות אילמת-גברים כקורבנות. הוצאת אוניברסיטת אריאל שבשומרון.
3. יאלום א., לשץ' מ. (2006). טיפול קבוצתי תיאוריה ומעשה. ירושלים: כנרת, מאגנס.
4. הרמל י., נחשון-גליק צ. (2002). תופעת האלימות במשפחה, מאפיינים ומענים טיפוליים בישראל. רפואה ומשפט, גיליון 26.
5. יסעור בורוכוביץ, ד. (2003). אלימות אינטימית: עולמם הרגשי של גברים מכים. תל אביב: רסלינג.
6. קירשנבאום, א. (2009) ויקטימולוגיה והמשפט העברי: התמקדות בקורבן ובנפגע העבירה. משפט ועסקים י', 147-182.
7. שפירא, ה. (2006). ילדים בסיכון - ענישה, התעללות נפשית וגופנית והגבול שביניהם, הסנגור 111, 5.
8. Enns E., Myers C. (2009). *Ambassadors of reconciliation volume 2: Diverse Christian practices of restorative justice and peacemaking*. Maryknoll: Orbis Books.
9. Fortune M., Marshall J. (2002). *Forgiveness and Abuse: Jewish and Christian Reflections*. Issue of the *Journal of Religion and Abuse*, Vol 4, Number 4. Haworth Pastoral Press.
10. Johnstone, G. (2001) *Restorative Justice: Ideas, Values, Debates*. Devon, UK: Willan Publishing.
11. Justpeace Center for Mediation and Conflict Transformation (2005). *Just Resolution and Restorative Justice Principles: Understanding the Changes to the*

Complaint Procedure in the Discipline. Washington, DC: JUSTPEACE Center for Mediation and Conflict Transformation, United Methodist Church.

12. Kay P., Barry S., Wedge M. (2003). *Peacebuilding Circles: From Crime to Community*. St. Paul, MN: Living Justice Press.
13. Malina R. (2011). *A Biblical Response to the Abused Wife*. A research paper submitted to Dr. Steven Tracy, Phoenix Seminary, T 506, Contemporary Moral Issues.
14. Maricopa Association of Governments Regional Domestic Violence Council. (2001). *Domestic Violence Resource Guide for Faith Leaders*. online PDF Manual: http://www.azmag.gov/archive/DV/Resources/RDVC_2011-04-04_Domestic-Violence-Resource-Guide-for-Faith-Leaders.pdf
15. Marshall, C. (2001) *Beyond Retribution: A New Testament Vision for Justice, Crime and Punishment*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
16. McElrea, F. (1995). *Accountability in the Community: Taking Responsibility for Offending*. Paper prepared for the Legal Research Foundation's Conference, *Rethinking Criminal Justice: a Conference on New Initiatives in Criminal Justice*, Auckland, New Zealand.
17. McElrea F. (2001) *A Christian Approach to Conflict Resolution*. A contribution to the seminar "What does the Lord require of Christians in conflict?" Australasian Christian Legal Convention, Melbourne.
18. Roberts, B. (2008). *Not under bondage: Biblical divorce for abuse, adultery & desertion*. Ballarat, Victoria, Australia: Maschil Press.
19. Tracy, S. R. (2005). *Mending the soul: Understanding and healing abuse*. Grand Rapids, MI: Zondervan.
20. Tracy, S. R. (2007). *Clergy responses to domestic violence*. *Priscilla Papers*, 21(2). Retrieved from <http://www.mendingthesoul.org/2007/04/clergy-responses-to-domestic-violence/>

21. Tracy, S. R. (2011). Domestic violence: How should the church respond?
Retrieved from <http://courses.ps.edu/file.php/206/DVConf3ChurchRespHO.pdf>
22. Tutu, D. (2000). No Future Without Forgiveness. NY: Doubleday, 2000.
23. Zehr, H. (1990) Changing Lenses: A New Focus for Crime and Justice. Scottsdale, PA:Herald.
24. Zehr, H. (2002). The Little Book of Restorative Justice. Intercourse, PA: Good Books.
25. Zehr, H., Barb T. (2004). Critical Issues in Restorative Justice. Monsey, NY: Criminal Justice Press.